

**T.C.**  
**ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**GENEL KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**  
**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**İNSAN HAKLARI KAPSAMINDA**  
**ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ VE**  
**KORUNMASI HAKKI**

**Şerife Günaydın**

**ADANA**

**2007**

**Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,**

“İnsan Hakları Kapsamında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması Hakkı” başlıklı bu çalışma jürimiz tarafından oy birliği ile Kamu Hukuku Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

.....  
Başkan: Prof. Dr. Yücel ERTEKİN  
(Danışman)

.....  
Üye: Yrd. Doç. Dr. Selman KARAKUL

.....  
Üye: Yrd. Doç. Dr. Şenol KANDEMİR

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylım.

**ONAY**

...../...../.....  
Prof. Dr. Süleyman TÜRKEKEL  
Enstitü Müdürü

Not : Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

# ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ

## ÖZET

### İNSAN HAKLARI KAPSAMINDA ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ VE KORUNMASI HAKKI

**Yazan: Şerife GÜNAYDIN**

Özel hayatın gizliliği ve korunması hakkı ile ilgili olarak hazırlanmış olan bu çalışmanın amacı; bu hakkın tarihsel kökenlerini ortaya koymak, Türkiye genelinde ve uluslararası hukukta bu hakkın ne şekilde korunduğunun tespitini yapabilmek, ihlallerin hangi durumlarda ortaya çıktığını bulmak ve bu ihlallerin ne şekilde asgari düzeye indirilebileceğini tartışmaya sunabilmektir. Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve mevzuatı ile ulusal mevzuatımız yasal kapsam olarak kullanılmıştır. Başlangıç olarak insan hakları hukuku ve temel kavramları değerlendirilmiş ve tümdengelim metodu ile özel hayatın gizliliği ve korunması hakkının değerlendirilmesine geçilmiştir. Değerlendirilen mahkeme kararları ve pratik hayattaki uygulamalar ışığında, bireylerin özel yaşantılarının gitgide daha büyük tehditlerle karşı karşıya olduğu sonucuna varılmıştır. Modern insan söz konusu olduğunda, özel hayatın gizliliği ve korunması hakkının yeterli düzeyde güvence altına alınmadığı ortaya çıkmıştır. Gerek dünyada gerekse Türkiye’de özel hayatın kapsamına giren konulara yasa boşlukları nedeniyle gereken korunma sağlanamamaktadır. 21. yy insanı özel yaşamına ilişkin

yapılan ihlallere, ondan beklenemeyecek şekilde, tepki vermemektedir. İnternet kullanımının sınırsız özgürlük sağladığı düşünölen bir dünyada aslında hukukun varolan gelişmelere yetersiz kaldığı ve aynı hızla gelişemediğı tespit edilmiştir. Bu sonucun olumluya dönüşmesi için yasaların geliştirilmesi dışında bireyin de geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.

**ÇAĞ UNIVERSITY**

**ABSTRACT**

**RIGHT TO PRIVACY WITHIN THE CONTEXT OF HUMAN  
RIGHTS**

**By Şerife Günaydın**

The scope of this thesis is to display the historical roots of the “right to privacy”, to determine the legal procedure of the protection of the “right to privacy” in international and Turkish legislation, to discover the conditions where the violations of right to privacy begins and to start a deliberation about how to minimize these violations. The European Human Rights Law and Turkish law is used as a legal source for this thesis. Initially, the human rights law and its basic concepts are appraised and afterwards a clear definition of the “right to privacy” is made so that the praxis of this subject matter can be transpired with the deductive method. In light of the evaluated court decisions and the everyday life exercises, it is figured out that the individual’s private life is up against to more and more escalation threats. By the end of this thesis it is found out that, as far as the modern person is concerned, it is obvious that right to privacy is not protected sufficiently. Because of the loopholes in the law, the sufficient protection cannot be given to the issues in the scope of private life. Especially, the modern people don’t react to the violations of their privacy rights in spite of what is expected. It is confirmed that the juristic improvements cannot come up with the existing improvements and remain insufficient to the world where internet usage is

thought to be unlimited. To convert this conclusion into a positive favorable result, not only the building up of the legislation is up to par but the improvement of the private individual is needed without question.

## TEŐEKKÜRLER

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam boyunca benden bilgi ve deneyimini esirgememiş ve yol göstermiş olan Prof. Dr. Yücel ERTEKİN'e, yapıcı eleştirileriyle bu çalışmanın gelişmesini ve son halini almasını sağlayan Yard. Doç. Dr. Selman KARAKUL ve Yard. Doç. Dr. Şenol KANDEMİR'e, çalışmamın her aşamasında beni motive eden ve destekleyen Mehmet Can Karaköse'ye, bu çalışmanın baskıya hazırlanması sürecinde bana her türlü fırsat ve kaynağı yaratan annem Döndü GÜNAYDIN, babam Hamdi GÜNAYDIN ve kardeşim Sena'ya ve koşulsuz yardımlarından ötürü tüm dostlarıma en içten duygularıyla teşekkür ederim.

## İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
------------	---

### BİRİNCİ BÖLÜM

#### TEMEL KAVRAMLAR

1. İNSAN .....	3
2. İNSAN HAKLARI VE HAK , ADALET, ÖZGÜRLÜK ÜÇGENİ...5	
2.1. İnsan Hakları.....	5
2.1.1. Tanımı ve Kapsamı.....	5
2.1.2. İnsan Haklarının Tarihçesi .....	6
2.1.2.1. İlk Çağ.....	6
2.1.2.2. Orta Çağ.....	8
2.1.2.3. Yeni Çağ.....	8
2.1.2.4. Yakın Çağ.....	13
2.2. Hak.....	24
2.3. Adalet.....	26
2.4. Özgürlük.....	27
3. ÖZEL HAYAT-GİZLİLİĞİ-KORUNMASI.....	30

### İKİNCİ BÖLÜM

#### ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ VE KORUNMASI HAKKI

1.ÖZEL HAYATIN KAPSAMI.....	33
1.1. Özel Hayatın Gizliliğine Felsefi Bakış.....	39
1.2. Özel Hayatın Gizliliğine Hukuki Bakış.....	43
1.3. İnsan Hakları Yelpazesinde Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması Hakkının Yeri.....	45



2. ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİNİN ULUSLARARASI DÜZEYDE KORUNMASI.....	46
2.1. Birleşmiş Milletler Örgütü ve Birleşmiş Milletler Andlaşması.....	46
2.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.....	48
2.2.1. Sözleşmenin Özellikleri.....	48
2.2.2. Sözleşme Kapsamında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması Hakkı.....	49
2.2.2.1. Özel Hayat.....	50
2.2.2.2. Aile Hayatı.....	53
2.2.2.3. Haberleşme.....	53
2.2.2.4. Konut.....	54
2.2.3. Sekizinci Maddeyle ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan Başvuruların İncelenmesi.....	55
2.2.3.1. Sekizinci Madde Kapsamında verilmiş AİHM Örnek Kararlar.....	56
2.2.3.1.1. Özel Hayat Kapsamına Giren Kararlar.....	56
2.2.3.1.2. Aile Hayatı Kapsamına Giren Kararlar.....	62
2.2.3.1.3. Konuta Saygı Hakkı Kapsamına Giren Kararlar.....	67
2.2.3.1.4. Haberleşme Özgürlüğüne Saygı Hakkı Kapsamına Giren Kararlar.....	69
2.2.3.2. Sekizinci Maddenin Uygulanabilirliği.....	72
2.2.3.2.1. Kanunlara Uygunluk.....	79
2.2.3.2.2. Meşru Amaç.....	82
2.2.3.2.3. Demokratik Topluma Gerekli Olma.....	84

**ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**  
**TÜRKİYE’DE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ VE KORUNMASI HAKKI**

1. OSMANLI İMPARATORLUĞU’NDA.....	91
1.1. 1839 Gülhane Hattı Hümayunu.....	91
1.2. Meşrutiyet Dönemleri.....	94
2. CUMHURİYET TÜRKİYESİNDE.....	95
2.1. 1924 Anayasa Rejimi.....	95
2.2. 1961 Anayasası.....	96
2.3. Günümüz Türkiye’si.....	99
2.4. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye.....	121
2.4.1. Genel Olarak.....	121
2.4.2. Özel Hayatın Gizliliği Ve Korunması Hakkının İhlali ile İlgili Türkiye Hakkında Sözleşme Organlarınca Verilen Karar Örnekleri.....	123

**DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**  
**ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİNİN KORUNMASI HAKKININ KİTLE  
İLETİŞİM ARAÇLARI KANALIYLA İHLALİ**

1.KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI.....	128
1.1. Kapsamı ve İşlevi.....	128
1.2. Kitle İletişim Araçlarının Kişilik Haklarına Müdahalesi.....	130
1.2.1. Sır Alanına Müdahale.....	133
1.2.2.Kişilerin Reklâm Konusu Yapılması.....	134

1.2.3. Basının Gizli Kamera Kullanımı.....	136
1.2.4. Fotoğraf Yayımlanması.....	140
1.3. Bir Televizyon Kanalının İncelenmesi .....	141
1.4. Bir Gazetenin İncelenmesi.....	145
2.İNTERNET YAYINCILIĞINDAKİ İHLALLER.....	151
2.1. İnternette Kişilik Hakları.....	151
2.1.1 “Tuğgenerale e-mail Tuzağı” Olayı.....	154
2.1.2. Gamze Özçelik Olayı.....	155
2.1.3. Ali Kırca Olayı.....	159
2.2. İnternet İhlalleri Karşısında Devlet ve Birey.....	160
SONUÇ.....	167
KAYNAKLAR.....	173
ÖZGEÇMİŞ.....	179

## GİRİŞ

Özel hayat, günümüzde sıkça sığınılan bir kavram haline gelmiştir. Şahısların sığınağı olan bu kavram 21. yy dünyasında eski çağlara oranla daha içi boş bir hal almaktadır. Şaşırtıcı olan, içi boşalan bir kavramın daha sık kullanılır oluşudur. Kişiler özel hayatlarına müdahale yapıldığında psikolojik olarak yıpranmakta ancak bu yıpranmanın sonucu olarak verdikleri tepki bir içe kapanış ve sessizleşme olmaktadır. İnsan Haklarının geliştiği, hak arama usullerinin uluslararası arenaya taşıdığı, yargısal denetimlerin hiyerarşik yapısının güçlendiği teorik hukuk dünyasında; acaba neden kişiler hala yaşamlarının sınırlarına sahip çıkamamaktadır -ki bu sahip çıkamama olgusu bireylerin hak ve özgürlük alanlarını gittikçe azaltmaktadır.

John Stuart Mill, "Hürriyet Üzerine"<sup>1</sup> adlı kitabında,

*"Kendi yaşamsal tercihlerini yakın çevresine veya başkalarının isteğine göre belirleyen kimsenin, maymun gibi, taklit yeteneğinden başka bir şeye ihtiyacı yoktur. Kendi gidişatını kendisi belirleyen kimse bütün yeteneklerini kullanır. Bu insanın, görmek için gözlemde bulunması, ileriye görebilmek için düşüncesini ve muhakeme yeteneğini kullanması, karar vermeyi mümkün kılacak malzemeleri toplamak için faaliyette bulunması, bu malzemeleri sınıflandırarak karar vermesi gerekir. Bununla birlikte, pek çok çabadan sonra ulaştığı bu karara sadık kalabilmek için, azim ve kararlılık içinde bulunması icap eder..."* demektedir. Günümüzde insanların hak ve özgürlüklerinin mevzuat nezdinde gelişmesinin ancak pratik hayatta sınırlarının daralmasının bir nedeni, kişilerin tam da John Stuart Mill'in de belirttiği gibi var olan davranış kalıpları ile yaşamlarını devam ettirip,

---

<sup>1</sup> John Stuart Mill, **On Liberty**, (çev.) Mehmet Osman Dostel, Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu yayınları, 2003, s.117,118

yüzyıllar boyu verilen mücadeleler sonucu kazanılan haklarını savunmamalarından ileri gelmektedir. İkinci bir neden ise altı yaşında okula başlayan küçük insanın beyin dağarcığına, sahip olduğu hak ve ödevler öğretilmesi gerekirken bunun yerine ezber bilgilerin sıkıştırılmaya çalışılmasıdır. Kendi kişisel gelişimi için araştırma yapması, yaşam kalitesini yükseltmeye çalışması, haklarını bilen bir bakış açısına sahip olması gereken insan, sadece tüketmek için güdülmekte; onun için kişisel hak ve özgürlüklerini aramak bir lüks haline gelmektedir.

Bu çalışmada “Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması” konusunun hukuki ve felsefi boyutları ile ele alınacak ve 21. yy. dünyasında insanoğlunun ne tür uygulamalarla karşı karşıya kaldığı tartışmaya sunulacaktır.

Çalışmanın **ilk bölümünde** temel kavramlar tanımlanmıştır. İnsan haklarının tarihsel gelişimine de bu bölümde yer verilmiştir.

**İkinci bölümde;** özel hayatın gizliliğinin ve korunması hakkının kapsamı ve uluslararası metinlerdeki yeri incelenmiştir.

**Üçüncü bölümde;** Türkiye’de var olan yasal metinler ve uygulama irdelenmiştir. Ayrıca Türkiye aleyhine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne yapılan başvurular bu bölümün konuları arasındadır.

**Dördüncü bölümde;** kitle iletişim araçları kanalıyla özel hayata yapılan müdahaleler ve sonuçları değerlendirilmiştir.

Yukarıda kısaca belirtilen ana konuları içeren bu çalışma, hukukun her zaman insanların daha ileri bir yaşam kalitesine ulaşmaları için varolduğunu düşünen ve savunanlar adına yapılmıştır.

# BİRİNCİ BÖLÜM

## TEMEL KAVRAMLAR

### 1.İNSAN

Herkesin anlamını derinden düşünmeden ve bilincine varmadan kullandığı bu kelime ve bu kelimenin içeriğini tanımlamak birçok bilim adamının uğraşı haline gelmiştir. Bu kelime ile birlikte kullanılan deyimler ve deyişler o kadar fazladır ki, tek başına bu konu hakkında büyük bir ansiklopedi oluşturulabilir.

Kelime karşılığı olarak insan:

*"1-İki eli olan, iki ayak üzerinde dolaşan, sözle anlaşılan, akıl ve düşünme yeteneği olan en gelişmiş canlı.*

*2-Kişi, şahıs, âdemoğlu, âdem evladı:*

*"O yaşta insan hiç düşünmeden sadece yaşamaya bakar."- H. Taner.*

*3-sıfat, mecaz. Huy ve ahlak yönünden üstün nitelikli (kimse).<sup>2</sup>dir."*

***"İnsan, dünyadaki en baskın canlı türüdür. Kendilerini biyolojik, sosyal ve ruhsal yönleri ile tanımlarlar. İnsanın bilimsel ismi Homo sapienstir, Latince "akıllı adam" anlamına gelir..."***

***İnsan, alet kullanabilmesini sağlayan, kolların serbest olduğu dik bir vücuda sahiptir. Beyni soyut düşünme, anlam verme, konuşma ve kendini gözleyebilme yeteneklerine sahiptir. Alet kullanabilmesi ve zihninin özellikleriyle insan diğer canlılardan ayrılır.***

---

<sup>2</sup> <http://www.tdk.org.tr/tdksozluk/sozbul.asp?kelime=insan> (12-08-2006)

***İnsan doğaya uyum sağlamak zorunda olmayan tek canlıdır. Doğayı anlayabilir, denetimi altına alabilir ve kendi amaçları doğrultusunda doğanın güçlerini kullanabilir.***

*İnsan; maymun, şempanze, goril ve orangutan ile birlikte, Hominoidea üst familyasında bulunan çift ayaklı primattır. Evrim teorisine göre bu canlılar ile ortak bir atadan evrilmiştir.*

***İnsanlar, gelişmiş sosyal yapılar kurmuşlardır. Bu yapılar duruma göre aynı amaca yönelik birlik veya rakip olabilirler. Aile en temel sosyal yapı sayılabilir. Güvenlik ve adalet için devletler kurmuşlardır. Aynı dili konuşanlar milletleri oluşturmuşlardır.***

*İnsanlar, dünyayı anlamak ve denetlemek için bilim ve teknolojiyi geliştirdiler. İnançlar, efsaneler, gelenekler, değerler ve toplumsal kurallar insanın hayatında önemli bir etken olan kültürü oluştururlar.*

*İnsan zihninin temel özelliği bilinçtir. Bilinç ile birlikte, kendini gözleyebilme, zamanı algılayabilme ve özgür irade insanda bulunan özel niteliklerdir. Psikoloji bilimsel bakış açısı ile insan zihnini incelerken, dinler değer yargıları ile insanı inceler. Yapılan davranışın iyi veya kötü olması ile ilgilenir.”<sup>3</sup>,*

Tanımlarda da görüldüğü üzere insan, yaşadığı çevreyi kendi yaşam döngüsüne göre şekillendirebilen ve bu şekillendirmeyi bilinç taşıyarak yapabilen yegâne varlıktır. Bu şekillendirmeyi yaparken insan, hukuku da yaratmıştır. Hukuk metinlerinin içine kendi varlığını özne olarak aktarmıştır. Kendi hukukunu yaratan insanoğlu, artık bu hukukun egemenliği olmadan sadece bir nesne haline gelecektir. Nesnelerin ise asla hak-adalet-özgürlük sorunları olmaz.

---

<sup>3</sup> <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nsan> (12-08-2006)

## 2. İNSAN HAKLARI VE HAK, ADALET, ÖZGÜRLÜK ÜÇGENİ

### 2.1. İnsan Hakları

#### 2.1.1. Tanımı ve Kapsamı

Yukarıda tanımlamaya çalışarak bir dereceye kadar sınırlarını çizdiğimiz insan olgusu, insan hakları kavramının temelini oluşturmaktadır. Aklı olan, düşünebilen ve eş zamanlı olarak psikolojik varlığı olan insanın sırf insan olması nedeniyle doğuştan bazı haklarının varolduğu savı insan hakları düşüncesinin başlangıcı olmuştur.

Rönesans'tan itibaren yeşermeye başlayan insan hakları kavramı, 18. yy da insan yaşamının temel kavramlarından birisi haline gelmiştir. Bu kavramın öncülüğü demokrasi inancının gelişmesine ve bunun sonucu olarak da yasa düzeni kurma eğilimlerinin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dört yüzyıl önce baskı rejimlerinde verilen insan hakları mücadeleleri günümüzde daha çok gereksinim duyulan bir hal almıştır. Bu kavramın içeriği ise eski dönemlere göre farklı bir hal almıştır. Artık hemen hemen her konunun bu kavram ile bir bağı bulunmaktadır. Toplumsal gelişmenin ışığında sayısı zaten belirli olmayan insan haklarına daha da yenileri eklenmektedir.<sup>4</sup>

Çok eski yüzyıllardan beridir varolmasına karşın, insan hakları kavramı gündelik dile ancak II. Dünya Savaşı'ndan (1945'te Birleşmiş Milletler'in kurulmasından) sonra girmiştir. Kökenleri; stoacılığın doğal hukuk görüşleri ile yakından ilişkili Eski Yunan ve Roma düşüncesine dayanmakta olan bu kavram, bireylerin salt insan olmakla kazandıkları haklar olarak atfedilmiş,

---

<sup>4</sup> Afşar Timuçin, *Düşünce Tarihi*, İstanbul, BDS Yayınları, Çetin Matbaası, 1992, s.376



insan olarak taşıdıkları değerin sömürü, baskı, kıyım ve her türlü doğal güc karşısında korunması isteğine dayanmıştır. İnsan haklarının tanımı tam olarak çerçeveslendirilemeyecek olsa da temel bazı özellikleri şunlardır;

- i- Temelde devlet gücünü sınırlamaya yöneliktir
- ii- Hem ahlaksal hem de hukuksal düzenlemelerin kapsamına girmektedir.
- iii- Olanı ve olması gerekeni dile getirir.
- iv- Genel ve evrensel niteliktedir.
- v- Bütün insanların, bazı durumlarda henüz doğmamış olanların her yerde sahip olması gereken haklardır.
- vi- Belirli bir durumda bireyin ya da grupların benzer haklarının ya da çıkarlarının korunabilmesi anlamına gelmektedir.<sup>5</sup>

## **2.1.2. İnsan Haklarının Tarihçesi**

### **2.1.2.1. İlk Çağ**

**İlk çağlarda**<sup>6</sup> Sümerler yazıyı bularak, hukuk düzenlerini de kurmuş ve çeşitli kanunlar yaparak birçok hak ve özgürlüğü halklarına vermişlerdir. Hükümdar eşlerinin devlet yönetimine katılabilmesi, evliliğin bir sözleşmeye

---

<sup>5</sup> Ana Britannica, İstanbul, Ana yayıncılık, 1994, cilt.16, s. 368

<sup>6</sup> Özcan Özbey, **İnsan Hakları Evrensel İlkelerinin Avrupa Mahkemesinde Uygulanması**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2004, s.13

dayanarak yapılması, bu sözleşmenin bozulması durumunda kusurlu tarafın yaptırımlara maruz bırakılması, tebaasının taşınır-taşınmaz mal üzerinde mülkiyet ve tasarruf hakkının bulunması, suç işlenmesi durumunda cezalandırma erkinin devletin elinde olması vb. hükümler birey haklarının ilk adımlarının bu dönemde atılmaya başladığını ortaya koymaktadır. Sümerlerde söz edilmesi gereken bir diğer husus ise Hammurabi kanunlarıdır. Bu kanunname ile aile yaşamı güvence altına alınmış, mirasla ilgili kurallar belirginleştirilmiş, toprak mülkiyetinin ve toprağı işlemenin kesin formülleri çıkarılmış ve toplum sınıflandırması yapılmıştır. Ön sözünde **Hammurabi**'nin<sup>7</sup> tanrı tarafından kutsandığı, kötülere yok edip kuvvetlilerin zayıfları ezmesini önleyeceği ve ülkeye adaleti getireceği yazmaktadır. Asurlarda ceza kanunlarına bazı istisna durumlar haricinde cezaların kişiselliğı ilkesi ve devletin cezalandırma yetkisi kabul edilmiştir. Mısır medeniyetinde ise ilk çağlarda yazılı hukuk geleneğı oluşmuş, toplumda bireyler arasında eşitliğı gözetilen bir anlayış hakim olmuş ve kadın-erkek eşitliğı konusuna önem verilmiştir.

Eski Yunan Uygarlığı'nda insan her şeyin ölçüsü kabul edilmekteydi. Solon kanunları kanun önünde eşitlik ilkesini getirmiştir. Solon'a göre, ideal toplum ve devlet düzeni ancak, halkın yöneticilere ve yöneticilerin de kanunlara tabi olması ile sağlanabilir. Bu da "Hukuk Devleti" kavramının ilk kez ortaya çıkışıdır.

---

<sup>7</sup> Timuçin, op.cit., s.52

### 2.1.2.2. Orta Çağ

**Ortaçağda**<sup>8</sup>, Hıristiyanlığın etkisi ile adalet, eşitlik, merhamet, affedicilik, zulme karşı çıkmak fikirleri Avrupa'yı egemenliği altına almış ancak kilisenin aşırı güçlenmesi ile birlikte hak ve özgürlüklerin sınırları iyice daralmıştır. Engizisyonun uygulanmasından kaynaklı olarak insanlar ciddi bir baskı ortamında yaşamaya çalışmışlar, düşünürlerin çoğu ancak kilisenin izin verdiği çerçevede fikir beyanında bulunabilmişlerdir.

1215 yılında ilan edilen **Magna Carta Libertatum**; feodal beylerin çıkarlarını korumaya yönelik olsa bile, kralın yetkilerini sınırlaması, can ve mal güvenliğini sağlamaya yönelik hükümleri barındırması, yargı gücünün kral karşısında bağımsızlaştırılmaya çalışılması ve kişiler hakkında keyfi yakalama ve ceza takibini önlemeye çalışması bakımından birey haklarının gelişimi için önemli bir tarihsel gelişmedir.

Ortaçağ'da İslam dini de etkili olmuştur. Bu dinin kutsal kitabında yaşam hakkı<sup>9</sup>, mülkiyet hakkı<sup>10</sup> gibi birey haklarının temel bazı unsurları görülebilmektedir.

### 2.1.2.3. Yeni Çağ

**Yeniçağda**<sup>11</sup> devlet anlayışı değişmiştir. Reform hareketi temelinde bireyci ve özgürlükçü kaygılar taşımamakla birlikte, çok kan dökülmesi pahasına da

---

<sup>8</sup> Özbey, op.cit., s.21-22

<sup>9</sup>Ibid., s.28, "...Kim bir cana kıyma ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın bir cana kıyarsa, bütün insanları öldürmüş gibi olur..." (Kuran, Maide, 5/27-32)

<sup>10</sup>Ibid., s.30, "Kim malını savunurken öldürülürse o şehittir." (Acluni, keşfü'l hafa, 2/269)

<sup>11</sup>Murat Bebiroğlu, "İlk Çağdan Evrensel Bildiriye İnsan Hakları ve Belgeleri", <http://www.hyetert.com/yazi3.asp?s=1&Id=44&Sayfa=1&DilId=1&AltYazi=Kaynaklar+%5C%3E+%DDnsan+Haklar>, 15 Ağustos 2006

olsa vicdan ve inanç özgürlüğünün gelişmesine yardımcı olmuştur. Reform bu yolla kilisenin gücünün azalmasında önemli bir rol oynamıştır. Rönesansın görüşlerini antik çağın devlet görüşüyle birleştiren ilk düşünür **Niccolo Macchiavelli**'dir(1452–1592)<sup>12</sup>. Ulus devlet yapısının kurucusudur. Din, ahlak ve hukukun devlete bağlı olduğunu, devletin gerektiğinde bunları bir araç olarak kullanması gerektiğini savunmuştur. Devleti yaşatmak ve güçlendirmek önde gelen amaçtır ona göre. Bu temel amaca ulaşmak için kullanılacak her araç meşrudur. Ahlak ve hukuk, devletin sınırlarında biter. Makyavelizm adıyla tarihe geçen bu teori, modern ulus devletin de temelini oluşturmuştur. Dönemin başka bir düşünürü Fransız **Jean Bodin (1530–1596)** ise, monarşinin filozofudur. Ayrıca egemenlik kavramını da ilk defa kullanarak bu kavramı bir teori haline getiren düşünürdür. Egemenlik Bodin'e göre sınırsız ve mutlaktır ancak tanrının ve doğanın kuralları, mülkiyet hakkı, vergi verme ve anayasal prensipler ile egemenliğe kısıtlama getirilebilecektir.

*“Doğaya ve doğanın yasalarına en uygun olan rejim monarşidir; monarka yardım etmek üzere, en yetenekli kimselerin en iyi bir biçimde seçilebilmesini yalnızca monarşi sağlar. Başlıca amaç adalet düzeninin kurulmasıysa eğer, “soylularla sıradan insanları” gerçek bir toplumsal birlik içinde bir araya getirmeyi mümkün kılabilen biricik rejim, Bodin'e göre, yine monarşidir. Bodin'in istediği, özlediği mutlak monarşi, keyfi bir yönetim tarzı değildir, çünkü onda vergileri kabul ya da reddeden bir parlamento, korporasyonlar kurullar ve hükümdarla uyruklar arasında bir dizi ara kuruluş, vardır.”<sup>13</sup>*

Görülmektedir ki, Bodin'in anlattığı hükümdar, Makyavel'in Ulus devleti kadar üstün ve sınırları olmayan yetkilere sahip değildir.

<sup>12</sup> Niccola Macchiavelli, **The Prince and Other Political Writings**, w.place., 1515

<sup>13</sup> <http://www.turkcebilgi.com/Jean%20Bodin> , 16 Aralık 2006

17. yüzyılın ilk dönemlerinde, doğal hukuk düşüncesi, kadere dayandığı gibi, diğer yandan da Stoaya dönüş ve stoayı yeniden canlandırma düşünceleri de filizlenmiştir. Hollandalı hukukçu Hugo de Grotius bu çizgiden gitmiş ve doğal hukuku devletin temeli olarak düşünmüştür.

*“Grotius'a göre doğal hukuk, insanın akıllı özünde yerleşik olan, dolayısıyla tarih içinde değişmeyen her türlü pozitif hukuktan önce ve üstün olan bir hukuktur. Bu tanım çağdaş insan hakları kavramının da temelini oluşturacaktır. Grotius Tanrının yerine "aklı" ve istemi koymuş, tanrının olmadığı ve insanların işlerine karışmadığı varsayılsa bile doğal hukukun geçerli olduğunu söylemiştir. Doğal hukukun devletlerarasında da geçerli olduğunu vurgulayan Grotius, bu düşüncesiyle de devletler hukukunun babası sayılır.”<sup>14</sup>*

**Hobbes<sup>15</sup> (1588–1679)** ise, her şeyi doğal nedenlere bağlar. Doğal nedenler her yerde bir ve aynıdırlar. Hobbes, “doğal hak” kavramını "her insanın yaşamını korumak için kendi gücünü kullanması" olarak tanımlar. Hobbes'a göre doğal yasalar, "insanın kendi yaşamına zarar verecek her şeyi yasaklayan ve akıl yoluyla ortaya çıkarılan genel kurallardır".

Doğal halde iken sürekli bir savaş ve mücadele kargaşası yaşayan insan topluluğu, bu durumdan bir çıkış yolu aramıştır. Çıkış yolu olarak devlet kurulmuş ve insan yurttaş haline gelmiştir.

16. yüzyılda monarşinin tartışılmaz gücü nedeniyle önemli politik belgelere rastlanmaz. Bu dönem içerisinde olan gelişmelerden ortaya çıkan Suebya Maddeleri ya da Köylülerin 12 Maddesi'ne değinilebilir.

---

<sup>14</sup> Murat Bebiroğlu, ibid., s.1

<sup>15</sup> Mustafa Aydın, **Kurumlar Sosyolojisi**, Ankara, Vadi Yayınevi, 1997

*“Suebya Maddeleri, 1525 yılında Alman köylüleri tarafından hazırlanarak soylulara verilen bir dilekçedir. Köylülerin kendi rahiplerini seçebilmesi, avlanma ve orman ürünlerinden yararlanma izni verilmesi, angaryanın azaltılması, efendilerin köylülere daha fazla eziyet etmelerinin önlenmesi, ürünlerden makul ölçülerde pay alınması, topluma ait topraklara ve mirasa el konulmaması gibi istekler taşır.”*<sup>16</sup>

**Augsburg Din Barışı**<sup>17</sup>, Kayzer V.Karl ile ağabeyi Ferdinand tarafından 1555 yılında yayımlanan bir belgedir. 14 maddelik bu belge ile halka mezhep özgürlüğü tanınmaktadır. Üçüncü belge **Nantes Fermanıdır**. 1598 yılında Fransa kralı IV. Henry tarafından yayımlanan 28 maddelik bir fermanıdır. Augsburg din barışı benzeri, halka mezhep özgürlüğü verilmesiyle ilgili bir belgedir.

Bu dönemin en önemli belgesi ise **İngiliz Habeas Corpus**<sup>18</sup> (Habeas Corpus Act) yasalarıdır. Habeas Corpus çeşitli konularda çıkarılan yargısal emirlerdir. 17. yüzyılda yasadışı tutuklamalara karşı başvuru olan bir işlem olarak kurumlaşmıştır. En önemli habeas corpus türü, kişi özgürlüklerinin çiğnenmesini önlemek için tutuklanmaların yasallığını, yargı kararına bağlayan habeas corpus'tur. 1679 yılında çıkarılan Habeas Corpus Yasası ile bu hakların etkili kullanımını sağlamak amacıyla kesin kurallar konmuştur. Temel olarak, yargıç tarafından çıkarılan çağrılara (celp), tutukluların belli bir yere nakli ya da belli bir yerde bulundurulması ile ilgili yargı emirlerine tüm bürokrat ve soyluların uymasını, aksi halde cezalandırılmasını yasal hale getirir. Yine yasa başvurularının haksız yere

---

<sup>16</sup>Murat Bebiroğlu, op.cit., s.1

<sup>17</sup> Ramazan Altıntaş, “Özgürlükçü Teoloji: Protestanlık”, Köprü Dergisi, 93. sayı, 2006

<sup>18</sup>Coşkun Can Aktan, “Kanun Devleti Değil, Hukuk Devleti Olmalıyız”, [http://www.canaktan.org/canaktan\\_personal/canaktan-arastirmalari/liberal-demokrasi/aktan-kanun-devleti.pdf](http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/liberal-demokrasi/aktan-kanun-devleti.pdf), 17 Aralık 2006

reddedilmesi, adam kayrılması ve haksız yere davaların düşürülmesi ya da davaların haksız yere ertelenmesi kanun dışı sayılmaktadır. Ayrıca haksız uygulama nedeniyle zarara uğrayan tarafların şikâyetinin suçluluk duyurusu için yeterli olacağı, suçun tekrarı halinde suçluların cezalandırılacağı belirtilir. Habeas Corpus günümüzde İngiliz ve ABD hukuk sisteminde olduğu gibi uluslar arası mevzuatta da yerini almıştır.

1689 da İngiltere’de Kral II. James’in iktidardan düşmesi ile İngiltere’ye çağrılan Hollanda’nın yöneticisi William ve eşi Mary (Kral James’in kızıydı)’e bazı şartlar çerçevesinde Krallık tacı verilmiştir. Bu şartları içeren ve “**Haklar Bildirisi**”<sup>19</sup> olarak geçen belgenin önemli maddeleri bulunmaktadır. İlk dört madde de kralın parlamentodan onay almadan yasaları değiştirebilmesinin, bazı kişilerin yasadan muaf tutulmasının, özel mahkemeler kurulmasının ve parlamentonun onayı olmadan para toplanmasının kanun dışı olduğu belirtilmektedir. İnsan hakları bakımından en önemli maddelerinden olan 5. madde de “ Krala dilekçe vermek, tebaa için bir haktır ve bu tür dilekçelerden ötürü yapılacak tüm suçlama ve kovuşturmalar yasadışıdır” denmiş ve modern hukuktaki dilekçe hakkını tanımlamıştır. Altıncı madde parlamentonun onayı olmadan sürekli bir ordu kurulmasının yasal olmadığı; sekizinci maddede parlamento seçimlerinin serbest olacağı belirtilmiştir. Dokuzuncu madde yasama dokunulmazlığını ele alan çok önemli bir maddedir.

*“Madde 9: İfade özgürlüğü ve Parlamentodaki müzakereler ve işlemler, Parlamento dışında hiçbir mahkeme önünde ya da başka bir yerde soruşturmaya ya da suçlamaya/davaya konu olamaz.”*

---

<sup>19</sup> Özbey, op.cit., s.46-47

Onuncu maddede abartılı güvenlik önlemleri alınmaması, kefaletlerin yüksek olmaması ve korkunç ve olağandışı cezalar verilmemesi; 11. maddede jüri üyelerinin yasal yoldan seçilmesi ve atanması istenmektedir. 12. madde yargılanmadan önce kişilere kefalet ve ceza konusunda söz verilmesini yasadışı ilan etmektedir.

#### 2.1.2.4. Yakın Çağ

Aydınlanma felsefesi yani 18. yüzyıl felsefeleri, bütünsel olarak bakıldığında “insanın kendisini, hayatını ve toplumsal yaşamın düzenlenmesini yeniden gündeme almış”<sup>20</sup>, hem düşüncenin hem de toplumsal yaşamın ciddi dönüşümler yaşayacağını habercileri olmuştur. Her birinin özgürlük fikrinde ortaklaştığı bu düşünce sistemleri, monarşik ve tutucu ideolojilerin yerine, demokratik, liberal, eşitlikçi düşünce ve ideolojilerin almasını amaçlamışlardır. Bilimin teolojiden ayrı tutulması, tanrı ile insanın arasına giren kurumların yok edilmesi savunulmuştur. İnsan doğası ve ahlaki yapısı bilimin ışığında incelenmiştir. Bu çağda, Fransız Devrimi (1789) gibi çok önemli bir olay da yaşanmış ve şu anda hukuki alanda da insanlığın sahip olduğu eşitlik, özgürlük ve adalet gibi pek çok hak cisme bürünmüştür.

**John Locke (1632–1704)**, bu çağda “özgürlüğün filozofu” ( the philosopher of freedom) olarak anılmıştır. Din etkilerini doğal hukuktan tamamen arındırmayı amaçlamıştır. John Locke doğal durumu, "Doğal hukuka uygun davranan özgür ve eşit insanların toplum durumu" olarak

---

<sup>20</sup> [http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1nlanma\\_%C3%87a%C4%9F%C4%B1](http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1nlanma_%C3%87a%C4%9F%C4%B1), 16 Aralık 2006



tanımlamaktadır <sup>21</sup>.Bu mutlu durumun sürdürülebilmesi için bir sözleşme ile devlet kurulduğunu savunmuştur.

Fransız devriminin ve çağın başka bir düşünürü **Montesquieu (1689–1755)**'dur. Düşünür toplum sözleşmesini kabul etmemiştir.

*“Özgür düşünce yapısıyla güçlerin ayrılığı teorisini (Yasama, yürütme ve yargı) ilk defa ortaya koyarak, iktidarın tek elde toplanarak özgürlüğün kısıtlanmasının yollarını kapanmasını teorileştirmiş ve geleneksel despotizm, monarşi, cumhuriyet ayrımını ters yüz ederek korkuya dayalı despotizm, onura dayalı monarşi ve erdeme dayalı cumhuriyet ayırımlarını getirmiş ve bu bağlamda da çağdaş anlamda siyaset bilimini kurmuştur. Montesquieu'nun bugünün Fransa'sında gördüğümüz 'cumhuriyet' kavramını ortaya koyan kişi olduğu söylenebilir.”<sup>22</sup>*

Dönemin en tanınmış düşünürü ise **Jean Jacques Rousseau (1712–1778)**'dur. Rousseau da, Locke gibi doğal durumu insanların mutlu olduğu bir durum olarak görür. Bireysel insan varlığına ve onun mutluluğuna her şeyden çok değer vermiş olan Rousseau, insanın, kültürel farklılıklardan, sarayın yapaylıklarından, tutkunun ve rekabetin yol açtığı olumsuz etkilerden, özel mülkiyetin yarattığı eşitsizlikten arındırılarak, nasıl yeni baştan yaratılacağını araştırmıştır.<sup>23</sup> Ancak insanların birbirlerinden yardım istemeye başlamasıyla bu mutluluk ve eşitlik dönemi sona erer. Bu mutluluğun sürdürülebilmesi için kurulan devlet eşitlik ve özgürlükten yana değildir. İşte bu nedenle özgür ve eşit kişilerden oluşan halkın bütün bireyleri "egemenlik" denilen üstün yönetim gücünü, karşılıklı istek ile aralarından bazı kişilere devrederler. Bu toplumsal sözleşme ile kurulan

---

<sup>21</sup>Murat Bebiroğlu, op.cit., s.1

<sup>22</sup> Frederik Copleston, **Aydınlanma: Fransız Aydınlanması**, çev. Aziz Yardımlı, w.place, İdea Yayınevi, 1989,Bölüm 1

<sup>23</sup> [http://www.turkcebilgi.com/Jean-Jacques\\_Rousseau](http://www.turkcebilgi.com/Jean-Jacques_Rousseau), 16 Aralık 2006

devlet kendisine yetki verenlerin isteklerini yerine getirmek zorundadır. Aksi takdirde sözleşme yenilenir. Yani devrim olur.

Bu dönem, insan haklarıyla ilgili belgeler açısından çok fazla kaynak oluşturmuştur. İngiliz haklar bildirisinden yaralanılarak hazırlanan ve 12 Haziran 1776 tarihinde imzalanan “**Virginia Yurttaş Hakları Bildirisi**”<sup>24</sup> önemli belgeler arasındadır. Kendinden sonra yayımlanan insan haklarıyla ilgili tüm belgeleri ve ABD Anayasası'nı büyük ölçüde etkilemiştir. Bildirinin maddelerinin tümü insan haklarının gelişimi açısından tarihsel bir değer taşımaktadır. Bildiride tüm insanların doğuştan eşit derecede özgür ve bağımsız olduğu, yaşama ve özgürlük haklarıyla, mülk edinme ve sahip olma, mutluluk ve güvenlik arama ve kazanma haklarının olduğu vurgulanmıştır.

Dünyanın ilk yazılı anayasası olan ABD Anayasası'nın, 15 Aralık 1791 yılında kabul edilen, ilk ek on maddesi “**Haklar Bildirisi-Bill Of Rights**”<sup>25</sup> dir. En önemli özelliği bu hakların anayasal haklar haline gelmesi ve kongrenin bu yasalara aykırı yasa çıkaramamasıdır. Din ve vicdan özgürlüğü, basın özgürlüğü kabul edilmiştir. İnsan Hakları açısından en önemli maddesi olan dördüncü madde de;

*“İnsanların kendilerinin, evlerinin, işlerinin ve paralarının makul olmayan araştırma ve müsaderelelere karşı emniyet içinde olma hakkı arama tezkeresi olmadan ihlal edilemez; ancak, özellikle araştırılacak yeri tarif eden bir yemin ya da yemin yerine geçebilecek bir söz ile desteklenen makul bir sebep varsa kişiler alıkonulabilir ve müsadere yapılabilir.”*

---

<sup>24</sup> Janko Mustulin, *Hürriyet Bildirileri – Magna Carta'dan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne*, İstanbul, Belge Yayınları, 1983, s.75-78.

<sup>25</sup> Salwyn Schapiro, *Liberalism-Its Meaning and History*, London, 1958. s.126–127.

denilerek kişilerin özel hayatlarına yasal olmayan müdahalelerin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

**Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi** (Déclaration Des Droits De L'Homme Et Du Citoyen) , Fransız ulusal meclisi tarafından hazırlanarak 26 ağustos 1789 tarihinde kabul ve ilan edilmiştir. Bildiri büyük bir yankı uyandırmıştır. Bildiri Rönesans ve aydınlanma döneminin bütün düşüncelerinin özeti ve yansımasıdır. Liberal devlet ve buna bağlı olarak bireysel girişim savunulmuştur. Temel felsefesi akılcılık olan bildiride, pek çok çağdaş hukuk ilkesi yer alır. Bu bildiriye diğer bildirilerden ayıran temel özellik ise, bildirinin evrensel ve anayasal nitelikte olmasıdır. İnsanların, hukuksal olarak, doğuştan özgür ve eşit oldukları, her siyasi topluluğun amacının insanın doğal ve vazgeçilmez haklarının korunması olduğu ve bu hakların da özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnme hakları olduğu, özgürlüğün, başkasına zarar vermeyen her şeyi yapabilmek anlamına geldiği, hiç kimsenin düşünsel inançlarından dolayı rahatsız edilemeyeceği, düşünce ve inançların başkalarına özgürce iletilmesinin insanın en önemli haklarından birisi olduğu<sup>26</sup> vb. gibi haklar bildiri ile hüküm altına alınmıştır.

18. yüzyıl sonlarında doğal hukuka karşı tepkiler başlamıştır. Davit Hume gibi bilim adamları doğal hakların karmaşa yaratacağını savunmuşlardır. Doğal hukuk ve doğal haklar gerçek dışı ve metafizik kavramlar olarak görülmüştür. Bütün bu tepkilere rağmen doğal hukuk kavramını 20. yüzyıla taşıyan **Kant**'ın<sup>27</sup> “**doğal hak**” düşüncesidir. Kant "Aklın biçimsel

---

<sup>26</sup> Ayferi Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, İstanbul, Beta yayınları, 1986. s.564-566.

<sup>27</sup> Murat Bebiroğlu, op.cit., s.1

çerçevesi içinde, geçerli bir hak sistemi elde edileceğini" belirtmektedir. Kant, çağdaş hukuk felsefesinde işlenen en önemli kavramlardan olan "kişi" kavramını ilk kez ortaya atan düşünürdür. Geliştirdiği ahlak felsefesinden yola çıkarak tek insanın kendi içinde özgürlük olanağı taşıyan bir varlık olduğunu belirtir. Kişi, bütün insanlığı kapsayan ödevlere uygun eylemlerde bulunmakla özgür ve dolayısıyla da ahlaklı olur; bundan da sahip olduğu haklar doğar. Kişi hakları ve temel özgürlük gibi kavramlar, Kant'ı "dünya vatandaşlığı" ve "ebedi barış" gibi hukuk felsefesinin önemli bazı başka kavramlarını da ele almaya yöneltmiştir.

19. yy da ortaya çıkan Marksizm, kapitalizmin özgürlük ve eşitliği sağlayamayacağını ileri sürmüştür. Marx'a göre alt yapı ekonomiktir, ancak üretim araçlarının halkın eline geçmesiyle sağlanacak ekonomik güç, politik eşitlik ve özgürlüğü sağlayacaktır. Bu düşünce 1917 Sovyet ve daha sonra Çin devriminin de temelini oluşturacak, Evrensel Bildirgede ekonomik, sosyal ve kültürel hakların yer almasını sağlayacaktır.

Doğal hak kavramına karşı verilen tepkiler 19 ve 20. yüzyılda devam etmiştir. Bunun nedeni her olgunun kültür ve çevre gibi dış etkenlerle değişeceği inancıdır.

20. yüzyılın ilk yarısında doğal hukuk kavramı önemini yitirmiştir. Bu kavram yerini yavaş yavaş insan hakları kavramına bırakmaya başlamıştır. Tüm insanlar için geçerli ve insanların onurunu ya da değerini koruyacak ortak bir değer arama fikri insan hakları hukukunu geliştirmiştir. İkinci dünya savaşında milyonlarca insanın ölmesi, insanların yasal haklarının çiğnenmesi, bu arayışın nedenleridir. Ayrıca sosyal kargaşaların çıkma olasılığı da diğer bir nedendir. Bu hakların devletler üstü düzeylerde ele

alınmasının temel nedeni ise bu hakları en geniş ölçüde ihlal edenlerin, bu hakları korumakla görevli devletler olmasındandır.

**F.D.Roosevelt** 6 Ocak 1942 tarihinde ABD Ulusal Kongresinde bir konuşma yapmış<sup>28</sup> ve şunları belirtmiştir;

*"Güven altına almak istediğimiz gelecek günlerde, insanın dört temel özgürlüğü üzerine kurulmuş bir dünya bulacağımızı umuyoruz. Bu özgürlüğün ilki, dünyanın her yerinde konuşma ve ifade özgürlüğüdür. Bu özgürlüklerin ikincisi her yerde herkesin Tanrıya kendi istediği biçimde tapabilmesi özgürlüğüdür. Bu özgürlüklerin üçüncüsü, yokluktan kurtulma özgürlüğüdür. Bu, dünyanın her yerinde, her ulusa halkı için sağlıklı bir barış ortamını sağlayacak evrensel bir ekonomik yaklaşmanın kurulması anlamına gelir. Bu özgürlüklerin dördüncüsü, endişeden kurtulma özgürlüğüdür. Bu, dünyanın her yanında her devletin komşusunu silah zoruyla istila edemeyecek duruma gelene değin sürdürülecek etkin ve genel bir silahsızlanma anlamına gelir."*

26 Haziran 1945 tarihinde imzalanan Birleşmiş Milletler Antlaşması ile ikinci kez devletler üstü bir örgüt kurulmuştur. **İnsan hakları Evrensel Bildirgesi**'nde<sup>29</sup> insan hakları teorisi tam olarak varlık bulmuştur. İnsan hakları tek tek sayılmamış ve içeriği açıklanmamıştır. Ancak bildirgenin özünü oluşturur. Bildiri incelendiğinde, bildirinin o güne kadar çeşitli belgelerde yer alan bütün hakları kapsadığı gibi, bazı yeni hakları da ele aldığı görülür. Bildirinin başka bir özelliği de temelini doğal hukuktan değil, insan hakları hukukundan almasıdır. Bildiri aydınlanmanın rasyonalizmi ve liberalizmin faydacılığını, Sovyetlerin sosyalist düşüncesi ile bağdaştırmaya çalışmıştır. Bütün insanların özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğduğu, yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliğinin herkesin

---

<sup>28</sup> Ibid., s.2

<sup>29</sup> Münci Kapani, **Kamu Hürriyetleri**, Ankara, Yetkin Yayınları, Yedinci Baskı, 1993, s.62

hakkı olduğu, herkesin, her nerede olursa olsun, hukuksal kişiliğinin tanınmasını isteme hakkının varolduğu, hiç kimsenin özel yaşamının, ailesinin, konutunun veya yazışmasının keyfi karışmalara, onur ve ününe karşı saldırılara uğratılamayacağı, insanların herhangi bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı olduğu, herkesin tek başına veya başkalarıyla ortaklaşa mal ve mülk edinme hakkının varlığı, düşün, vicdan ve din özgürlüğünün temel haklar olduğu vs. birçok temel hak ve özgürlük bu evrensel bildirge ile önemli bir statüye kavuşmuştur.

İnsan hakları bildirisi geniş kapsamlıdır, bir yönü ile sadece “ulaşılması gereken hedefleri belirleyen ideal bir haklar listesi” niteliği taşımaktadır. Bir bağlayıcılığı bulunmamakta, insan hakları ihlallerine karşı herhangi bir yaptırım olanağı sağlamamaktadır. Bu nedenle B.M. İnsan hakları komisyonu görevini bırakmamış ve bildirin saydığı hakları koruyacak bağlayıcı bir sözleşme yapmak için görevini sürdürmüştür. 18 yıl süren uzun bir çalışmadan sonra, ikiz sözleşmeler olarak anılan iki sözleşme hazırlanmıştır. Sözleşmeler 16 Aralık 1966 yılında B.M. tarafından kabul edilmiştir. Ancak sözleşmelerin yürürlüğe girebilmesi için gereken 35 ülkenin onayı, 1976 yılında tamamlanabildiğinden bu tarihte sözleşmeler yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmelerden ilki, **"Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme"**<sup>30</sup> (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights ) dir. Sözleşme 31 maddedir. Evrensel bildirgede sadece altı madde ile açıklanan ekonomik, sosyal ve kültürel haklar bu sözleşmede daha geniş ve ayrıntılı olarak sayılmıştır. Gelişmekte olan ülkeler için esnek bir yaklaşım izleyen bu

---

<sup>30</sup> Ibid., s.66

sözleşme, her ülkenin kendi şartları ve olanakları dahilinde, bu hakları aşamalı bir şekilde sağlamasını öngörmüştür.

İkiz sözleşmelerden diğeri ise, "**Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme**"<sup>31</sup> (International Covenant on Civil and Political Rights) dir. Sözleşme 54 maddedir. İnsan Hakları Komitesinin çalışmasını düzenleyen 14 maddelik Kişisel Ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi Seçmeli Protokolü de bu sözleşmenin bir parçasıdır. Bu sözleşmede, evrensel bildiride yer alan bazı kişisel haklara yer verilmemiştir. Bunlar evrensel bildirinin hayalî kabul edilen, kişilerin başka ülkelerde serbestçe dolaşabilme ve yerleşmeleri hakları ile sığınma hakkıdır. Buna karşılık bu sözleşmede evrensel bildiride bulunmayan bazı haklara yer verilmiştir. Bu yeni haklar, ulusların kendi kaderlerini belirleme (self determination) hakkı; ulusların kendi doğal kaynaklarına ve zenginliklerine sahip olma ve bunları serbestçe kullanabilme hakkıdır. Sözleşmenin başka bir önemli farkı savaş propagandasının ve ulusal, ırksal ve dinsel düzeyde kin ve nefret yaratacak görüşlerin yayılmasının yasaklanmasıdır.

Sözleşmenin en önemli yeniliği ise bu haklara uyulup uyulmadığını denetleyen **İnsan Hakları Komitesinin** kurulmuş olmasıdır. Yine bu komiteye, üye devletin kabul etmesi koşuluyla kişisel ve devletlerarası başvurma hakları tanımıştır. Komitenin yetkisi uzlaştırma ve aracılıkla sınırlıdır. Alwin Diemer<sup>32</sup>, Evrensel Bildiri ile ikiz sözleşmeleri karşılaştırırken gelecekte beklenen senteze dikkat çekmektedir. 1948 bildirisinin önkoşulları geçmişte yaşanan barbarlıklar, savaş ve milyonlara

---

<sup>31</sup> Ibid., s.68

<sup>32</sup> Murat Bebiroğlu, op.cit., s.2

karşı yapılan korkunç davranışlar ile diğer taraftan özgür dünya özlemidir. Bu bildiri aydınlanma geleneğine uygun bir bildiridir.

İnsan haklarının tarihsel gelişimi, temelde birbirini izleyen aşağıdaki üç kuşak içinde gerçekleşmiş ve hala da gelişmektedir.

**1.Kuşak İnsan Hakları:**<sup>33</sup> (Klasik Haklar) Bu hakların oluşumu 17. ve 18. yy da gerçekleşmiştir. Bu hakların oluşumundaki itici güç burjuvazidir. Amerikan Bağımsızlık Hareketi, Fransız Devriminin getirdikleri de bu hakların oluşumunda belirleyici olmuştur. Bunlar; kişisel ve siyasal haklardır. Bu haklara göre bireyin devlet karşısında dokunulmaz ‘özel alanı’ vardır. Devlet bu alanı güvence altına alır. Birinci kuşak haklar İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 3–21. maddeleri arasında başlıca şöyle sıralanmıştır:<sup>34</sup>

- ▀ Yaşama ve özgürlük hakkı
- ▀ Kölelik yasağı
- ▀ İşkence yasağı
- ▀ Kişi olarak tanınma hakkı
- ▀ Hukuk önünde eşitlik
- ▀ Etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkı
- ▀ Keyfi tutma yasağı

---

<sup>33</sup>Aziz Şeker, “İnsan Hakları Açısından Toplumsal Sorunlara Bir Bakış”,  
<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/insanhaklaribakisi.doc> , 17Aralık 2006

<sup>34</sup> Yücel Ertekin, Ders Notları, Genel Kamu Hukuku Yüksek Lisans, İnsan Hakları Hukuku, Mersin, Çağ Üniversitesi,2005,



- Adil yargılanma hakkı
- Mahremiyet hakkı
- Seyahat özgürlüğü
- Sığınma hakkı
- Vatandaşlık hakkı
- Evlenme ve ailenin korunması hakkı
- Mülkiyet hakkı
- Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü
- İfade özgürlüğü
- Toplanma ve örgütlenme hakkı
- Katılma hakkı

En büyük özelliği koruyucu haklar olmasıdır. Devleti sınırlandırır, devlet kişinin özel alanına girmez.

**2. Kuşak İnsan Hakları:** (Sosyal Haklar) 19.yüzyılda başlar. Temelinde sanayi devrimi; bu ekonomik ve sosyal dönüşümün yarattığı ve derinleştirdiği sosyal sınıflar arasındaki sosyal eşitsizlikler ve işçi sınıfının bu eşitsizliklere gösterdiği tepki ve eylemler vardır. Bu haklar; ekonomik, sosyal ve kültürel haklardır. Bu haklar devletin vatandaşa hizmet sunma görevleriyle ilintilidir. Sosyal eşitsizlikler ve işçi sınıfının bu eşitsizliklere gösterdiği tepkiler sonucu oluşmuştur. Bu tür hakların oluşmasıyla “Sosyal Devlet” anlayışı belirlenmiştir. Temel insan hakları, bu kategoride<sup>35</sup> dir.

- Sosyal güvenlik hakkı
- Çalışma, adil gelir ve sendika kurma hakkı

---

<sup>35</sup> Ibid.

- Dinlenme hakkı
- Eğitim hakkı
- Kültürel yaşama katılma hakkı
- Sağlık, beslenme ve konut hakkı
- Grev ve toplu sözleşme hakkı

**3. Kuşak İnsan Hakları:** (Dayanışma Hakları) Üçüncü kuşak haklar ise dayanışma haklarıdır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında beliren nükleer teknoloji tehlikesi ve nükleer yayılmanın insanlığı tehdit eder bir boyuta ulaşması sonucu ortaya çıkmıştır. Bu kuşak haklar kategorisinde aktivist bir yönelim vardır: Bu grup içinde eğitim, çocuk, kadın ve hasta hakları, çevre, barış, gelişme, katılım, seçilme, kültürel mirası koruma haklarını sayabiliriz.

Son zamanlarda 4. Kuşak İnsan Haklarının da gelişmeye başladığı vurgulanmaktadır. Bilimin kullanılması sonucu insan kopyalamayı önleme bu kuşaktaki haklara örnek olarak verilebilir.

İnsan hakları, George Jellinek'in yapmış olduğu ayrıma göre üç gruba ayrılır<sup>36</sup>: Negatif statü hakları, pozitif statü hakları, aktif statü hakları.

**1. Negatif Statü Hakları.-** Negatif statü (*status negativus*) hakları, kişinin devlet tarafından aşılamayacak ve dokunulamayacak haklarıdır.

**2. Pozitif Statü Hakları.-** Pozitif statü (*status positivus*) hakları, bireylere devletten olumlu bir davranış, bir hizmet, bir yardım isteme

---

<sup>36</sup> Kemal Gözler, *Anayasa Hukukuna Giriş*, Bursa, Ekin Kitapevi Yayınları, 2004, s.146–159

imkânını tanıyan haklardır<sup>37</sup>. Örneğin çalışma hakkı, sağlık hakkı, konut hakkı, sosyal güvenlik hakkı bu tür haklardandır.

**3. Aktif Statü Hakları.-** Aktif statü (*status activus*) hakları, kişinin devlet yönetimine katılmasını sağlayan haklardır. Bu haklara bu nedenle “katılma hakları” da denir. Seçme ve seçilme hakkı, siyasî parti kurma hakkı, siyasî faaliyette bulunma hakkı, kamu hizmetine girme hakkı, dilekçe hakkı aktif statü haklarına örnek gösterilebilir. Bu haklara “siyasî haklar” da denir.

İnsan Hakları tarihi yazmakla bitecek bir tarih değildir. 20. yy itibari ile insan haklarının gelişimi çıtasını yükseltmiş ve uluslararası düzeyde oluşturulan metinler, antlaşmalar, yargı mercileri ile artık modern dünyanın vazgeçilmez bir bileşeni olmuştur. Gelişim açısından önemli olan diğer metinlere konuyla bağlantılı olduğu yerlerde, ileriki bölümlerde değinilecektir.

## 2.2. Hak

Hak kavramı toplumsal hayata geçiş ile birlikte ortaya çıkmıştır. Hak, hürriyetin somutlaştırılmış biçimidir. Örneğin “hak arama hürriyeti”, “dava hakkı” ile gerçekleşir<sup>38</sup>. Hak bir hürriyetin sağlanması için kişiye anayasa ve kanunlar ile tanınmış yetkilidir. Eğer bir kişinin, bir konuda hakkı var ise, devletten veya diğer kişilerden onun yerine getirilmesini “isteme yetkisi”ne sahiptir demektir. Hukukun genel teorisinde hak kavramı çok değişik

---

<sup>37</sup> Şeref Gözübüyük, *Anayasa Hukuku, Anayasa Metni ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, Ankara, Turhan Kitapevi,2006, s.166

<sup>38</sup> İbrahim Ö. Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku*, İstanbul, Afa Yayınları, 1993;s.12

şekillerde tanımlanmakta ise de, doktrinde hak kavramının açıklanabilmesi için üç önemli kuram geliştirilmiştir. Bunlardan ilki irade kuramıdır. Bu kurama göre hak, hukuk düzeninin kişiye tanıdığı irade kudretidir. Bu tanım anayasa hukuku alanına da uygulanabilir. Anayasa hukuku alanında hak, kişiye anayasa tarafından verilmiş bir irade kudreti, bir isteme yetkisidir<sup>39</sup>. Ancak irade kudretinden yoksun olan küçükler ve akıl hastaları gibi kişilerin hak sahibi olmayacağı sonucunu getiren bu kuram eleştirilmiştir.

Çıkar kuramına göre ise hak, hukuk düzeninin koruduğu çıkarıdır. Görülmektedir ki hukuk düzeninin her koruduğu çıkar hak değildir. Bu şekilde bu kuram da çok eleştirilmiştir. Diğer bir kuram ise karma kuramıdır. Bu kurama göre, hak kişiye sahip olduğu çıkarı korumak üzere hukuk düzenince verilmiş olan irade kudretidir. En çok kabul görmüş olan kuram karma kuram olmuştur.<sup>40</sup>

Bir hakkın varlığından anlamlı olarak bahsedebilmek için şu unsurların<sup>41</sup> bulunması gerekir:

**a)Yetki: Hakkın** özü bir şeyi yapabilme yetkisidir Yani hak sahibi hakkın konusundan yararlanıp yararlanmamak bakımından bir takdir yetkisine sahiptir. Kişi hakkını kullanmaya zorlanamaz.

---

<sup>39</sup> Kemal Gözler, op.cit., s.318-320

<sup>40</sup> Ana Britannica, op.cit., cilt.14, s. 310

<sup>41</sup> A. Vahap Coşkun, “ İnsan Hakları ve Kültürel Rölativizm”, <http://www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin/khuka/ihvr.htm>, 17 Aralık 2006

**b)Talep: Her** hak sahibine olumlu ya da olumsuz bir talepte bulunma yetkisi verir. Genellikle “özgürlük hakkı” negatif taleplerin, “talep hakkı” ise hem olumlu hem de olumsuz taleplerin dayanağı olabilir.

**c)Tanınma, Saygı Gösterilme:** Bir hak iddiası, hakkın konusundan yararlanma yetkisinin genel ve özel olarak tanınmasını, ona saygı gösterilmesini iddia etmek demektir. Hak sahibi, hakkını tanımayan veya ihlal edenlere karşı yasal yollara başvurarak hakkın konusundan yararlanmasını fiilen sağlayabilir. Sırf bir ahlaki hak durumunda ise, hakkı ihlal edilen kişinin buna karşı koyabilmesi ahlaki iddiayla sınırlıdır.

Hak kavramı zamana, yere ve topluma göre farklılık gösterir. Bir dönem hak olmuş bir durum daha sonrasında kanunlar ile ortadan kaldırılabilir.

### 2.3. Adalet<sup>42</sup>

Ünlü bir Fransız atasözü der ki, “Adalet yorumlarımız, saatlerimize benzer. Çoğu birbirinden farklı yerler gösterir ve herkes kendininkine itimat eder”. Buradan yola çıkarak adaletin tanımının yapılmasındaki güçlük görülebilir. Çeşitli sözlüklerde adalet, “üstün hukuk kuralları ve idealine uygunluk” olarak tanımlanmıştır. Bu kapsayıcı ve klasik tanım hem ahlaki hem de dinsel bir ifade taşımaktadır. **Platon**’a göre adalet, en üst düzeydeki uyumlu bir düzen, en yüce ve kapsamlı bir erdem, insanın ve devletin temel davranış kuralıdır. **Aristoteles** adaletin, eşitlik ve ölçülülük olduğunu savunmuştur. O’nun hukuk düzeni ancak zayıfları koruyorsa ve bu şekilde yönetiliyorsa bir adalet temeline dayanmaktadır. Aristoteles’ten beridir adalet iki tür olarak kabul edilmektedir. İlki **denkleştirici adalettir** (iustitia

---

<sup>42</sup> Adnan Güriz, **Adalet Kavramı**, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, ikinci Baskı,2001, ss. 2-5

commutativa). Bireyler arasında eşya ve hizmet alışverişinde söz konusu olan, aritmetik eşitliğe dayalı bir adalettir. Diğeri ise **dağıtıcı adalet** (iustitia distributiva), yani herkese hak ettiğini vermek biçimindeki adalettir. Günümüzde dağıtıcı adalet yaklaşımı ön plandadır.

Mustafa Tören Yücel “adalet” kavramına, şu şekilde bir yaklaşım getirmiştir:

*“...Zaman ve mekân boyutundan bağımsız olan doğa yasaları, insan aklı gibi her zaman ve her yerde aynıdırlar. İşte adalet de öyledir. Bir kere keşfedildiğinde üniversal ve değişmez bir formül verebilmektedir. .... Doğal hukuk mensubu olunmadığında, hukuki soruna verilecek yanıt birinin duygularına, sezgilerine ve işkembe-i kübrasına göre mi olacaktır? Hiç kuşkusuz, duygunun çıkışı ve adaletin pratik işlevinde aklın rolü vazgeçilmezdir. Adalet, adaletsiz duygusu yaratacak şeyin ıslahı veya önlenmesi aktif sürecidir...”<sup>43</sup>*

Aslında yukarıdaki yorum çok önemli bir durumu vurgulamaktadır. Adalet duygusunun bir toplumda yok olmaya başlaması adaletsizlik hissinin yaygınlaşması ile eşgüdümlüdür. Adaletsizlik hissi ise bir devletin, hukukun kesin sınırları içinde kalarak yönetilmesi ile en aza indirilebilir görünmektedir.

## 2.4. Özgürlük

Özgürlük konusu, felsefenin en önemli problemleri arasında olmasına karşın, aynı zamanda, günümüz siyasi, ahlaki ve hukuki yaşamının da en çok hareket kazandırdığı konulardan bir tanesidir.

---

<sup>43</sup> Mustafa Tören Yücel, **Hukuk Felsefesi**, Ankara, Başkent Matbaası, 2005, s.30

Özgürlük nedir? İnsanlar gerçekten özgür müdür? Özgürse hangi ortamlar da ya da durumlarda özgürdür? Özgürlüğün kısıtlanmasını göz önüne aldığımızda, ortaya konulan yasaların etkisinin nasıl ve ne şekilde olduğu ya da bu yasaların özgürlüğe olumlu mu yoksa olumsuz mu yönlerinin olup olmadığı söz konusudur. Toplum halinde yaşayan insanların özgürlüğünden söz edebileceğimiz gibi, birey ile devlet arasındaki özgürlüğün varlığı da söz konusudur.

**Hobbes**'un özgürlük düşüncesi, devlet anlayışı ile bağdaşır. Hobbes, özgürlüğü şu şekilde tanımlamaktadır:

*“Özgürlük, dış engellerin yokluğudur. Bu engeller çoğu zaman insanın dilediğini yapma gücünün bir bölümünü elinden alabilirler, fakat kendisinde kalan gücü muhakeme ve aklının emrettiği şekilde onu alıkoyamazlar.”*<sup>44</sup>

Bu tanıma bakıldığında uyrukların egemenin koyduğu yasaya uyma zorunluluğu vardır. Yani, uyruklar yasaların müdahale etmediği boş bıraktığı durumlarda ve yerlerde özgürdürler. Hobbes, çatışma durumunda insanların, özgür olduğunu söylerken, ortaya koyduğu sözleşme ile de, uyrukların bütün haklarını alarak egemenin özgürlüğünü sınırsız durumuna getirmiştir.

**Rousseau**<sup>45</sup> da, Hobbes gibi insanların doğal durumundan hareket eder ve insanların bu doğal durumdan bir sözleşme ile siyasal topluma geçtiklerini

---

<sup>44</sup> Thomas Hobbes, **Leviathan**, çev. Semih Lim, Birinci Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Kültür ve Sanat yayınları, 2001

<sup>45</sup> Christopher Berram, **Routledge Philosophy Guidebook to Rousseau and The Social Contract**, London, Routledge Guidebooks, 2004, passim.

ileri sürer. Doğal durumu Rousseau, Hobbes'tan farklı olarak insanların bir savaş durumu olmaktan çok herkesin eşit ve özgür bir biçimde yaşadığı bir genel mutluluk durumu olarak algılar. Ancak mülkiyetin ortaya çıkmasıyla bu mutluluk durumu bozulmuştur. İnsanların kaybettikleri bu özgürlük, eşitlik ve mutluluğu tekrar yakalayabilmeleri için bu kez siyasal toplumda bunları kazanmalarını sağlayacak bir düzeni kurmaları gerekmiştir. Rousseau'ya göre, insanlığın yapabileceği şey, Hobbes gibi bencilliğe değil eşitlik ve özgürlüğe dayalı bir "Toplumsal Sözleşme" zemininde erdemli bir yaşama ulaşmak ve ahlaksal mutluluğu gerçekleştirmektir. Bu toplum sözleşmesi ile artık her uyruğun kişiliği, yani özgürlük ve çıkarları ortak bir güç tarafından savunulacak ve korunacaktır. Bu toplum biçimi sayesinde de herkes herkesle birleşecek, yasaya itaat eden her bir insanın, aslında kendine itaat etmiş olacak ve böylece eski doğal durumdaki gibi özgür ve eşit kalacaktır. Burada Rousseau'nun özgürlük düşüncesinin temeli görülmektedir.

Rousseau da özgürlük, "genel istencin" içerisindedir. Rousseau, toplumsal sözleşme ile doğal özgürlüğün ortadan kaldırıldığını, uygar özgürlüğün kazanıldığını düşünmektedir. Özgürlüğün, halkın iradesine, genel istence bağlı olduğunu vurgulamaktadır.

**Kant**<sup>46</sup> ise düşüncelerini ahlak yasaları üzerine kurmuştur. Kant'ın ahlak öğretisi de ödev duygusunu temel almaktadır. Ona göre, insan otonom bir varlıktır.

---

<sup>46</sup> Mesut Yıldız, "Devlet ve Hukuk bağlamında Hobbes, Rousseau ve Kant'ta Özgürlük Sorunu", [http://www20.uludag.edu.tr/~kaygi/2\\_7.pdf#search=%22%C3%B6zg%C3%BCrl%C3%BCk%20ve%20hukuk%22](http://www20.uludag.edu.tr/~kaygi/2_7.pdf#search=%22%C3%B6zg%C3%BCrl%C3%BCk%20ve%20hukuk%22) (19-08-2006)



Bu demektir ki; bir insan kendi yasasını kendisi koyar ve kendi koyduğu yasaya itaat etmesi de onun özgürlüğüdür. Kant, ahlak öğretisi ile özgürlüğü bağdaştırmaktadır. Kant'a göre; özgürlük yoksa ahlak da yoktur ve ahlak yasasına göre “eylemek”, özgür olmaktan başka bir şey değildir.

Özgürlüğün tanımını yaparken katı bir tanıma girmek mümkün değildir. O, tanımlanabilmekten öte hissedilebilen bir şeydir. Bu bakımdan onu tanımlamaya çalışmak Münci Kapani'nin de “Kamu Hürriyetleri” adlı kitabında belirttiği gibi, “sonunda sübjektif tercih ve eğilimleri yansıtmaktan öteye gidemeyecek olan” bir çabadan ibaret kalacaktır.

### **3. ÖZEL HAYAT-GİZLİLİĞİ-KORUNMASI**

Avrupa İnsan Hakları Komisyon'una göre özel hayat deyimi, “yabancı gözlerden uzak yaşamayı isteme hakkı”ndan geniş olup” bir ölçüde bireyin kendi kişiliğini geliştirme ve gerçekleştirme için hemcinsleriyle, özellikle duygusal ilişkiler kurmak ve bunu devam ettirmek hakkı”dır<sup>47</sup>. Özel hayat bireyin bedeni ve manevi bütünlüğünü kapsar.

Bir kimliğe ve bunun sonucu olarak bir isme sahip olma hakkı da kişiliğin gerçekleştirilmesi ve geliştirilmesinin bir yüzü olduğuna göre, “isim” de özel hayatın içeriğini oluşturan hususlardan biridir.

---

<sup>47</sup> Şeref Gözübüyük-Feyyaz Gölcüklü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ve Uygulaması- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi*, Altıncı Bası, Ankara, Turhan Kitapevi, 2005, s.333

Bireylerin özel yaşamına ve aile yaşamına dokunulmamasını ve saygı gösterilmesini sağlayan temel hak, özel hayatın gizliliği hakkıdır. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte özel hayatın gizliliğinin korunması gittikçe güçleşmektedir. Teleobjektifler, fotoğraf makineleri, dinleme araçları vb. araçların yaygın kullanılması, özel hayatın gizliliğinin ihlallerini de beraberinde getirmiştir.

Özel hayat kavramı önce Fransa ve Amerika'da ortaya atılmıştır. Özel hayat hakkı (right to privacy) daha sonra uluslararası belgeler ile anayasa ve kanunlarla düzenlenip koruma altına alınmaya başlanmıştır.

Çalışmanın ana konusu olan özel hayatın gizliliği ve korunmasına yönelik uluslararası ve ulusal düzenlemelere aşağıdaki hukuki metinlerde yer verilmiştir ve çalışmanın ileriki bölümlerinde söz konusu metinler detaylı bir şekilde incelenecektir.

—10.12.1948 tarihli BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (m.12)

—Avrupa Konseyinin 4.11.1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşmesi ( m.8)

—16.11.1966 tarihli Medeni ve Siyasal Haklarına ilişkin Milletlerarası Sözleşme (m.17)

—BM' in 1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi (m.11)

—Avrupa Konseyinin 1993 tarihli Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi (m. 7)

— 7.11.1982 tarihli Türk Anayasasının, “Özel Hayatın Gizliliği” kenar başlığını taşıyan 20. maddesinde,”Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir” hükmü (1. fıkra) getirilerek, bu hakka saygıya davet edilenin sadece devlet olmadığı, Anayasanın 12. maddesinin 2. fıkrasında yer alan “Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder” hükmünden anlaşılmaktadır. Bunun dışında özel hayatın korunmasına ilişkin olarak, Anayasanın 21. maddesinde “konut dokunulmazlığı”, 22.maddesinde “haberleşme hürriyeti”

—Türk Ceza Kanununun 193. maddesinde konut dokunulmazlığı

—FSEK’ in 85. maddesinde kişinin mektupları üzerindeki hakkı

—TMK, m.24’te kişilik hakkını koruyucu davalar

—BK. m.49’ da manevi tazminat davası düzenlenmiştir.

Bu düzenlemeler ile “özel ve aile hayatının gizliliği” korunması gereken insan hak ve hürriyetlerinin kapsamına dâhil edilen ve günümüz hukukunda yerini bulan ve yukarıda da kısmi olarak sayılan düzenlemelere ileriki bölümlerde ayrıntılı olarak yer verilecektir.

## İKİNCİ BÖLÜM

### ÖZEL HAYAT HAKKI

#### 1. ÖZEL HAYATIN KAPSAMI

İnsanlar, kendi yaşamlarında cereyan eden durumların başkaları tarafından bilinmesini, görülmesini istemezler. Her kişi, insan olmasından kaynaklı olarak özel hayat hakkına sahiptir. Bu itibarla, kişilerin sadece ailesi, yakınları, arkadaşları ve kendisinin seçtiği çevrenin içinde yaşamak ve hayatının başkaları tarafından bilinmemesini isteme hakkı vardır.

Doktrinde özel hayatın başlıca üç alan<sup>48</sup> olarak yorumlandığı görülmektedir:

**1- Ortak alan:** Ortak hayat alanı, başkalarınca bilinmesinde herhangi bir sakınca görülmeyen ve topluma açık olan olayları oluşturur. Diğer bir deyişle, ortak alan, bir kimsenin sinemaya veya konsere gitmesi, alışveriş merkezlerinde dolaşması, pazara gitmesi gibi faaliyetlerin oluşturduğu alandır. Ortak hayat alanı fiilen bir hukuki koruma altında değildir.

**2- Özel alan:** Bir kimsenin dostları, yakınları, tanıdıkları, ailesi ve arkadaşları gibi kişilerle paylaştığı olaylardan oluşan yaşam alanına, özel alan denir. Herkes, özel hayat alanına giren olayların da gizli kalmasını, başkaları tarafından bilinmemesini ister. Gizli hayat alanıyla karşılaştırıldığında daha alenidir. Bu alenilik, toplum nezdinde bir aleniliği

---

<sup>48</sup>Fikret İlkiz, "Kişilik Hakları ve Medya", Seminer Konuşmaları,  
[http://www.byegm.gov.tr/seminerler/mardin\\_viii/mardin\\_17.htm](http://www.byegm.gov.tr/seminerler/mardin_viii/mardin_17.htm), 17 Aralık 2006

ifade etmez. Kişi bu olayları yakınları ile paylaşır. Bu sebeple, bu alana giren olayların üçüncü kişilere duyurulması halinde, özel hayat alanı ihlal edilmiş olur. Özel hayat, kişinin mesleki hayatı, aile hayatı gibi, yani evinin içerisinde yaşadığı “iç hayat” olarak algılanmalıdır. Ortak hayat ise kişinin dışarıdaki kişilerle ilişkiler kurmasına yarayan “dış hayat” olarak algılanmalıdır.

**3- Gizli alan:** Kişi bu alanda başkalarının öğrenmesini istemediği bir hayat yaşar. Kişi, gizli hayat alanına giren olayları, belki sadece özel olarak en fazla yakınlık hissettiği kişiler ile paylaşır. Gizli hayat alanı, bir kimsenin hayatının en özel ve gizli kısmını oluşturur. Kişinin sırları, en gizli duyguları, düşünceleri, ümitleri, korkuları, dilekleri gibi hayat olayları bu alana girer. Kişilerin yalnız kalma hakları vardır. Gizli alan (sır alanı) dokunulmaz olduğu gibi, her türlü müdahaleye karşı hukuki koruma altındadır. Bu alanda yer alan bilgiler basın-yayına kapalıdır. Özel alan gibi gizli alan da hem kamu hukuku hem de özel hukuk kuralları ile koruma altına alınmıştır.

Kişinin özel yaşamı olarak algıladığı ve bu nedenle de kendisini güvende hissettiği durumlar; kendi olma, kendi olarak yaşama, başkaları ile sosyal olarak etkileşimde bulunma, kendi kişiliğini geliştirme ve tatmin etme, fiziksel ve manevi bütünlüğüne saygı görme, şahsi kimlik edinme, şahsi ve özel alana saygı görme, cinsel yönelme, kimlik ve ilişkiye saygı görme, saldırgan yayınlara karşı korunma, kişisel bilgilerin devlet tarafından toplanmasında demokratik uygulamaya tabii olma, konut ve çevre hakkına sahip olma, haberleşmenin gizli olması, gözleme ve kapalı devre

televizyona karşı korunma, tıbbi bakımın gizliliğinin sağlanması, sağlık bilgilerine izinsiz erişim olmaması<sup>49</sup> vb. olarak sıralanabilir. Ayrıca özel hayatın gizliliği içinde düşünülebilecek olan başka hususlarda şu şekilde sıralanabilir, bu hususlar mahremiyet olarak algılanmalıdır da;

- **Politik Mahremiyet**<sup>50</sup>: Kişiler politik düşüncelerinin çeşitli nedenlerden kaynaklı olarak gizli tutulmasını isteyebilirler. Karşıt görüşteki gruplar, politik mahremiyet olmadığı durumlarda, iktidara gelirlerse yahut da iktidara gelemeyip hezeyan içine düşerlerse, şiddet uygulama yoluna başvurabilirler. Tarihte, insanoğlu bu olayları yaşamış ve binlerce insan politik görüşlerinden kaynaklı olarak korkunç şekillerde öldürülmüş ve işkence görmüştür.

Gizli oy kullanma yöntemi politik ayrımcılığın önüne geçilmesinde önemli bir yapı taşıdır.

- **Tıbbi Mahremiyet**<sup>51</sup>: Kişinin sağlığı ile ilgili olan bilgi gizli tutulur. Bu bilgiye ulaşılabilmesi için kişinin izninin alınması gerekir. Bu gizliliğin sebebi, kişinin sağlık durumundan kaynaklı ona yönelik yapılabilecek olan ayrımcılığın önüne geçebilmektir. Ancak günümüzde sağlık bilgilerinin her daim gizli tutulması da kötü sonuçlara yol açabilmektedir. İngiliz yargı mercileri 2001 yılında, Stephen Kelly isimli bir genci, HIV virüsü taşıdığını bildiği halde

---

<sup>49</sup> Şeref Gözübüyük-Feyyaz Gölcüklü, op.cit., s.330-346

<sup>50</sup> Dan Tynan, **How to Avoid the Most Annoying Invasions of Your Personal and Online Privacy**, w.place, O'Reilly Media, First Edition,2004, p.10

<sup>51</sup> Simson Garfunkel, **Database Nation: The Death of Privacy in the 21st Century**,w.place,O'Reilly Media,2000, Chapter 6

bunu sevgilisine söylemediği ve korumasız olarak cinsel ilişkiye girdiği için suçlu bulunmuş ve hüküm vermiştir.

- ***Genetik Mahremiyet***<sup>52</sup>: Genetik ayrımcılık ve genetik mahremiyet kavramı dünyanın yeni kazandığı kavramlar arasındadır. Genetik anormallikleri yüzünden dünyanın birçok yerinde yüzlerce insan ayrımcılığa maruz kalmış, işlerinden atılmış, hayat sigortalarını yitirmişlerdir. Bunu yaşayan insanların çok büyük bir kısmının klinik olarak hiçbir sağlık sorunu görülmemiştir. Kişilerin genetik verilerine ulaşılabilmesi, dünyanın geleceği açısından çok zarar verici sonuçlara yol açacaktır. İnsanlar iş ararken genetik bilgilerinde kaynaklı olarak ret cevabı alabileceklerdir. Bu bakımdan bu bilgilerin gizli tutulması da modern dünyadaki insanın huzur ve güven içinde yaşaması için başat bir mevzudur.
- ***İnternet'te Yapılan İş Başvuruları Sırasındaki Mahremiyet:*** Çevrimiçi bir durumda İnternet üzerinden iş başvurusu yapan şahıslar, bu başvuruları ilgili sitedeki formları doldurarak yapmaktadırlar. Bu sitelere CV bilgilerini yazmakla birlikte aslında birçok kişisel bilgiyi de vermiş olmaktadır ki eğitim, iş deneyimleri, sorumluluklar, iletişim bilgileri gibi bilgileri vermekle aslında normal hayatlarında çok yakınları olmayan şahıslarla paylaşmadıkları bilgiyi bu şekilde İnternet ortamında kullanmaktadırlar. Birçok durumda bu bilgiyi paylaşan kişi, aslında web sitesine gereksiz yere aşırı bir güven duymakta, işverenlere ulaşabileceğini düşünmektedir. Oysa bu

---

<sup>52</sup> Graeme T. Laurie, *Genetic Privacy: A change to Medico-legal Norms*, Cambridge, Cambridge University Pres, 2002, p.85-182

sitelerin birçoğu bu bilgileri pazar araştırması için kullanmakta ve kişilerin gizliliğini ihlal etmektedir.

- **Internet'te Mahremiyet**<sup>53</sup>: İnternet kullanan şahsın bilgisayarını, girmiş olduğu tüm web sitelerini, yapmış olduğu işlemleri eğer şahıs güçlü bir temizleme programı kullanmıyor ise veri dosyası olarak bir şekilde hafızaya almaktadır. Şahsın posta adreslerinin şifrelerine bu şekilde ulaşılabilen kişilerin özel yazışmalarına ulaşılabilir. Bu şekilde mağdur olan binlerce insan olmuştur.
- **Büyük Şirketlere Karşı Mahremiyet**: Büyük şirketlerin çoğu tüketici hakkında olabildiğince bilgi toplamayı öncel amaçları haline getirmiştir. Pazarda genişleyebilmek için hazine değerinde olan tüketici bilgisi, bu şirketler için o kadar değerlidir ki birbirlerinden alabilmek için amansız bir rekabete girebilmektedirler. Ticari hayatta “tele marketing<sup>54</sup>” denilen, kişileri telefonlarından arayarak satış ve pazarlama yapmayı ifade eden teknik, özellikle çok eleştirilmiş ve buna yönelik olarak A.B.D başta olmak üzere birçok ülkede çeşitli kanunlar oluşturulmuştur. 27 Mayıs 2003 tarihinde, ABD Federal Ticaret Komisyonu bu ihlallerle ilgili olarak “ National Do-Not-Call-Registry” isimli bir hareket başlatmış ve “The Do-Not-Call Implementation Act of 2003(Public Law No. 108–10, was H.R. 395

---

<sup>53</sup> Preston Gralla, **The Complete İdiot's Guide to İnternet Privacy and Security**,w.place., Alpha Boks,2002,p.3

<sup>54</sup> Telemarketing: “How to Have a Quiet Evening at Home”, <http://www.privacyrights.org/fs/fs5-tmkt.htm> ,17 Aralık 2006



of the 108th Congress)” 2003 yılında Geoge W. Bush yönetiminde yürürlüğe girmiştir.<sup>55</sup>

- ***Devlet Müdahalesine Karşı Mahremiyet***<sup>56</sup>: Mahremiyet bir insan hakkı olarak ele alındığında öncelikle hükümet eylem ve işlemlerine karşı korunmaktadır. Uluslararası düzeyde korunan insan hakları anlamındaki özel hayatın gizliliği kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerindeki ihlallerden çok devletin yaptığı ihlallere yönelik bir koruma sağlar. Kişilerin gizli bilgilerine ulaşılması devletler için birçok konuda gereklidir. Özellikle bir ceza kovuşturması yahut soruşturmasında bu bilgilere ulaşılması çok önemlidir. Mahkeme kararı ile telefonların dinlenmesi yahut kameraya kayıt yapılması mümkündür birçok ülkede. Ancak çalışmanın konusunu da oluşturan ve ileride daha ayrıntılı incelenecek olan bu konuda kişilerin yaşamlarına en asgari düzeyde müdahale edilmesi ve kişilik haklarına tecavüz yaygınlaştırılmamalıdır.
- ***İşyerinde Mahremiyet***<sup>57</sup>: kişilerin işyerinde işverenleri tarafından özel yaşamlarına müdahalede bulunulabilmektedir. Telefonları dinlenmekte, e-postaları okunmakta ve kişisel bilgileri toplanmaktadır.

---

<sup>55</sup> “Bu kanunla getirilen kayıt sistemi ile tüketicilerin telemarket satışı yapan firmaları engelleyebilmeleri sağlanmıştır.”  
[http://en.wikipedia.org/wiki/National\\_Do\\_Not\\_Call\\_Registry](http://en.wikipedia.org/wiki/National_Do_Not_Call_Registry), (20-08-2006)

<sup>56</sup> Helen R. Adams, **Privacy in the ‘21st Century**,(çev.) Judith Krug, w.place., Libraries Unlimited,2004, p.2

<sup>57</sup> Frederick S. Lane, **The Naked Employee: How Technology is Comprimiting Workplace Privacy**,w.place., Amacom Div. American Assn.,2003, p. 275

Yukarıda da birçok yönü sıralanan özel hayat ve onun kapsamını oluşturan durumlar için bir koruma sağlanması kaçınılmazdır. Bu korumanın sadece devlet nezdinde sağlanması çoğu zaman hukuki alanda bir sonuç vermemektedir. Uluslararası arenada da yaptırımların oluşturulması ile bu koruma daha işlevli bir hal almıştır.

### 1.1.Özel Hayatın Gizliliğine Felsefi Bakış

Özel hayatın gizliliği yani mahremiyet, günlük hayatta kelime olarak ne kadar az kullanılıyorsa felsefe de o denli az kullanılmış ve yorumlanmıştır. Bundan kaynaklı olarak bu kavramın bir tanımı yapılmamış, analizi gerçekleştirilmemiştir. Kapsamı, çeşitli sosyolojik ve antropolojik çalışmalarda, kültürel olarak ne derece önemli olduğunu araştırmak bakımından incelenmiştir. Özel hayatın gizliliğine ilişkin modern dünyanın ilk uygulamalarına, Amerikan hukukunda seksenli yılında meydana gelen açılımlarda rastlanabilmektedir. Bu uygulamalar daha çok ahlaki zeminde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Özel hayatın gizliliği fikrinin ilk filizlerini **Aristoteles**'te bulmak mümkündür. Aristoteles, yaşamı “polis” ve “oikos”<sup>58</sup> yani sırasıyla; kamusal ve siyasi faaliyetlerin olduğu taraf ve ailevi ve özel ilişkilerin olduğu taraf olarak iki sahaya ayırmıştır. John Stuart Mill'in “Hürriyet Üzerine” adlı kitabında da kamusal/özel yaşam<sup>59</sup> ayrımı bulunmaktadır. Locke ‘un doğal yaşamdan toplum yaşamına geçişte tasvir ettiği durumda, aslında insanların

<sup>58</sup> The Internet Encyclopedia of Philosophy, <http://www.iep.utm.edu/a/aristotl.htm>, 17 Aralık 2006

<sup>59</sup> “ Bu denemenin konusu “ irade özgürlüğü “ değil, sivil veya toplumsal özgürlüktür. Başka bir deyişle, bu deneme, toplum tarafından birey üzerinde meşru bir biçimde kullanılabilen iktidarın “ niteliğini ve sınırlarını” konu edinmektedir...”John Stuart Mill, ibid.,s.35,36

mahremiyetlerinin oluşması ile ilgilidir. Bu mahremiyet insanın mülk edinmesiyle başlamaktadır.

Özel hayatın gizliliği ile ilgili yapılmış ilk sistematik çalışma ise, Samuel Warren ve Louis Brandeis'in 1890 da yazmış olduğu "The Right to Privacy"<sup>60</sup> dir. Sosyal, politik ve ekonomik çerçeveden bakarak "yalnız kalma hakkını" temel eksen yaptıkları bu kitapta varolan yasaların insanların özel hayatlarını nasıl koruyabileceğini tartışmışlardır. Farklı şekillerde kişilerin özel hayatlarının nasıl ihlale uğradığını da vurgulamışlar, insanların duygu ve düşüncelerinin daha geniş kapsamlı yasalarla koruma altına alınması gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu kitabın ilk başlarda bir etkisi olmamasına rağmen daha sonrasında mahkemelerin verdikleri kararlarda etkileri görülmeye başlanmıştır.

William Prosser çalışmalarda<sup>61</sup>, özel hayatın gizliliğinin fiziksel olarak rahatsız edilmenin ötesine geçtiğini vurgulamış ve toplumsal alanda ifşa boyutlarının da kişiyi ağır yaraladığına dikkat çekmiştir. Özel hayat hakkının ihlalleri, Prosser'e göre dört kategoriye ayrılır:

**a) Kişinin mahremiyetine müdahale;**

Bireyi gözetlemek yahut izni olmaksızın evine girerek yalnızlığını ve geri plana çekilişini ihlal bunun tipik örnekleridir.

---

<sup>60</sup> Samuel Warren ve Louis Brandeis, "The Right to Privacy, Massachusetts", Harvard Law Review 4, 1890, p. 193-220

<sup>61</sup> William Prosser, **Handbook of the Law of Torts**, 2nd ed., St. Paul: West, 1955

**b) Özel hayatın olaylarını halka ifşa etmek;**

Terbiye gerekleri ile görgü kurallarını hiçe sayarak, kişinin özel hayatına ilişkin olayları açığa vurmak bir kimsenin anormal çocuğunun fotoğrafını yayınlamak yahut otel odasında porno film seyrettiğini açıklamak.

**c) Kişiyi doğru olmayan bir yönüyle halka tanıtmak;**

Kişinin izni olmaksızın, kamusal bir göreve aday olduğunu bildirerek adını kullanmak gibi,

**d) Kişinin kişiliğinin bazı unsurlarını ticari bir amaçla kendine mal etme;**

Burada kastedilen unsurlar isim, görüntü, ses, vb. olabilir Mesela kişinin adının yahut görüntüsünün bir reklâmda kullanılması.

Özel hayatın gizliliği ile ilgili olarak başka görüşler de dile getirilmiştir. Bir görüşe göre bu şekilde bir hakka gerek yoktur, çünkü varolan haklar (mülkiyet hakkı, kişilik hakları vb.) zaten bu hakkı da kapsamaktadırlar. Diğer bir görüşe göre ise, herhangi bir ekonomik çıkara hizmet etmediği için özel hayatın gizliliğinin korunması işlevsizdir, nitekim bu hak, bu görüşü savunanlara göre hiçbir hukuki kaynağa dayanmamaktadır. 1980li yıllarda *indirgemecilik*<sup>62</sup> adıyla bilinen görüşteki düşünürler özel hayat kavramına eleştirel yaklaşırlarken, *tutarçılık*<sup>63</sup> adıyla bilinen diğer bir görüş ise özel

---

<sup>62</sup> ing. reductionism

<sup>63</sup> ing. coherentism

hayatın temel çıkarlarını koruma yanlısıydı. Ferdinand Schoeman'a<sup>64</sup> göre özel hayat, temel, birbiriyle bütünleşmiş ve bir o kadar da ayıksılaşmış olan geleneksel yaklaşımların "özel mevzular" adı altında ayrı bir kavramda toplanmasıydı.

Schoeman'ın tutarcılık görüşüne karşı, indirgemeci görüşteki yazarlar, aslında özel hayatın diğer alanlarındaki mülkiyet ilişkilerinden bir farkı olmadığını söylemişlerdir. Onlara göre özel hayatın gizliliğinin ayrı olarak ele alınmasını gerektiren bir durum yoktur. Özel hayatın gizliliğinin korunmasında tutarlı, ayırt edici ve aydınlatıcı bir husus olmadığını savunmuşlardır.

En ünlü indirgemecilerden birisi olan Judith Jarvis Thomson'e<sup>65</sup> göre özel hayat olarak tanımlanan alana yapılan ihlallerin hepsi temelde kişilerin şahıs ve mülkiyet haklarına yapılmış olan ihlallerdir. Richard Posner'da<sup>66</sup> özel hayatın gizliliği adı altına korunan hakların herhangi bir ayırt edici özelliği olmadığını savunmuştur. Posner'a göre bir şahsın mahremiyetine müdahale edilmemesi gibi bir kavramın ekonomik değeri de yoktur. O'na göre eğer özel hayatın gizliliği korunacaksa, bu korumayı hak eden taraf şirketler, firmalardır. Çünkü onların özel bilgilerine ulaşıldığında ve ihlale uğradıklarında bundan ekonomik olarak zarara uğrayacaklardır.

---

<sup>64</sup>Ferdinand Schoeman, **Philosophical Dimensions of Privacy: An Anthology**, Cambridge: Cambridge University Press 1984, passim

<sup>65</sup>Judith J. Thomson, **The Right to Privacy**, *Philosophy and Public Affairs* 4, 1975, pp. 295–314

<sup>66</sup>Richard Posner, **The Economics of Justice**, Cambridge: Harvard University Press, 1981, passim

Feminist düşünörlere göre ise özel hayatın gizliliği ve korunması hakkı, insanların ve en geniş anlamda kadınların korunması ve kadınlara yönelik tacizlerin azalması bakımından çok önemlidir. Ancak bazı feminist yazarlara<sup>67</sup> göre özel hayat kavramının arkasına sığınarak kadınlara yapılan baskı ve zulümler de meşrulaştırılmaktadır.

## 1.2.Özel Hayatın Gizliliğine Hukuki Bakış

Özel hayatın gizliliğinin korunması hususu M.Ö. 5 yy da Yunan hukukunda sadece bilim adamlarının yaptıkları bir “Hipokrat Yemini” olarak görülüyordu. İnsanlığın, sanayileşmeye doğru gitmesi ile birlikte özel hayat kavramı daha önemli bir hal almaya başladı. Artık dünyada “birey” gelişen yaşam şartları karşısında daha korumasız hale geldikçe özel hayatın gizliliğinin korunması , “birey” için vazgeçilmez bir hal almakta gecikmedi. İnsan gruplarının verdiği çeşitli mücadeleler sonucunda devletler bu konu ile ilgili yasalar oluşturmaya başladılar. Çalışmanın başında değinilen İnsan Hakları tarihi aslında özel hayatın korunması hakkının da tarihi olarak ele alınabilir.

Özel hayata karşı yapılan müdahalelere karşı durabilmek için ortaya çıkan yasal düzenlemelerden birisi 1361’de İngiltere’de yapılan “Justices of the Peace Act”<sup>68</sup> ta bulunabilir. Bu kanunda, kişileri dikizleyen ve/veya onların özel konuşmalarını dinleyenlere karşı tutuklama yaptırımı ceza olarak getirilmiştir.

---

<sup>67</sup> Ellen Frankel Paul, **The Right To Privacy**,Cambridge, Cambridge Uni. Pres, 2000, p.183

<sup>68</sup> tr. Barışın adaleti yasası, David Glyndwr Tudor Williams, **Keeping the Peace ; The Police and Public Order**,w.place.,Hutchinson pres, 1967,p.88

1776'da İsveç Parlamentosu çıkardığı "Access to Public Reports Act"<sup>69</sup> ile şahıslar hakkında devletin topladığı bilgilerin ancak meşru amaçlar doğrultusunda kullanılabilceği yasalaştırılmıştır.

1787'de kabul edilen Birleşik Devletler Anayasası'na 1791 tarihinde "*Haklar Bildirisi*"<sup>70</sup> olarak bilinen ek ilk on madde eklenmiştir. Bu maddelerle de vatandaşların kendi evlerinin, belge ve mallarının makul olmayan her türlü arama ve el koymadan korunması maddesi getirilmiştir.

1789'da Fransa'da kabul edilen "*Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi*"<sup>71</sup>nde de mülkiyet hakkının dokunulmaz ve kutsal bir hak olduğu vurgulanmıştır. 1791 'de kabul edilen Anayasa'sı ile Fransa güvenlik hakkı ve medeni evlilik hakkı gibi özel hayatı ilgilendiren ve korunmasına yardımcı olan hakları da yurttaşlarına tanımıştır.

1815 tarihli Hollanda Anayasası'nda<sup>72</sup> konut ve haberleşmenin dokunulmazlığı hakkı getirilmiştir.

1858'de Fransa yasaları özel sırların yayınlanmasını yasaklamış<sup>73</sup> ve ülkede bu suçu işleyenlere karşı katı yaptırımlar uygulanmıştır.

---

<sup>69</sup> tr. Kamu kayıtlarına erişim yasası, <http://www.privacyinternational.org/survey/phr2003/overview.htm> , 17 Aralık 2006

<sup>70</sup> Bkz. s.16

<sup>71</sup> Bkz. s.17

<sup>72</sup>[http://www.stop-discrimination.info/fileadmin/pdfs/Nationale\\_Inhalte/Netherlands/Legislation/Constitution\\_NL.pdf](http://www.stop-discrimination.info/fileadmin/pdfs/Nationale_Inhalte/Netherlands/Legislation/Constitution_NL.pdf)  
17 Aralık 2006

<sup>73</sup> Eric Caprioli, Ygal Saadoun & Isabelle Cantero, " The Right To Private Privacy: A European Survey", Rutgers Journal of Law & Urban Policy, sayı:3:2

Osmanlı tarihinde de özel hayatın korunmasına ilişkin bazı adımlar görülebilir. 1839’da yayınlanan Gülhane Hattı Hümayunu Fermanı ile can, mal, ırz, namus güvenliği üzerinde durulmuş, 1856 yılında açıklanan Islahat Fermanı’yla ise hiç kimsenin malına el konulamayacağı dile getirilmiştir.

19. yy da birçok devlet bu tür maddeleri kanunlarına yerleştirmişlerdir. Küçük adımların atıldığı bu dönemlerden sonra, 1940’larda hem insan haklarının ve hem de onun kapsadığı özel hayatın gizliliği ve korunması hakkının yeni yüzü belirmiştir.

### **1.3. İnsan Hakları Yelpazesinde Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması Hakkının Yeri**

İnsan Haklarının gelişimi, Fransız Devrimi ile gelen klasik ferdiyetçi görüş ile birlikte zamanla hızlanmış ve Birinci Dünya Savaşı sonrası sosyal ve ekonomik alanda anayasalarda yer almaya başlamasıyla hızlanmıştır. Daha öncesinde anayasalarda, 1789 modeli klasik hak ve hürriyetler görülmüştü. 1918’den sonra klasik olan haklara yeni hakların eklendiği görülmektedir. Yani 1789’un metinlerinde “soyut insan”<sup>74</sup> varken Birinci Dünya Savaşı’nın yarattığı yıkılışın ardından ortaya çıkan “sosyal vatandaş” için önemli olan haklar yasalara girmeye başlamıştır.

---

<sup>74</sup> Münci Kapani, op.cit., s. 54



Temel ögeleri gizlilik ve bağımsızlık olan özel hayata ilişkin haklar da insan hakları kategorilerinin daha ilk aşamasında kendilerini göstermişlerdir. Özel hayatın gizliliği hakkı birbirleriyle bağlantılı bir dizi hak içermektedir. Bunların başında kişinin “özel yaşamına saygı hakkı” vardır –ki bu özel yaşam, esas olarak kamusal bir faaliyete ayrılmamış ve üçüncü kişilerin giremediği bir yaşamı ve buradaki insan ilişkilerini kapsayan, hukuksal düzeyde tanımlanabilir olmayan çok geniş bir alanı içerir. Uluslararası sözleşmelerde açıkça yer verilmeyen cinsel yaşam, özellikle cinsel tercihler, ya da kişisel verilerin korunmasını içerir. Özel yaşama ilişkin hakların kapsamı, devlet bakımından karışmama yükümlülüğü kadar karışmaları önleme ve cezalandırma yükümlülüğüne de özel bir önem kazandırır. Özel hayatın gizliliği ve korunması hakkı bu özelliği ile Birinci Kuşak haklar içerisinde bulunmaktadır. Klasik bir haktır. Ayrıca devlet tarafından aşılamayacak ve dokunulamayacak haklar olması bakımından da negatif statü haklarındanadır.

## **2.ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİNİN ULUSLARARASI DÜZEYDE KORUNMASI**

### **2.1. Birleşmiş Milletler Örgütü ve Birleşmiş Milletler Andlaşması**

Yukarıda da değinilen Birleşmiş Milletler Andlaşması ile özel hayatın gizliliğinin korunması ile ilgili değerler uluslararası arenada bir kez daha vurgulanmıştır. Andlaşma metninin Başlangıç kısmında, “*insanın ana haklarına, şahsın haysiyet ve değerine... hak eşitliğine olan imanımızı yeniden ilan etmeye*”, Birleşmiş Milletler halkının azmetmiş olduğu belirtilmiştir. Zira

Birleşmiş Milletlerin kurulması ile birlikte “İnsan Hakları” kavramı uluslararası hukukun ana kavramlarından<sup>75</sup> birisi olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında 10 Aralık 1948 de Birleşmiş Milletler Genel Kurul’unda kabul ve ilan olunan “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” nin 12. maddesinde “ *Hiç kimse özel yaşamı, ailesi, konutu veya yazışması konularında keyfi karışmalara, onur ve ününe karşı saldırılara uğratılamaz. Herkesin böyle karışma ve saldırılara karşı yasal korunma hakkı vardır*”, denilerek özel yaşama ilişkin olan haklar unutulmamıştır. Birleşmiş Milletler ve onun içinde kurulmuş olan İnsan Hakları Komisyonu’nun çalışması ile bağlayıcılığı daha güçlü olan ikiz sözleşmeler<sup>76</sup> hazırlanmıştır. Bu sözleşmelerden birisi olan “Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme” de özel hayatın korunması hakkı yer almıştır. Bu sözleşme ile getirilen en önemli yenilik, sözleşmede yer alan haklara, taraf devletlerce saygı gösterilip gösterilemediğinin denetlenmesini sağlayacak mekanizmanın<sup>77</sup> kurulmuş olmasıdır. Sözleşmeye taraf olan devletlerce gösterilecek ikişer aday arasından, o devletlerin temsilcilerince dört yıl için seçilecek 18 kişilik bir İnsan Hakları Komitesi kurulmuştur. Sözleşme metnine göre taraf olan devletlerin yükümlülüğü, insan haklarını gerçekleştirmek için kendi ülkelerinde aldıkları tedbirleri ve bu alandaki yenilikleri belirli aralıklarla düzenleyecekleri raporlar halinde Genel Sekreterlik kanalı ile İnsan Hakları Komitesi’ne sunmaktır. Komite raporları okuduktan sonra “genel görüş”ünü bir raporla taraf devletlere bildirecekti. Sözleşme devletlerarası *başvurma yolunu* da öngörmüştür.

---

<sup>75</sup> Gözübüyük- Gölcüklü,op.cit.,s.4

<sup>76</sup> Bkz. s.20–21

<sup>77</sup> <http://www.cm.gov.nc.tr/yasalar/2004/29-2004.doc>,17 Aralık 2006

Bir devletin bir diğeri şikâyet edebilmesi için, her ikisinin de önceden bu konuyu düzenleyen 41. maddeyi imzalamış olmaları gerekmektedir. Sözleşme, kişilerin bireysel başvuru yolunu da açık tutmuştur. Ancak bunun içinde devletlerin kişisel başvuruyu düzenleyen “Ek Protokol”ü kabul etmiş olması gerekmektedir.

Esnek ve kademeli<sup>78</sup> bir mekanizma getiren bu sözleşmelerle “özel hayatın gizliliği ve korunması hakkı”na ilişkin uygulamalar çok güvenli bir şekilde yaratılamamıştır.

## **2.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**

### **2.2.1. Sözleşmenin Özellikleri**

Bölgesel nitelikte bir örgütlenme ile 1949 yılında ortaya çıkan Avrupa Konsey'i insan hak ve hürriyetlerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara başlamış ve “Avrupa Hareketi”<sup>79</sup> nin alt kuruluşlarından biri olan “Uluslararası Hukuk Bölümü”nce hazırlanmış olan “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi” ve “Avrupa İnsan Hakları Divanı Statüsü”, Konsey Bakanlar Komitesine 12 Temmuz 1949 da sunulmuştur. İnsan Haklarının uluslararası alanda fiilen korunması hususunda yeni bir çağ başlatan bu Sözleşme, 3 Eylül 1952 yılında yürürlüğe girmiştir.

Sözleşmenin özellikleri;

- Bireyi uluslararası hukukta da hak sahibi yapmıştır.

---

<sup>78</sup> Kapani, op.cit., s.69

<sup>79</sup> <http://www.turkiyevrupavakfi.org/1948.asp> 17 Aralık 2006, “Mayıs 1948 de La Haye’de toplanan Avrupa Kongresi sonucunda “Avrupa Hareketi” doğdu”.

- Söleşmenin temelini bireysel başvuru hakkı oluşturmaktadır.
- Her sözleşen devletin birbirini de denetleyebilme mekanizmasını getiren devlet başvurusu (ortak güvence) söz konusudur.
- Söleşmenin sağlamaya çalıştığı güvence tali bir güvencedir.”
- Karşılıklılık ilkesi geçerli değildir. Söleşmeden doğan yükümlülükler nesneldir. Kişilere sağlanan temel hak ve özgürlüklerin, sözleşen devletlerce çiğnenmesini, karşılıklılık koşulu ve vatandaşlık bağı aranmaksızın korumaya yöneliktir.
- Söleşmenin sağladığı haklardan yabancılar da faydalanır.
- Sözleşme yargısal organlara koruyuculuk görevi vermiştir.
- Ulusal hukuku etkiler.
- Temel hakları belirtirken bunlara bazı kısıtlamalar da getirmiştir (savaş vb. durumlar).
- Devletlerin çekince koyma hakkını sınırlandırmıştır.

### **2.2.2. Sözleşme Kapsamında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması Hakkı**

Sözleşme'nin “Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı” başlıklı olan sekizinci maddesi şu şekildedir:

*“Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda, zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörölmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilir.”*

Birinci fıkrada koruma altına alınan haklar belirtilmiş, ikinci fıkrada ise bu hakların mutlak olmadığı ve müdahalelere tabi tutulabilecekleri vurgulanmıştır. Maddeye konu olan haklar “özel hayat ve aile hayatı”, “haberleşme”, “konut” kavramları üzerinden bireysel yaşamı güvence altına almaktadır. Maddeyle koruma altına alınan dört kavramın anlamı belirgin değildir ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bu kavramların yorumu konusunda kesin kurallar belirlemekten kaçınmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, sekizinci maddenin uygulanabilir olup olmadığını ve bir şikâyetin korunan hakların kapsamına girip girmediğini belirlerken, söz konusu kavramlara, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne özgü tekil birer anlam yüklemekle beraber, davanın durumuna göre karar vermektedir. Bu durum, söz konusu hakları ve bunların kapsamına nelerin girdiğini kategorik olarak tanımlamayı zorlaştırmaktadır<sup>80</sup>. Diğer bir ifadeyle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, maddenin uygulanmasında “*kazuistik*” bir metot kabul ederek, önüne gelen her olayda, o olayın koşullarını değerlendirdikten sonra, günün gerçeklerini ve ihtiyaçlarını da dikkate alarak, geliştirici ve ileriye taşıyıcı yorumlar yapmak suretiyle maddeyle korunan haklara açık bir nitelik kazandırmıştır.

### 2.2.2.1 Özel Hayat

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin sekizinci maddesinde koruma altına alınan bütün haklar, aslında “*özel hayat*”ın farklı unsurlarıdır. Bu nedenle, Strasbourg organları, maddeyle ilgili olarak yapılan şikâyetlerde çoğu

---

<sup>80</sup> Kilkelly Ursula, *Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Sekizinci Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz*, Strasbourg, İnsan Hakları El Kitapları, No. 1, 2001.

zaman olayı “*özel hayata müdahale*” başlığı altında inceleme yoluna gitmektedir.<sup>81</sup>

Mahkemeye göre, özel hayat bütün unsurlarıyla tanımlanamayacak geniş bir kavramdır. Ancak bu kavram, mahremiyet hakkından daha geniştir ve herkesin özgür olarak kişiliğini oluşturmasını ve geliştirmesini sağlayan bir alan içermekte olup, diğer insanlarla ve dış dünyayla ilişki geliştirmek hakkını da kapsar.

İnsanın toplum halinde yaşamasının bir sonucu olarak diğer kişilerle ilişki hâlinde olmasının yanında, teknoloji ve bu arada ses ve görüntü alma araçlarındaki gelişme karşısında, kişilerin özel hayatlarının sınırlarının belirlenmesi ve korunması gerekir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin 1992 yılında vermiş olduğu *Niemietz – Almanya* kararında ifade ettiği gibi;

“...[özel hayat] kavramını, bireyin kişisel hayatını istediği gibi yaşayabileceği bir ‘iç alan’la kısıtlamak ve bu alanın dışında kalan dış dünyayı bu alandan tamamen hariç tutmak aşırı sınırlayıcı bir yaklaşımdır. Özel hayata saygı, başka insanlarla ilişki kurmak ve söz konusu ilişkileri geliştirmek hakkını da bir dereceye kadar içermelidir.”

AİHM’ in yukarıda belirtilen *Niemietz – Almanya* kararı ve diğer kararları dikkate alındığında;

---

<sup>81</sup> Gözübüyük- Gölcüklü, op.cit.,s.334

- a.** Bir bireyin cinsel ilişkiler dahil çeşitli tür ilişkiler oluşturabilmesi ve cinsel kimliğini belirleme ve benimseme tercihi,
- b.** Yapılan telefon konuşmasının içeriği ne olursa olsun, özel haberleşmeye müdahale amaçlı gizli teknolojik aletlerin kullanılması,
- c.** Bir devlet tarafından bireyler hakkında rızaları alınmaksızın bilgi toplanması,
- d.** Derecesi ne olursa olsun, zorunlu tıbbî tedaviler,<sup>82</sup>

sekizinci maddenin birinci fıkrasında belirtilen özel hayatın kapsamına girmektedir.

Aşağıda incelenecek olan başvuru konusu yapılmış somut olaylardan hareketle Strasbourg denetim organlarınca özel hayata dâhil sayılan konu ve haller<sup>83</sup> şu şekilde sayılabilir:

- Bireyin kimliğine ilişkin bilgi ve kayıtlar (nüfus kayıtları, güvenlik ve polis tespitleri vb. gibi),
- Cinsel hayata ilişkin düzenlemeler ve davranışlar,
- Kişinin ruh ve beden bütünlüğüne ilişkin düzenlemeler,
- Bireye ait özel yerlerin ve evrakın aranması ve zaptı işlemleri,
- Telefon konuşmalarının dinlenmesi ve kaydı; posta iletilerinin açılması ve okunması,
- Bireyin adı ve fotoğrafı, nam ve şöhreti, şerefi, yaşam tarzı, kamuya yanlış tanıtılması gibi hususlar.

---

<sup>82</sup> Kilkelly, op.cit., s.14

<sup>83</sup> Gözübüyük- Gölçüklü, op.cit., s.335-338

### 2.2.2.2. Aile Hayatı<sup>84</sup>

Madde içinde koruma altına alınan anlamıyla “aile”, otonom bir anlam taşımaktadır. Strasbourg organlarının içtihadında, hukuki ailenin yanı sıra, nikâhsız olarak beraber yaşayan çiftlerin yarattığı fiili durum da koruma altındadır.

“Aile” yi oluşturan kişilerin mutlak suretle birlikte yaşamaları gerekmemektedir; aralarındaki kan bağı, manevi, duygusal, ekonomik ve benzeri bağlar aile kurumunun varlığına karine teşkil etmektedir. Aile birliği bozulduktan sonra dahi, bireyler arasında “ yeter düzeyde gerçek ve yakın” ilişkiler devam ediyor ise, bu sekizinci madde kapsamına girmektedir.

### 2.2.2.3 Haberleşme

Bir kişinin haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkı, kesintiye uğramadan ve sansür edilmeden başkalarıyla iletişim kurma hakkıdır<sup>85</sup>. Bunun sonucu olarak sözleşmenin 10. maddesinde düzenlenen kitle haberleşmesi, sekizinci maddede düzenlenen bireysel haberleşmenin dışındadır. Madde de geçen haberleşme kavramı sözlükteki yazışma anlamının dışında, her çeşit yol ve araç aracılığı ile kişiler arasında gerçekleştirilen özel nitelikteki haberleşmedir.

---

<sup>84</sup> Charles P. Kindregan, *The Quality of Life: Reflections on the Moral Values of American Law*, Bruce Pub. Co., 1969, p.78

<sup>85</sup> Kilkelly, *op.cit.*, s.19



Açıkça posta yoluyla gönderilen malzemeleri içermekle beraber mahkeme kararlarında, bu kavrama telefonla iletişim (Klass-Almanya davası, 6 Eylül 1978 tarihli karar) ve teleksde (Campbell Christie-Birleşik Krallık davası, 27 Haziran 1994 tarihli karar) dâhil edilmiş olduğundan, bu kavramın yorumunun da teknolojideki gelişmelere ayak uyduracak ve e-posta gibi diğer haberleşme yöntemlerini de koruma altına alacak biçimde yapılacağı düşünülmektedir.

Haberleşmeyle ilgili koruma, genellikle içeriğinden çok, yol ve yöntemleriyle ilgilidir ve bu yüzden devlet, örneğin suç teşkil eden faaliyetlerle ilgili görüşmelerin sekizinci maddenin birinci fıkrasının kapsamına girmediğini iddia edemez. Yine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından iş telefonu veya özel telefondan yapılan görüşmelerin ve ofis telefonunun kullanımının da bu madde kapsamına girdiğine karar verilmiştir (A-Fransa davası, 23 Kasım 1993 tarihli karar). Mektupların zaptı ve açılması veya telefon konuşmalarının dinlenilmesi ya da kaydolunması gerçekleşmiş olan haberleşmeye müdahaledir. İlerideki haberleşme olanağının ortadan kaldırılması da yine haberleşme hakkının ihlalini oluşturmaktadır.

#### **2.2.2.4. Konut**

Sözleşmenin sekizinci maddesi, bir bireyin konutuna devlet veya temsilcileri tarafından yapılan saldırılara karşı bireyi korumaktadır. Konut genel olarak, bir kişinin yerleşik olarak yaşadığı, özel hayatını sürdürdüğü ve

hatta Komisyon ve Mahkeme kararları uyarınca kişinin meslek ve ticaret faaliyetini sürdürdüğü yerdir. Bu nedenle yaşanan her yer konut olabilir. Konutun kiralık veya mülkiyet olması sonucu değiştirmemektedir.<sup>86</sup> Konut kavramına, söz konusu yerde huzur içinde yaşamak da dâhil olduğundan, sekizinci madde özel hayat ve konutun ses veya rahatsızlıkla ihlâl edilmesine karşı koruma da sağlamaktadır.

Yukarıda kısaca açıklanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşme’sinin sekizinci maddesindeki yükümlülüklerin ihlaline yönelik kararlara aşağıda değinilecektir.

### **2.2.3. Sekizinci Maddeyle ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan Başvuruların İncelenmesi**

Komisyon ve mahkeme, resmi makamların söz konusu haklara müdahalede bulunduğu ile ilgili “şikâyet başvurusu” geldiği zaman üç aşamalı bir inceleme yapmaktadır.

*Birinci aşamada*, şikâyete konu olan olay ve işlemin maddedeki kavramlardan birine dâhil olup olmadığı incelenmektedir. Kısaca bu aşamada hükmün uygulanabilirliği saptanmaktadır.

*İkinci aşamada*, soruya olumlu yanıt verilmesi halinde, yapılan işlem yahut eylemin müdahale niteliği taşıyıp taşımadığı araştırılmaktadır.

---

<sup>86</sup> Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem ve Oğuz Sancakdar, *Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu*, Ankara, Seçkin Yayınları, 2002, s.291

*Üçüncü aşamada* ise yukarıdaki soruya da olumlu yanıt verilmesi durumunda, söz konusu müdahalenin ikinci fıkra önünde meşruluk kazanıp kazanmadığının araştırılması yapılmaktadır. “Müdahalenin meşruluğu” adı da verilen bu üçüncü aşamada, kısıtlayıcı önlemin “kanuniliği”, “güdülen amacın meşruluğu” ve şikâyet konusu müdahalenin “ demokratik bir toplumda gerekliliği”<sup>87</sup> tespit edilmeye çalışılmaktadır. Şikâyet edilen müdahalenin “*kanunlara uygun*” kabul edilebilmesi için, yasal bir dayanağı olmalıdır. Bunun yanında söz konusu kanun, yeterince kesin olmalı ve kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu bir önlem içermelidir. Bu nedenle, kanunlarla özel olarak yetki verilmemiş ve idarî uygulamalarla veya bağlayıcı olmayan rehber kurallarla düzenlenen önlemler bu açıdan sorunlu kabul edilmektedir.

### **2.2.3.1. Sekizinci Madde Kapsamında verilmiş Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Örnek Kararlar**

#### **2.2.3.1.1. Özel Hayat Kapsamına Giren Kararlar**

1- Madde kapsamına girmeyen bir ilişki, özel hayatı oluşturması halinde bu hükmün korumasından faydalanabilir;

—*Koruyucu ebeveynler ve baktıkları çocuklar arasındaki ilişkiler*( X v. Switzerland, Appl. No. 8257/78, 10.07.1978, 13 DR 248)

---

<sup>87</sup> Gözübüyük- Gölçüklü, op.cit.,s.331

—*Henüz evli olmayan taraflar arasındaki ilişkiler* ( No. 15817/89, 01.10.1990, 66 DR 251)

—*Homoseksüeller ve partnerleri arasındaki çocuklu yahut çocuksuz ilişki* (Kerkhoven/Hollanda, 19.05.1992)

—*Özel hayat, bir evcil hayvan ve sahibi arasındaki ilişkiyi kapsamamaktadır.*(No.6825/75, 04.03.1976, 5 DR 86)

2- Bireyin *cinsel kimliğini belirleme ve benimseme tercihi* koruma kapsamındadır.

—Dudgeon/İngiltere(22.10.1981) davasında, mahkeme, davacının kişisel durumunu göz önünde tutarak, homoseksüel davranışları yasadışı sayan yasaların varlığının, bireyin özel yaşamını doğrudan etkilediğine karar vermiştir. Transseksüellere ilişkin başvurularda, cinsiyet değişikliğini izleyen süreçte nüfus kayıtlarının bu yeni duruma uygun hale getirilmesi istenmiş ve mahkeme bu yönde karar vermiştir (Cossy/İngiltere, 27.09.1990, s. 36).

—Norris/İrlanda davasında *cinsel kimlik hakkının homoseksüel ve lezbiyen cinsel kimliklerini de kapsadığı* kararlaştırılmıştır. Ayrıca bir transseksüelin, ismini ve cinsiyet değişimini yansıtacak biçimde resmi evrakın değiştirilmesine izin verilmemesi de sekizinci maddenin koruduğu hakkın ihlali sayılmıştır ( B/Fransa,25.03.1992, Seri A no.232-C) Görülmektedir ki *şahsi kimlik hakkı ismi, cinsiyet değiştirmeyi ve*

*transseksüeller için kimlik hakkını* da içermektedir. Ayrıca azınlık grubu üyesi olarak böyle bir kimliğe sahip olma hakkını da içermektedir. Bu konuyla ilgili olarak çingeneler ve Kuzey Finlandiya'daki yerel halk sekizinci madde kapsamında korunmuşlardır.

3- Mcfeeley/İngiltere (15.05.1980) davası sonucunda, başkaları ile ilişki kurmanın önemini mahkûmlar için de geçerli olduğu ve tutukevlerinde olan kişilerin de belirlenmiş bir derecede bir araya gelme hakkının bulunduğu kararı verilmiştir. Başka *insanlarla görüşme hakkı* da özel hayatın kapsamındadır.

Mahkeme üyesi bazı hâkimler, faal bir sosyal hayata sahip olmanın özel hayatın bir unsuru olduğunu belirtmişlerdir. Bu düşünceler, kültürel ve dinsel benzerlikten kaynaklı olarak sosyal ilişkiler kurabilmeyi de içermektedir. Bu görüş, göç vakalarında da geçerli bir görüştür.

4- Kişilerin *özel haberleşmesine müdahale etmek amaçlı aletlerin kullanılması* özel hayatın kapsamına girmektedir. Bu durum, haberleşmenin içeriği ne olursa olsun geçerlidir. A/Fransa (23.11.1993) davasında hükümet, bir cinayetin planlanmasıyla ilişkili görüşmelerin kaydedilmesinin özel hayat kapsamına girmediğini belirtmiş ancak mahkeme bu görüşü reddederek, görüşmenin özel hayat kapsamına girdiğini söylemiştir.

5- Devlet yetkili temsilcilerinin bir birey hakkında bireyin rızasını almaksızın bilgi toplaması, o bireyin özel hayatını ilgilendirmektedir.

X/İngiltere(06.10.1982, no. 9072/82, 30 DR 229) davasında; *cinsiyet, medeni hal, doğum yeri ve diğer kişisel bilgiler ile ilgili yanıtlanması zorunlu sorular içeren resmi nüfus sayımı* ile ilgili gelen şikâyette şikâyetçinin özel hayatına müdahale edildiği kararı verilmiştir.

—Polis kayıtları gizli olsa dahi, *polis tarafından parmak izi, fotoğraf ve diğer kişisel bilgilerin kaydedilmesi* özel hayata müdahale sayılmıştır(Leander/İsveç,26.03.1987, Seri A no.116- Murray/İngiltere,28.10.1994,Seri A no.200-A)

—*Tıbbi verilerin toplanması ve tıbbi kayıtların tutulması* özel hayata müdahaledir(No.14661/81, 09.07.1991, 71 DR 141).

—Bireyin yapmış olduğu *kişisel harcamaları vergi makamlarınca getirilen uygulamaya istinaden açıklamak zorunda bırakılması* da özel hayata müdahale kapsamındadır(No.9804/82,07.12.1982,31 DR 231).

—Bireyin *kişisel verilerine erişim sağlanması* ve bu verilerin kullanılması, (Gaskin/İngiltere,07.07.1989 Prg.89) kişinin çocukluğu, gelişimi ve geçmişi hakkında çok kişisel devlet kayıtlarına ulaşılmasının özel hayat müdahale niteliği taşıdığı kararlaştırılmıştır.

—*Kişinin ismi, soyadı* özel hayatının kapsamındadır (Guillot/Fransa, 24.10.1996- Ünal Tekeli v. Türkiye, no.29865/96 (Sect.4),16.11.2004)

6- Davacının, bir sigorta şirketinin evinin önünde fotoğraflarını çekmesinin özel hayatının ihlal ettiği konusunda şikâyetçi olduğu İrlanda davası (01.12.1993, no. 18760/91) ve Kont ve Kontes Spencer'in basında özel hayatları hakkında çıkan haberler konusunda açtıkları dava (No.28851/95 ve 28852/95,16.1.1998) gibi bazı şikâyetlerde, iç hukuk yolları tükenmediğinden söz konusu davaların Mahkemece ele alınmayacağı kararlaştırılmıştır. Bundan kaynaklı olarak basın müdahaleleri ve özel hayatın aşırı kişisel, *şöhrete halel getirici olmayan detaylarının medya tarafından açıklanması* konularında koruma olmaması konusu henüz mahkeme kararlarında yerini alamamıştır.

7- *Fiziksel şahsiyete* yapılan bütün müdahaleler özel hayata müdahale sayılmamaktadır. Costella Robens/İngiltere (25.3.1993) davasında küçük bir çocuğa verilen bedensel cezanın 8. madde kapsamında uygulanabilirliği değerlendirilmiştir. Mahkeme şunu vurgulamıştır:

*“Bazı şartlarda eğitim konusunda alınan önlemler, özel hayata saygı hakkını etkileyebilir ancak bir bireyin fiziksel veya manevi şahsiyetini olumsuz yönde etkileyebilecek bütün hareketler veya önlemler, mutlaka böyle bir müdahale durumu olduğu anlamına gelmemektedir.”*

Bu davanın sonucunda verilen karar:

*“Mahkeme bir bütün olarak Sözleşme'nin amacını ve hedefini inceledikten sonra ve bir çocuğun okula gönderilmesinin bir dereceye kadar özel hayatına müdahale edilmesi anlamına geldiğini göz önünde bulundurarak, davacının şikâyet ettiği muamelenin, fiziksel veya manevi şahsiyetin, sekizinci madde çerçevesindeki yasağın kapsamına girecek kadar olumsuz yönde etkilemediğini düşünmektedir.”*

Verilen bu kararda, hem verilen cezanın hafifliği hem de cezanın okulun kurumsal ortamında verilmiş olması etkili olmuştur.

—X&Y/Hollanda (26.03.1985) davasında mahkeme, 16 yaşında zihinsel özürlü bir kızın, kendisine cinsel saldırıda bulunan şahsa karşı dava açamamasını sekizinci maddenin 1. fıkrasının kapsadığı bir konu olduğuna karar vermiştir. *Özel hayat bir bireyin cinsel hayatı dâhil fiziksel ve manevi şahsiyetini de kapsamaktadır.*

**8- Bireyin iradesine aykırı olarak yapılan her türlü bedensel, psikolojik yahut psikiyatrik tıbbi müdahaleler ve deneyimler;** alkol, kan ve DNA testleri ve zorunlu jinekolojik muayenelerin yapılması (Y.F. v. Türkiye,no. 24209/94,22.7.2003) de özel hayata müdahale sayılmaktadır( X/Hollanda, req.no.8278/78,D.R. 18, 1980.s.157)

Bütün bu kararlar sonucunda görölmektedir ki, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bu çalışmanın başından sonuna dek, geliştirilmesi gerektiği vurgulanan “birey” in iç dünyasından dış dünyaya doğru kendisini gerçekleştirdiği tüm tepkilerini, özel hayat kapsamı içerisinde kabul etmektedir. Bu tepkiler kişinin yaşam tercihlerini oluşturmaktadır. Kişinin kişisel harcama tercihleri, cinsel tercihleri, iş başvurularında sunduğu kişisel veri girişleri vs. onun özel hayat alanının parçalarıdır ve buraya yapılan bir müdahale ve ihlal sonucunda,temelde kamu zarar görmektedir ve insanlığın iyiye ve güzele doğru olan gelişiminin önüne engel konulmaktadır. Modern dünyada kabul görmesi gereken hukuk uygulaması Avrupa İnsan Hakları



Mahkemesinin de kararlarında görülen “birey”in korunması yaklaşımı olmalıdır. Kişiler kendi egemenlik alanlarını ilgilendiren konularda yegâne karar veren merci olabilmeli ve bu tercihlerinden kaynaklı olarak da başka bir mercinin müdahalesine maruz bırakılmamalıdır.

### **2.2.3.1.2. Aile Hayatı Kapsamına Giren Kararlar**

Yukarıda aile bağının ne şekilde tespit edildiği açıklanmıştı. Sekizinci maddenin sağladığı koruma *yasal ve gerçek olduğu gösterilebilen evlilikleri* her zaman kapsar. Buradan anlaşılacağı üzere, göçmenlerle ilgili kurallardan kaçınmak için veya bir ülkenin vatandaşı olma amacıyla yapılan, esası olmayan veya sadece kâğıt üzerinde olan evlilikler madde korumasından faydalanamayacaktır.

**1-Evli ebeveynler ve çocukları arasındaki ilişki** her zaman sekizinci maddenin 1. fıkrası kapsamındadır. Yasal ve gerçek olarak evli bir ebeveyni olan bir çocuk, çocuğun doğduğu andan itibaren ve doğmuş olmasından dolayı söz konusu ilişkinin vazgeçilmez bir parçasıdır( Berrehab/Hollanda, 21.06.1998).

**2-Annenin medeni hali ne olursa olsun, bir anne ve çocuğu arasındaki ilişki** her zaman sekizinci maddenin koruması altındadır(Marckx/Belçika, 13.06.1979- Hansen/Türkiye, no. 36141/97, 23.9.03).

**3-Evli olmayan ve çocuklarıyla yaşayan çiftler normal aile hayatı yaşıyor** sayılmaktadır. Mahkeme (Johnston/İrlanda,18.12.1986) davasında kararını

verirken, söz konusu ilişkinin istikrarlı olma özelliğinden ve diğer yönleriyle evliliğe dayalı bir aileden ayırt edilemez olmasından dolayı ikna olmuştur.

**4-Birlikte yaşama, önemine rağmen, aile kavramının zorunlu bir ögesi değildir**(Margareta et Roger Anderson/İsveç, 25.2.1992). Boughanemi-Fransa(24.04.1996) davasında Mahkeme şu şekilde karar tesis etmiştir:

*“Sekizinci maddenin dayandığı aile hayatı kavramı, bir arada yaşanmadığında bile, çocuk meşru olsun ya da olmasın, bir anne veya baba ve çocuğu arasındaki bağı kapsar. Söz konusu bağ ortaya çıkan olaylardan dolayı bozulsa bile, bu sadece istisnai şartlarda gerçekleştirilebilir.”*

**5-X/Y&Z/İngiltere(22.04.1997)** davasında mahkeme, bir transseksüel ile donör tarafından **yapay dölllenme yoluyla doğan çocuğu arasındaki ilişkinin** aile hayatı oluşturduğuna karar vermiştir. Bu kararı verirken mahkemenin göz önünde tuttuğu durumlar;

- Aralarındaki ilişkinin geleneksel olarak yaşayan ailelerdeki ilişkilerden ayırt edici bir yönü olmadığı
- Transseksüelin yapay dölllenme sürecine çocuğun babası olarak katkıda bulunmasıdır.

Kerkhoven/Hollanda(19.05.1992,no.15666/89)davasında komisyon, iki kadının kararıyla bir tanesinin yapay dölllenme ile sahip olduğu çocuk

arasındaki ilişkinin aile bağı olduğuna karar vermiştir. Yasal olarak birlikte yaşama talepleri özel hayat kavramı içinde değerlendirilmiştir. Başka bir kararda da, bir sperm donörü ve bu yöntemle doğan çocuk arasındaki ilişki, ***kan bağına ek olarak yakın kişisel ilişkileri olduğuna dair yeterli kanıt olmadığı sürece***, sekizinci madde kapsamındaki aile hayatını oluşturmamaktadır sonucuna varmıştır(G./Hollanda,8.2.1993,no.16944/90).

***6-Büyükanne ve büyükbaba ve çocuklar arasında***, büyükanne ve büyükbaba aile hayatının önemli bir parçasını oluşturdukları için aile bağı vardır(Marckx/Belçika,13.6.1979). Hem çocuk hem de yetişkin kardeşler de aile hayatının kapsamına girerler. ***Amca-dayı veya teyze-hala ve yeğeni arasındaki ilişki***, yakın bağlar olduğuna dair kanıt olduğu durumlar da var ise aile hayatının kapsamına girebilecektir. Boyle/İngiltere(09.02.1993) davasında mahkeme, bir amca ile yeğeni arasındaki ilişkiyi, yeğen hafta sonlarını amcasının evinde geçirdiği ve ulusal yetkililerin amcayı çocuk için “ iyi bir baba modeli” olarak değerlendirmesi sonucunda, aile hayatının kapsamı içinde değerlendirmiştir.

***7-Evlilik dışı veya zina sonucunda doğan çocuklar ve ebeveynler arasında*** da aile bağı vardır( Jolie-Lebrun/Belçika,14.5.1986,DR47, s.243).

***8-X/Fransa(5.10.1982, no. 9993/82) davasında mahkeme, evlat edinilmiş çocuk ile ebeveynler arasındaki ilişkiyi*** aile hayatı içinde değerlendirmiştir.

**9-Küçüğün, ana-babadan alınarak koruyucu aile yanına veya resmi bir kuruma yerleştirilmesinde izlenen usül, bazı durumlarda aile hayatının ihlali sonucunu doğurabilir.** Ana-babanın, bu konuda karar alacak olan kurula sunulan dosya içeriğini inceleme imkânına sahip olmaması vb. gibi ( McMichael/İngiltere,24.2.1995,A308-B,s.85 ve son).

**10-Sekizinci madde varolmakta olan bir aile hayatını korumakla beraber, gelecek için planlanan ve gereken adımları atılmış olan potansiyel bir aile hayatını** da bu madde kapsamında düşünmek yersiz olmayacaktır (Abdülaziz, Cabales et Balkandali, 28.5.1985 A 94, s.32). Aile hayatının incelenmesinde ve varolup olmadığı araştırılmasında, Sözleşme organlarının (özellikle yabancıların ülkeye kabulü, ülkede oturması, ülkeden çıkartılması gibi konularla ilgili olaylarda) göz önünde tuttukları diğer bir koşul da aile fertlerinin bu ülkeden başka bir yerde oturmalarının mümkün olup olmadığıdır (Beljoudi/Fransa, 26.3.1992 A 234, s.76–78). Ayrıca sekizinci madde devletlere bir yabancıнын karısı ile birlikte oturmak için ülkeye girmeye izin vermek gibi bir mükellefiyet yüklememektedir (Kom. K. X/Almanya,19.5.1977, no. 7816/77).

**11-Tutukluluk halinin aile hayatına getireceği bazı kısıntılar** ve kesintiler sekizinci maddenin ikinci fıkrasına göre kamu güvenliği, nizamın korunması, suçların önlenmesi gibi nedenlerle meşru kılmaktadır. Ancak bunların zorunluluk içinde kalması ve ihtiyaç sınırlarını aşmaması gerekmektedir(Kom. K. X/Almanya, 13.7.1970, no.4185/89,Rec.35,S.140).

**12-Lopes-Ostra/İspanya** davasında mahkeme, şikâyetçinin *meskeni etrafında kurulan arıtma tesisinin neden olduğu duman, pis koku ve gürültünün aile halkının sağlığını* ve günlük hayatı çekilmez kıldığı şikâyetini haklı bulmuş ve söz konusu olayın sekizinci maddenin koruduğu hakkı ihlal ettiğine karar vermiştir.

**13-Babadan** ayrı olarak anneleriyle yaşayan çocukların, eşlerin boşanmasından sonra, annenin dini inancı nedeniyle, *annelerinden alınıp velayet hakkı tanınan babaya teslimleri ile aile hayatına müdahale* edilmiştir ve sekizinci madde hükmünün ihlali söz konusudur ( Mah.K. Hoffman/Avusturya, 23.6.1993). Burada söz konusu olan ihlal 8. madde ile bileşik olarak 14. madde hükmünün de ihlalidir.

“**MADDE 14: (AYRIMCILIK YASAĞI)** “Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayırımıcılık yapılmadan sağlanır.”

**14-Sosyal** güvenlik servislerinin denetimine verilen *küçüğün ziyaret hakkının aşırı sınırlandırılması* sekizinci maddeye aykırıdır (Mah. K., Scozzari ve Giunta/İtalya,17.7.2000). Ulusal bir mahkemenin verdiği karar neticesinde *bir anne ile çocuğun her türlü bağlantı ve ilişkisinin kesilmesi* ( E.P./İtalya,16.11.1999); *eşcinsel bir ilişki sürdürdüğü gerekçesi ile babanın velayet hakkının reddedilmesi* (Salfueiro de Silva Mouta/Portekiz,21.12.1999) madde hükmünün ihlalini oluşturmaktadır.

Bütün bu kararlar sonucunda varılan nokta ‐aile‐ kavramının biçimsel yanının değil niteliğinin önemine vurgu yapılması gerektiğidir. Mahkeme genel olarak ilişkinin içeriğini ve istikrarlı olup olmadığını temel almış ve bu içeriği korumaya yönelik kararlar çıkarmıştır. Hukuksal açıdan ilerici olan yaklaşım da tam anlamıyla bu yönde olmalı ve biçimsellikten uzak bir uygulama benimsenmelidir.

### 2.2.3.1.3. Konuta Saygı Hakkı Kapsamına Giren Kararlar

1-Sekizinci madde kapsamı bir *devlete bireyi konut sahibi yapmak yükümlülüğü* yüklemes (X/İngiltere, 25.5.1975,no.4560/70,Digest c.3,s.162).

2-*Oturulan bir evin kamulaştırılması* konut dokunulmazlığına müdahaledir (X/İngiltere,3.3.1982,no.9261/81,DR28,s.177). Bu durumun meşruluğunun sözleşmenin m.8/2’ye göre incelenmesi zorunludur.

3-Bir ev *malikinin bu evde oturmasının yasaklamak*, ikinci fıkranın meşru kılmadığı durumlarda, konuta saygı yükümünün ihlalidir. Gillow/İngiltere(24.11.1986,A109,S.58) davasında mahkeme, 19 yıldır sahip oldukları evde hiç yaşamamış olan davacıların, söz konusu yeri sekizinci madde kapsamında konutu sayabilmelerine karar vermiştir. Uzun süre uzak olmalarına rağmen, söz konusu yere dönme niyetlerinin her zaman varolmuş olması ve söz konusu taşınmaz ile ilişkilerini, konutları sayılabilecek düzeyde tutmuş olmaları mahkemenin bu kararını etkilemiştir.

**4-Konuta saygı hakkının bir devlete yüklediği pozitif yükümlülük;** özel kişilerden gelebilecek tecavüzlere karşı da bu hakkı koruyacak tedbirlerin devlet tarafından alınmasıdır (Velosa Barreta/Portekiz,21.11.1995).

Bir çingenenin, kendisine ait arsa üzerinde bulunan karavanda yaşamasının engellenmesi (Buckley/İngiltere,25.9.1996); bir hukuk davasında verilmiş bulunan bir kararın icrasıyla ilgili olarak kapalı mekândaki arama (Chappell/İngiltere,30.3.1989); bir boşanma davasında bazı eşyaların zaptı için polislerin eve girmesi (Mc Leod/İngiltere, 23.9.1998); bir avukat yazıhanesinin veya bir ikametgâhın telekomünikasyon hizmeti görevlileri tarafından aranması olayları konut dokunulmazlığı bakımından mahkemece incelenmiş olan olaylardır.

Verilen kararlar ışığında görülmektedir ki, mahkeme kararlarında sürekli olarak devletin kişiye konut sağlama yükümlülüğü olmadığını belirterek aslında modern dünyada olması gereken bir olguyu hiçe saymaktadır. Çağımızda insanların birçok ihtiyaçları karşılanmadığındandır ki, yaşanan dünya gün geçtikçe daha da güvenilmez bir hal almıştır. Devlet sosyal yaşamdan elini çekmekte ve toplum yapısı daha da yozlaşmaktadır. Konut hakkı her kişinin vazgeçilmez yaşam haklarından birisi olmalı ve bu hakkın ekonomik ve sosyal şartlar zorlanarak tüm yurttaşlara verilmesinin yolları aranmalıdır.

### 2.2.3.1.3. Haberleşme Özgürlüğüne Saygı Hakkı Kapsamına Giren Kararlar

1-Sözleşme'nin onuncu maddesinde yer alan **“kitle haberleşmesi”** **sekizinci maddenin kapsamında değildir.** İnsanlar aslında iletişimi, haberleşmeyi yüz yüze yaparlar. Ancak zaman geçip toplum her gün biraz daha karmaşık nitelik kazanınca mesaj yöneltilecek gruplar büyük genişlik kazanır ve yüz yüze haberleşme, iletişim yetersiz hale gelir; kişinin artık bildiği, tanıdığı komşusuna değil, tanımadığı, birincil ilişkiler içinde bulunmadığı diğer insanlara mesajlar yöneltmesi gerekir. Bu olgudan doğan iletişime tali, ikinci türden iletişim, haberleşme denir. İşte bu nitelikteki haberleşmenin bazı tekniklerle, belirli bir teknoloji uygulanarak çoğaltılıp güçlendirilerek, çok sayıda kişiyi etkileyecek biçime getirilmesine kitle haberleşmesi (mass communication)<sup>88</sup> adı verilir ve kullanılan araçlara da kitle haberleşme araçları (mass-media) denilir. Bu şekilde yapılan haberleşme yaşamın “gizli alan”ı değil, “ortak alan”ı kapsamındadır.

2-Komisyon, **muhatabına ulaşan ve onun zilyetliğinde bulunan haberleşme ürününün sekizinci maddeye dâhil olmadığı** düşüncesindedir (Kom. K.G.S.M./Avusturya,12.10.1983). Muhatabın bunları izinsiz açıklaması ya da bu belgelerin muhatap elinden zaptı halinde, birinci durumda hitap edenin özel hayatına; ikinci durumda da muhatabın özel hayatına müdahale de bulunup bulunmadığı sorusu akıllara gelmektedir.

---

<sup>88</sup> <http://www.sporbilim.com/t-kitleiletisim.html> (27-08-2006)



**3-Komisyon, *posta hizmetindeki aksaklıkların “saygı görevinin” ihlali*** olduğuna karar vermiştir (De Wilde, Ooms et Versyp/Belçika,19.7.1969)

**4-Ceza ve *tutukevinde yaşayan kişilerin hayatının zaten kısıtlı ve sınırlı olması, bu kişilerin haberleşme özgürlüğü ve hakkına*** müdahaleyi meşru kılmamaktadır, ancak müdahalede, sözleşmenin sekizinci maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen şartların varolup olmadığına bakılarak bir karar verilmesi zorunludur. (Golder/İngiltere,21.2.1975).

**5-*Posta gönderilerinin denetimi ya da telefon ve benzeri araçlarla yapılan haberleşmenin resmi makamlarca dinlenilmesi, denetimi veya kaydedilmesi; keyfî uygulamalara olanak vermeyecek şekilde bir düzenlemeye tabi tutulmamişsa*** (Meşru amaçlara yönelik olsa da) sekizinci maddeye aykırıdır (Klass ve Öte./Almanya,6.9.1978, A 28)

***Devlet suç faaliyetleri ile ilgili telefon görüşmelerinin m.8/1 kapsamına girmediğini iddia edemez*** (A/Fransa,23.11.1993). Bunun sebebi sekizinci maddenin koruma altına aldığı haberleşme özgürlüğü, haberleşmenin içeriğinden çok haberleşme yol ve yöntemleriyle ilgilidir.

**6-Mahkeme, *avukatlar ve müvekkileri***, özellikle de gözaltındaki kişiler arasındaki mektuplara ve diğer ***haberleşme yöntemlerine sağlanan korumanın çok büyük olması gerektiğini*** açıkça ifade etmiştir içtihatlarında. Mahkeme, *Niemietz-Almanya*(16.12.1996) davasında, avukata ait mekânın bir suçla ilgili davada kullanılmak üzere belge bulmak amacıyla aranmasının, önceden mahkemeden izin alınmış olmasına rağmen,

düzenin bozulması ve suçun önlenmesi ile başkalarının haklarının korunması hedefleriyle orantılı olmadığına; arama emrinin aşırı kapsamlı ifadelerle hazırlandığına ve yapılan aramanın, incelenen malzemelerin bazılarının tâbi olduğu meslekî gizlilik ilkesini çiğnediğine karar vermiştir<sup>89</sup> (Elçi ve Diğerleri v. Türkiye,no.23145/93 ve 25091/94,13.11.03).

**7-Polisin özel bir kişi ile işbirliği yaparak bir telefon konuşmasının kaydına yardımcı olması**, resmi makamların haberleşmeye müdahalesidir ve maddenin 2. fıkrasında belirtilen meşruluk koşullarının yokluğu halinde devlet bu eyleminden kaynaklı olarak sorumludur (A./Fransa, 23.11.1993, A 277, s. 36)

*Malone-Birleşik Krallık* (2.8.1984) davasında da mahkeme, “kişiye karşı gerçekten alınan önlemlerden ayrı olarak,” haberleşmenin **gizli gözetimine izin veren ve gözetimi mümkün kulan kanunların** ve uygulamaların olmasının başlı başına, davacının sekizinci madde kapsamındaki haklarını kullanmasına müdahale oluşturduğuna karar vermiştir.

Haberleşme hakkı, kişinin korunması gereken vazgeçilmez haklarındanadır. Devletin, çeşitli nedenler mazeret göstererek, her sıkıştığında bu hakkı müdahale ettiği bir alan haline getirmesi, toplum huzurunu temelden sarsacak sonuçlar doğurabilecektir. Her yazışmasının, konuşmasının kayıt altında alınabileceğini düşünen bir yurttaşın ne kendisine ne de içinde yaşadığı topluma bir faydası olabilir. Tam tersine tüm toplum paranoyak bir hal içine girebilecektir.

---

<sup>89</sup> Kilkelly, op.cit. ,s.60

### 2.2.3.2. Sekizinci Maddenin Uygulanabilirliği

Yukarıda da değinildiği gibi sekizinci maddenin birinci fıkrasında koruma altına alınan hak ve özgürlükler belirtilmekte; ikinci fıkrasında ise bu korumanın mutlak olmadığı, müdahalelere tabi tutulabileceği vurgulanmıştır. Komisyon önüne bir şikâyet gittiğinde, bu şikâyetin üç aşamalı bir incelemeye alındığına yukarıda değinilmişti. Bu aşamalardan üçüncüsü ve de sonuncusu olan aşamada, komisyon veya mahkeme söz konusu müdahalenin kanunlara uygunluğu-meşru olup olmadığı gibi konuları göz önünde tutmaktadır. Söz konusu haklarla ilgili olarak alınan önlemlerin, sekizinci maddeye uygun olup olmadığı değerlendirilirken, ilgili devlete “*takdir hakkı*” adı verilen belirli bir yetki de tanınmıştır. Buna, ilk defa, 10. madde (İfade özgürlüğü) kapsamındaki *Handyside*(7.12.1976) kararında değinilmişse de, bu prensip sekizinci maddeyle ilgili olarak açılan davalar bakımından da geçerlidir. Söz konusu karara göre;

*“...devlet yetkilileri, ülkelerindeki önemli güçlerle doğrudan ve sürekli temasları nedeniyle, uluslararası hâkimlere kıyasla... bir ‘sınırlama’ veya ‘cezanın gerekliliği’ ... konusunda daha iyi karar verebilecek durumdadır... bu bağlamdaki ‘gereklilik’ kavramında ima edilen acil toplumsal ihtiyacın gerçeklik düzeyi konusunda, ilk değerlendirmeyi ulusal yetkililer yapmalıdır.*

*Bu nedenle madde 10 (2) taraf devletlere belirli bir takdir hakkı bırakmaktadır. Söz konusu pay, hem ulusal kanun koyucuya... hem de yürürlükteki kanunları yorumlama ve uygulama durumunda olan adli veya diğer kurumlara verilmiştir.”*

Ancak bu yetkinin akit devletlere sınırsız bir takdir hakkı vermediği mahkemece belirtilmiş ve devletlerin, Sözleşme’nin öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmekle sorumlu olduğu ifade edilmiştir. Bu

nedenle, bu konuda nihai karar verme yetkisi mahkemeye ait olup, ulusal makamlara tanınan takdir hakkının doğru kullanılıp kullanılmadığı mevcut şartlara, konuya ve konunun geçmişine göre değişiklikler gösterecektir<sup>90</sup>.

Mahkeme, söz konusu takdir hakkına iki temel durumda başvurmuştur:

- Sekizinci maddeye yapılan bir müdahalenin, 2. fıkrada belirtilen kamu çıkarı dayanağına göre yerinde olup olmadığını belirlerken
- Bir devletin, bu hüküm kapsamındaki pozitif yükümlülüklerine uymak için yeterince çaba sarf edip etmediğini değerlendirirken.

X.Y/Hollanda davasında mahkeme, devletin yükümlülükleri ile ilgili olarak şu ifadelere yer vermiştir:

*“Sekizinci madde sadece devleti... müdahale etmeye kaçınmaya zorlayamaz. Bu aslen negatif taahhüdün yanı sıra, özel hayata ve aile hayatına etkin biçimde saygı gösterilmesinin doğasında olan pozitif yükümlülükler de olabilir... Bu yükümlülükler, bireylerin kendi aralarındaki ilişkiler alanında bile özel hayata saygı gösterilmesini sağlayacak önlemler almayı içerebilir.”*

Arama ve elkoyma konularında ise mahkeme, Sözleşme’ye taraf devletlerin bazı suçlar hakkında fiziksel delil bulmak için konutların aranması ve mallara el konması gibi önlemlere başvurması gerekebileceğini kabul etmektedir. Bu tür önlemler normalde bir bireyin sekizinci maddenin birinci fıkrası çerçevesindeki, özel hayat veya aile hayatına dair haklarına müdahale anla-

---

<sup>90</sup> Mahmut Göçer, *Uluslararası Hukuk ve İnsan Haklarının Uluslararası Korunması Uluslararası Hukukun İnsan Hakları Alanına Uygulanmasından Kaynaklanan Kimi Sorunlar Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2002, s.114–115,

mına gelmesine rağmen, bu önlemleri açıklamak için kullanılan nedenler ilgili ve yeterli olmalıdır ve hedeflenen amaca göre orantısız olmamalıdır. Mahkeme ayrıca, ilgili kanunların ve uygulamaların istismara karşı bireylere yeterli ve etkin koruma mekanizmaları sağladığı konusunda tatmin olmayı da aramaktadır. Mahkemenin içtihatları, aramaların “yasal” olması ile “keyfiliğe ve istismara karşı usul açısından yeterli mekanizmalara sahip” olması şartlarına odaklanmıştır. Bu itibarla, taraf devletler belirtilen konuda takdir hakkına sahip olmasına rağmen, ulusal kanunların yetkililere mahkemedan alınmış arama kararı olmadan arama emri verme ve arama yapma izni verdiği durumlarda, mahkemeler özellikle titiz davranmalıdır.

Mahkemeye göre;

—Bireyler sekizinci maddenin koruma altına aldığı haklar konusunda yetkililerin keyfi müdahalesine karşı korunacaksa, bu tür yetkiler konusunda çok sıkı sınırlardan oluşan bir çerçeve olmalıdır.

—İkinci olarak, mahkeme her bir davada geçerli olan özel şartlara bakarak, söz konusu davada ele alınan müdahalenin hedeflenen amaca uygun olup olmadığını değerlendirmelidir.

Arama emri mahkemelerce verildiğinde, yani yargı kontrolü sürecin parçası olduğunda, sekizinci maddenin gereklerini yerine getirecek düzeyde yeterli koruma olması muhtemeldir. Zaten ceza hukukunun normal uygulanmasında, arama emirleri sekizinci madde kapsamındaki amaca uygun

olarak değerlendirilecekse, genellikle önceden yargıdan karar çıkartılması gerekmektedir. Bu durum söz konusu olmadığında ve ulusal kanunlar önceden yargıdan yetki alınmadan konutların aranmasına izin verdiğinde, arama ancak, aramaları düzenleyen diğer yasal kuralların, kişilerin hüküm kapsamındaki haklarına yeterince koruma sağladığı durumlarda sekizinci maddeye uygun olur. *Funke-Fransa* (25.2.1993)davasında, gümrük yetkilileri davacının yurt dışındaki malları hakkında bilgi edinmek için evini aramışlar ve Fransız kanunlarına göre kanun dışı özellikler taşıyan gümrük suçlarıyla ilgili olarak yurt dışındaki banka hesapları hakkında belgelere el koymuşlardır. O dönemde yürürlükte olan Fransız kanunlarına göre gümrük yetkililerinin, **“aramaların aciliyeti, sayısı, uzunluğu ve kapsamını değerlendirme konusunda münhasır yetkinlik”**<sup>91</sup> dâhil çok kapsamlı yetkileri vardı. Mahkeme, bu davada *“Mahkemeden arama emri çıkartılmasının gerekli olmadığı bir durumda, kanunen belirlenen sınırlamalar ve şartlar, davacının haklarına yapılan müdahalenin hedeflenen meşru amaçla tamamen orantılı olarak görülemeyeceği kadar gevşek ve hukukî boşluklarla dolu gibi görünmektedir.”* şeklinde karar vermiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında, terörizm olgusu ile karşı karşıya olan ve bu konuda mücadele veren (savaşan) devletlerin, bazı zamanlarda sekizinci maddenin ikinci fıkrasına göre haklı bulunamayacak bazı önlemleri almaya hakkı olduğu kabul edilmektedir. *Murray-Birleşik Krallık*(28.10.1994) davasında Mahkeme, demokratik bir toplumda seçimle iş başına gelmiş bir hükümetin, örgütlü terörizmin yarattığı tehlikelere karşı

---

<sup>91</sup> Kenan Özdemir,“Türk Hukukunda Ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Özel Hayatın Gizliliği”, [http://www.hukuki.net/hukuk/index.php?e=515#\\_ftn59](http://www.hukuki.net/hukuk/index.php?e=515#_ftn59) (27-08-2006)

vatandaşlarını ve kurumlarını koruma sorumluluğunu ve terörizme bağlı suçlarda şüpheli olan kişilerin tutuklanmasına ve gözaltına alınmasına ait özel sorunları göz önünde bulundurmuş; bu iki faktörün, bireyin m. 8/1’de teminat altına alınan haklarını kullanması ile devletin, m. 8/1’in kapsamında terörizm suçlarını önlemek için alması gereken etkin önlemler arasındaki adil dengeyi etkilediğini belirtmiştir. Bayan Murray’in terörizm suçunu işlediği ile ilgili olarak gerçekten ve dürüst bir biçimde şüphelenildiği sonucuna ulaşan mahkeme, bu şüphenin Sözleşme’nin 5. maddesi(özgürlük ve güvenlik hakkı) kapsamında makul bir şüphe olduğunu kabul etmiştir. Böylece mahkeme, prensipte yetkililerin *Bayan Murray*’i tutuklamak üzere *Murray Ailesinin* konutuna girme ve konutu arama ihtiyacının var olduğuna karar vermiş ve bu konuda yetkililerin kullandığı yöntemlerin, hedeflenen amaçla orantısız olduğuna katılmamıştır.<sup>92</sup> Söz konusu karar şu şekildedir:

*“AİHM, terörizmin, demokrasi için bir tehdit oluşturduğunu, Sözleşme’nin 8’inci maddesinin 2’nci fıkrasının da, millî güvenlik, kamu düzeni ve suçların önlenmesi amacıyla bu maddede öngörülen hakların sınırlandırılmasına imkân tanıdığını açıklamıştır. Mahkemeye göre; günümüzde demokratik toplumlar, çok karmaşık biçimlerde casusluk ve terörizmle tehdit edilmektedir. Devletin bu tehditlere karşı etkili bir biçimde mücadele edebilmesi için, yıkıcı faaliyet içinde yer alanları gizlice gözetlemek yetkisine sahip olması zorunludur.*

*Bununla birlikte; devlet, casusluk ve terörizmle mücadele gerekçesiyle uygun bulacağı her tedbiri alıp uygulayamaz. Ancak bu uygulamalara, demokratik bir toplumda gerektiği ölçüde başvurulmasına titizlikle dikkat edilmelidir. Hangi gözlem biçimi seçilmiş olursa olsun, mutlaka kötü kullanıma karşı güvenceler belirlenmiş olmalıdır.*

---

<sup>92</sup> Ertan Beşe, *Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2002, s. 184

*Dolayısıyla Sözleşmenin 8'inci maddesinin 2'nci fıkrasıyla getirilen sınırlamanın 'dar' yorumlanması gerekir. Vatandaşları gizlice gözleyebilme yetkisi, polis devletine has bir özellik olup, Sözleşmeye göre ancak 'demokratik kurumların korunması amacıyla' hoş görülebilir."*

Mahkeme, *Miailhe-Fransa*(25-7-1993) davasında ise başka konularda da devletin konutu arama veya elkoyma gibi önlemler alması gerekebileceğini belirtmiştir. Özellikle yurt dışına sermaye kaçışını ve vergi kaçırılmasını önlemek için devletin, bankacılık sisteminin ve finansal kanalların boyutu ve karmaşıklığı nedeniyle ve ulusal sınırların göreceli olarak kolay aşılmasından dolayı daha da kolaylaşan uluslararası yatırım yapma uygulamalarının geniş kapsamı nedeniyle ciddi zorluklarla karşılaştığına dikkat çekilmiştir. Mahkeme bu nedenle, devletin kambiyo denetimi suçları için fiziksel kanıt toplamak amacıyla evleri araması ve bazı şeylere el koyması gerekebileceğini ve gerekirse sorumlular aleyhine dava açabileceğini kabul etmiştir. Ancak ilgili kanunlar ve uygulamalar, istismara karşı yeterli etkin güvenceler içermelidir. Söz konusu davada, durum böyle değildir. Mahkeme özellikle yetkililerin çok geniş yetkilere sahip olduğuna ve mahkemedan alınmış arama kararı şartı olmadığı için, kanunlarda belirtilen sınırlandırmaların ve şartların, davacıların haklarına yapılan müdahalenin hedeflenen amaçla orantılı olamayacağı kadar aşırı gevşek ve hukukî boşluklarla dolu olduğuna karar vermiştir. Mahkeme ayrıca, davacıların mekânında yapılan elkoyma uygulamasının, gümrük yetkililerinin binlerce belgeyi soruşturmayla ilgisi olmadığı için davacılara iade etmesini gerektirecek kadar kapsamlı ve ayırım yapmadan yapılmasını da eleştirmiş ve sekizinci maddenin ihlâl edildiğine karar vermiştir.



Mahkeme, *Malone-Birleşik Krallık*(2.8.1984) davasında da, “*kişiyeye karşı gerçekten alınan önlemlerden ayrı olarak,*” haberleşmenin gizli gözetimine izin veren ve gözetimi mümkün kılan kanunların ve uygulamaların olmasının başlı başına, davacının sekizinci madde kapsamındaki haklarını kullanmasına müdahale oluşturduğuna karar vermiştir. Sekizinci maddenin birinci fıkrasında hükme bağlanan haklara yapılan müdahalenin, Sözleşme’ye uygun olması için, *kanunlara uygun olması, meşru bir amaç taşınması ve demokratik toplum bakımından gerekli olması* zorunludur. Bu zorunluluğa uymak koşuluyla devlet ancak millî güvenlik, suç ve suçlulukla mücadele, kamu sağlığı ve ahlâkın korunması amacıyla müdahalede bulunabilir<sup>93</sup>. Sekizinci maddenin uygulanabilmesi için, ***müdahalenin davacı tarafından kanıtlanması*** gerekir. Campell/İngiltere (25.2.1982) davasında hükümet, başvuruda bulunan tutuklu herhangi bir mektubunun açılmış olduğunu gösteremediğinden, haberleşmeye saygı gösterilmesi hakkına müdahale edildiği iddiasını kanıtlayamadığı görüşünü savunmuştur. Ancak davacı ve avukatının dikkati çekildiği üzere, mevcut cezaevi uygulaması mektupların açılmasına ve okunmasına izin verdiği için Mahkeme, Sözleşme kapsamında bir müdahale olduğu sonucuna ulaşmıştır.

### **2.2.3.2.1. Kanunlara Uygunluk**

Söz konusu müdahalenin “*kanunlara uygun*” kabul edilebilmesi için, yasal bir dayanağı sahip olması gerekir. Bunun yanında söz konusu kanun, yeterince kesin olmalı ve kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu bir önlem içermelidir. Bu nedenle, kanunlarla özel olarak yetki veril-

---

<sup>93</sup> Şeref Ünal, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri*, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 8-9, 2001,s.220

memiş ve idarî uygulamalarla veya bağlayıcı olmayan rehber kurallarla düzenlenen önlemler bu açıdan sorunlu kabul edilmektedir.<sup>94</sup>

Mahkeme, kamu otoritelerinin telefon görüşmelerini gizli olarak dinleme yetkisini kullanmasının kapsamı veya yöntemi konusunda yeterince açıklık olmamasını, bunun idarî bir uygulama şeklinde yapılması nedeniyle herhangi bir zamanda değiştirilebilmesi ihtimalinin bulunmasını, sekizinci maddenin ihlâli olarak değerlendirmiştir.<sup>95</sup> Bunun yanında gizli dinleme cihazlarının kullanımını düzenleyen yasal bir sistem olmadığı ve söz konusu cihazların kullanımı yasal olarak bağlayıcı olmayan ve halkın doğrudan ulaşamadığı metinlerle idare tarafından düzenlendiği için, bu durumu da mahkeme, sekizinci madde anlamında kanunlara uygun kabul etmemiştir.<sup>96</sup>

Sekizinci maddenin kanunlara uygunluk şartını karşılamak için, söz konusu kanun aynı zamanda ilgili kişiler tarafından ulaşılabilir olmalı ve gerekirse uygun tavsiyeler aldıktan sonra, ilgili kişilerin mevcut şartlar altında belirli bir hareketin ne tür sonuçlar doğurabileceğini makul bir düzeyde tahmin etmelerini mümkün kılacak düzeyde açıkça ifade edilmelidir.<sup>97</sup> Tahmin edilebilirlik şartı denilen bu takdirin kapsamı ve uygulanma yöntemi, bireyleri keyfi müdahaleden koruyacak düzeyde açıklıkla yazıldığı sürece, bu yetkiyi veren bir kanun sekizinci maddeyi ihlâl eder nitelikte olma-

---

<sup>94</sup> Kilkelly, op.cit., s.24

<sup>95</sup> Malone-Birleşik Krallık davası, 2 Ağustos 1984 tarihli karar

<sup>96</sup> Khan-Birleşik Krallık davası, 12 Mayıs 2000 tarihli karar.

<sup>97</sup> Andersson-İsveç davası, 25 Şubat 1992 tarihli karar

yacaktır. Bu konuyla ilgili olarak verilmiş olan kararlar bulunmaktadır. Kararlar şu şekildedir:

1-Olsson-İsveç davası, 24 Mart 1988 tarihli karar “*Haberleşmenin polis soruşturması amacıyla izlendiği özel durumlarda, ilgili yasanın kişinin davranışına sınır getirmeyi amaçladığı alanlarla bütünüyle aynı olamaz. Özellikle, tahmin edilebilirlik şartı, bir bireyin yetkililerin haberleşmesine ne zaman müdahale edeceğini tahmin edip ona göre davranışını ayarlayabilmesi anlamına gelemez*”;

2-Malone-Birleşik Krallık davası, “*kanunlar, özel hayata ve haberleşmeye saygı gösterilmesi hakkına yapılan bu gizli ve potansiyel olarak tehlikeli müdahaleye, kamu yetkililerinin hangi durumlarda ve ne şartlarda başvurabilme yetkisine sahip olduklarının yeterli derecede belli olmasını sağlayacak kadar açıkça ifade edilmelidir.*”;

3- Leander-İsveç davası, 26 Mart 1987 tarihli karar, “*telefon görüşmelerine dinleme veya diğer yöntemlerle müdahale edilmesi, özel hayata ve haberleşmeye ciddi bir müdahaledir ve bu nedenle özellikle kesin olan bir ‘kanuna’ dayanmalıdır. Özellikle kullanılacak teknolojiler devamlı daha karmaşık hale geldiği için, bu konuda açık ve detaylı kuralların olması önemlidir.*”;

4- Huvig-Fransa davası, 24 Nisan 1990 tarihli karar, “*kamu yetkililerine verilen takdir yetkisinin kullanılma biçimini ve kapsamını makul bir açıklık düzeyinde belirtmemektedir. Bu durum söz konusu dönemde daha da geçerliydi; böylece Bay Kruslin, demokratik bir toplumda hukukun üstünlüğü kapsamında vatandaşların hak ettiği asgari koruma düzeyine sahip olmamıştır.*”

Haberleşmeye müdahale etme konusunda mecburen kapsamlı olan yasal düzenlemelerin detaylarını belirlemek için kanunlardan ziyade başka hukukî enstrümanlar kullanmak kabul edilebilir olmasına rağmen, söz

konusu durum, ancak, bu enstrümanlara gözaltındaki kişiler tarafından ulaşılabilir olduğu ölçüde kabul edilebilir. Örneğin, davacının bulunduğu cezaevinin yöneticilerine verilen, kanun gücünde olmayan ve bu kişinin erişemediği talimatlar uyarınca, söz konusu kişinin mektuplarına el konduğu *Silver-Birleşik Krallık* (25.3.1983)davasında; haberleşmeye saygı gösterilmesi hakkına yapılan müdahalenin kanunlara uygun olmadığına ve sekizinci maddenin ikinci fıkrasının ihlâl edildiğine karar verilmiştir. Yine Ombudsmana yazdığı bir mektuba sekizinci maddeye aykırı olarak müdahale edildiği ve söz konusu mektup geciktirildiği için mahkemeye başvuruda bulunan bir tutuklunun taraf olduğu *Niedbala-Polonya* (12.7.2000) davasında da mahkeme benzer bir sonuca ulaşmıştır.

Bu konuda mahkeme, demokratik toplumların çok karmaşık casusluk ve terörizm yöntemleriyle tehdit edildiklerini, bunun sonucu olarak da devletin bu tür tehditlere etkin bir biçimde karşı çıkabilmek için, kendi yargı alanı içinde hareket eden yıkıcı unsurlara karşı gizli gözetim çalışmaları yapmak zorunda kaldığı gerçeğinden etkilenerek, istihbarat ajanlarının demokratik bir toplumda meşru olarak var olabileceğini kabul etmekle birlikte, vatandaşların gizli gözetimi konusundaki yetkinin sadece demokratik kurumları korumak için zorunlu olduğu durumlarda Sözleşme kapsamında kabul edilebileceğini açıkça belirtmiş ve “*posta ve telekomünikasyon konularında gizli gözetim yapma yetkisi veren bazı kanunların olması, istisnai durumlarda, ulusal güvenliği korumak ve/veya kamu düzenini korumak veya suç işlenmesini önlemek için demokratik bir toplumda gerekli olabilir*” demiştir. Ayrıca, benimsenen sistem ne olursa olsun, söz konusu sistemin istismarına karşı yeterli ve etkin

teminatların olduğu konusunda tatmin olmanın gerektiğini de vurgulamıştır.<sup>98</sup>

Bir devlet içerisinde gizli gözetime tabi olan bireylerden büyük bir kısmı bunun farkında değildir. Herhangi birisi bu durumdan şüphelense de elinde yeterli kanıt olmadığından iddiasını kanıtlamakta zorlanabilir. Söz konusu devlet yasalarında eğer hüküm var ise, şikâyetçi bu hükme dayanarak iddiada bulunabilecektir. Klass/Almanya(6.9.1978) davasında mahkeme, bireyin söz konusu önlemlerin kendisine karşı kullanıldığını iddia etmek zorunda kalmadan, sırf gizli önlemler ve gizli önlemlere izin veren kanunlar olması nedeni ile ihlalin varolduğunu belirli şartlar altında iddia edebileceğine karar verilmiştir.

Kanunlara uygunluk şartının karşılanabilmesi için ilgili kanunun şahıslar tarafından ulaşılabilir olması ve gerektiğinde uygun tavsiyeler aldıktan sonra ilgili kişilerin varolan şartlar altında belirli bir hareketin ne tür sonuçlara yol açacağını makul bir düzeyde tahmin etmelerini mümkün kılacak düzeyde ifade edilmelidir(Andersson/İsveç,25.2.1992,Prg.75).

#### **2.2.3.2.2. Meşru Amaç**

Yukarıda, sekizinci madde kapsamında gerçekleştirilmiş olan müdahalenin meşruluğunun; kanunlara dayanması, *meşru bir amaç için yapılması* ve demokratik bir toplum için gerekli olması koşullarıyla sağlanabileceği belirtilmişti.

---

<sup>98</sup> Kil Kelly, op.cit., s. 43-44

Bir hukuk düzeninde, davranış normları, **amaç meşru-araç meşru, amaç gayri meşru-araç gayri meşru, amaç meşru- araç gayri meşru, amaç gayri meşru-araç meşru**<sup>99</sup> biçiminde ifade edilebilirler. Amaç meşru-araç meşru önermesini sağlayan beşeri davranışlar meşru davranışlardır. Buna karşılık, amaç gayri meşru-araç gayri meşru önermesini sağlayan beşeri davranışlar gayri meşru, yani suç olan davranışlardır. Buraya kadar bir sorun çıkmamaktadır. Ancak ne zaman amaç gayri meşru-araç meşru, amaç meşru-araç gayri meşru ifadelerini sağlayan davranışlar söz konusu olsa müdahale de sorunlu olmaya başlamaktadır. Bu davranış normlarının nitelikleri devlet müdahalelerinde de görülmektedir.

Mahkeme şikâyetin kanunlara uygun olarak yapılmış bir müdahalenin sonucunda yapıldığı karara varırsa, bu müdahalenin meşru bir amaca yönelik olarak yapılıp yapılmadığı meselesini incelemeye geçer. Müdahalenin amacını veya amaçlarını belirlemek, iddiayı cevaplayan devletin sorumluluğundadır. Sözleşmenin söz konusu maddesinde sıralanan (m.8/2) listeye göre devlet, şu hususları iddia edebilecektir:

- Müdahalenin, kişiler hakkında bilgi toplama ve saklama şeklinde yapılmasının ulusal güvenlik amacına yönelik olduğu;
- Tutukluların yazışmalarına müdahalenin, toplum düzeninin bozulmasını ve suç işlenmesini engellemek amaçlı yapıldığını;

---

<sup>99</sup>Zeki Hafızoğulları, "Liberal-Demokratik Toplum, Hukuk ve Devlet Düzeninde İfade Hürriyetinin Sınırı", <http://www.zekihafizogullari.com/Makaleler/ifade%20hurriyeti.doc>, (27-03-2007)

- Sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla; çocukları, istismar gördükleri bir evden almak veya bir tarafa vesayet vermeyi reddetmek veya temasa izin vermemek için yapılan müdahale olduğu;
- Ülkenin ekonomik refahını korumak amaçlı olarak, ihraç veya sınır dışı etme emri vermek müdahalesinde bulunulmuştur.

Birçok davada mahkeme, devletlerin meşru bir amaca yönelik hareket etmiş olduğunu kabul eder.

### **2.2.3.2.3. Demokratik topluma gerekli olma**

Müdahalenin demokratik bir toplumda “gerekli” olmasının anlamıyla ilgili, Handyside/İngiltere (07.12.1976) davasında mahkeme şunu ifade etmiştir: *“Bu ‘ vazgeçilmez’ ile eş anlamlı değildir... ‘kabul edilebilir’, ‘normal’, ‘yararlı’, ‘makul’ veya ‘arzu edilen’ ifadeleri kadar esnekliği de yoktur.”*

Olsson/İsveç (24.03.1988) davasında mahkeme bu kavramla ilgili daha detaylı bir açıklama yapmıştır:

*“...Gereklilik kavramı, müdahalenin acil bir sosyal ihtiyaca yanıt verdiğini ve özellikle ulaşılmaya çalışılan meşru amaçla orantılı olduğunu ima etmektedir.”*

Mahkeme, cezaevlerinde bulunan kişilerin yakınları veya avukatları ile haberleşmesi nedeniyle yapılan başvurular üzerine birçok karar vermiş bulunmaktadır. Tutuklu ve hükümlülerin yazışmalarında yapılan denetimin ölçüsü, amaca uygunluk ve olayın özelliğine göre değişmektedir. Bununla birlikte, tutuklu ve hükümlülerin avukatıyla yazışmasına özel bir önem ve-

rilmekte ve bu konudaki en küçük bir engelleme bile Sözleşme'ye aykırı kabul edilmektedir.

Bu konuyla ilgili olarak mahkeme, öncelikle avukatlarla yapılan yazışmaların sekizinci madde kapsamında gizli olduğunu ve örneğin cezaevi uzakta olduğu için bir avukatın müvekkilini şahsen ziyaret etmesinin daha zor olabileceği cezaevi ortamında özellikle önemli olduğunu tekrar belirtmiş; avukatla gizli haberleşmenin, söz konusu haberleşme yöntemlerinin otomatik kontrole tâbi olduğu durumlarda amacına ulaşamayacağına dikkat çekmiş ve sözleşme kapsamında bir tutuklu ve avukatı arasındaki yazışmalara sağlanan özel korumanın, bir avukatın bir tutukluya yazdığı mektubun ancak, *“mektubun içinde, normal denetim yöntemleriyle ortaya çıkmayacak yasa dışı bir şey olduğu konusunda makul bir şüphe olması durumunda”* yetkililer tarafından açılabilirliğini vurgulamıştır.<sup>100</sup> Bu durumda bile mektup açılmamalı ve okunmamalıdır. Ayrıca mektubun tutuklunun önünde açılması gibi, mektubun okunmasını önleyecek yeterli düzeyde teminat olmalıdır.<sup>101</sup>

Mahkemeye göre, neyin “makul gerekçe” olduğu mevcut şartlara göre değişebilmekle birlikte *“nesnel bir gözlemcinin, özel haberleşme kanallarının istismar edildiğini düşünmesine neden olacak verilerin veya bilgilerin mevcudiyeti varsayılır.”*<sup>102</sup> Bir tutuklunun özel yazışmalarına yapılan müdahalenin haklı olup olmadığı, ağırlıklı olarak yazışmanın içeriğine bağlıdır. Bu bağlamda, sekizinci maddenin ikinci fıkrası kapsamında düzenin bozulmasını ve suç

---

<sup>100</sup> Campbell-Birleşik Krallık davası, 25 Mart 1992 tarihli karar.

<sup>101</sup> Kilkelly, op.cit., s.42

<sup>102</sup> Campbell-Birleşik Krallık davası, 25 Mart 1992 tarihli karar.



işlenmesini önlemek amacı “özgür bir bireye kıyasla tutuklu bir kişiye karşı... daha kapsamlı müdahale önlemleri alınmasını açıklayabileceği”<sup>103</sup> için, tutukluların yazışmaları konusunda belirli bir düzeyde kontrol uygulanmasının Sözleşme’ye uygun olmadığı söylenemeyecektir. Örneğin, Silver-Birleşik Krallık davası<sup>104</sup>, şiddet tehditleri veya suç niteliği taşıyan bazı faaliyetler üzerine tartışmalar içeren mektuplara yapılan müdahalelerin, sekizinci madde ikinci fıkraya göre demokratik bir toplumda nasıl gerekli bulunabileceğini göstermektedir. Diğer yandan “yetkililere itaatsizlik etmeyi amaçlayan” veya “özellikle cezaevi yetkililerine saygısızlık etmek amacını güden materyal içeren” özel mektupların durdurulması sekizinci maddeye uygun değildir. Mahkemeye göre, bu amaçları veya söz konusu hükümde belirtilen diğer amaçları gütmeyen önlemler kabul edilemez ve bu nedenle sırf kişisel veya özel olan yazışmalara yapılan müdahale Sözleşmeye uygun değildir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Klass-Almanya davasında<sup>105</sup>, düzenin bozulmasını ve suç işlenmesini önlemek ve ulusal güvenliği korumak amacıyla mektupların açılmasına ve telefonların dinlenmesine yetki verilmesinde, prensipte gözetim üzerinde yargı denetiminin olmasının arzu edilir olduğuna dikkat çekmiştir. Ancak denetim amaçlı kontrol yetkisi mahkemelere değil de bir Parlamenter Kurul’a ve Kurul tarafından atanan G10 Komisyonu adı verilen bir organa verilmiş olmasına rağmen, Mahkeme Alman sistemini onaylamıştır. Bu kararın nedeni, her iki organın da gözetimi yapan yetkililerden bağımsız olması ve etkin ve sürekli kontrol edebilmeye yeterli güce sahip olduğu konusunda kanaat getirilmesidir.

---

<sup>103</sup> Golder-Birleşik Krallık davası, 17 Haziran 1971 tarihli karar.

<sup>104</sup> Silver-Birleşik Krallık davası, 25 Mart 1983 tarihli karar, Kilkelly, op.cit., s.43.

<sup>105</sup> Klass-Almanya davası, 6 Eylül 1978 tarihli karar.

Demokratik bir toplumun hoşgörü ve açık fikirlilik olmak üzere iki temel özelliği vardır. Mahkemeye göre sözleşme, demokratik bir toplumun ideallerini ve değerlerini korumak ve bunları devam ettirmek amacıyla hazırlanmıştır (Soering/İngiltere, 7.7.1989, Prg. 84). Demokratik bir toplumda sekizinci madde için gerekli olanın ne olduğu orantısallık<sup>106</sup> prensibiyle belirlenmektedir.

Friedl/Avusturya (Kom. K. 19.05.1994, s. 20) davasında, davacı katıldığı bir gösteri sırasında ve sonrasında Viyana polis yetkilileri tarafından fotoğraflarının çekildiğini iddia etmiştir. Polis tarafından sonrasında kimliği belirlenmiş, kişisel verileri kaydedilmiş ve gösterilerle ilgili idari bir dosyaya aktarılmış ve orada saklanmıştır. Bu müdahaleyi komisyon özel hayata müdahale olarak kabul etmemiştir. Bunun nedeni olarak şu ifadelerde bulunmuştur:

- *“Resmi yetkililer tarafından davacının evine girip fotoğrafının çekilmesi vb. gibi özel hayatın “iç alanına” bir müdahale olmamıştır;*
- *Davacının kendi iradesiyle katıldığı bir kamu olayında fotoğrafları çekilmiştir;*
- *Bu fotoğraflar sadece gösterinin özelliğini ve gösteriye katılanların davranışlarını kayda geçmek amacıyla çekilmiştir.”*

Burada komisyon bu kararı verirken Avusturya hükümetinin vermiş olduğu talimatlara da önem göstermiştir;

---

<sup>106</sup> Orantısallık prensibi, insan haklarının mutlak olmadığını ve birey haklarının kullanılmasının her zaman kamu yararı ile dengelenmesi gerektiğini belirler. Söz konusu dengeyi oluşturmanın yöntemlerinden biridir.

*“Hiçbir isim yazılmadığı, kaydedilen kişisel veriler ve çekilen fotoğraflar veri işlem sistemine girilmediği ve söz konusu durumda fotoğrafı çekilen kişilerin kimliğini veri işlem sayesinde belirlemek konusunda herhangi bir adım atılmadığı için, çekilen fotoğraflardaki bireylerin kimliği belirsiz kalmaya devam etmiştir.”*

Leander/İsveç (26.03.1987) davasında mahkeme, ulusal güvenliği korumak amacıyla; devletlerin, yetkililere kamunun ulaşamadığı kayıtlarda bilgi toplama ve kaydetme yetkisini veren kanunlara ihtiyaç duyduğunu kabul etmiştir. Ancak mahkeme bu tür davalarda, yetkisini istismara karşı yeterli ve etkin teminatların olması gerektiğini de belirtmiştir. Leander/İsveç davasında, davacının kadrolu olarak istihdam edilmesi önlenmiş ve yetkililerin görüşüne göre kendisini güvenlik açısından riskli kılan bazı gizli bilgiler nedeniyle geçici istihdamına son verilmiştir. Bu şahıs, hem bu bilgilerin saklanması hem de kullanılmasının yanında, kendisine bu iddiaları çürütme fırsatı verilmemesinin sekizinci maddenin birinci fıkrasıyla korunan hakların ihlal edildiğini iddia etmiştir. Mahkeme bu kontrol sistemini özel hayata müdahale olarak kabul eder, ancak bu sistemin demokratik bir toplumda gerekli olduğunu da ekler. İsveç hükümeti bu kararın alınmasında mahkemeye, istismara karşı koruma sağlamaya çalıştığı on iki maddelik bir önlem listesi sunmuştur. Bu maddelerde mahkemenin en önemli buldukları<sup>107</sup>:

- Ulusal Polis Kurulu'nun hangi bilgilerin kayda gireceği hakkında takdir yetkisi olmasına rağmen, bu yetki kanunlarla getirilmiştir ve kapsamı hükümetin verdiği talimatlarla belirlenmektedir;

---

<sup>107</sup> <http://www.hukuki.net/hukuk/index.php?e=515&ftn117> (27-08-2006)

- Gizli polis kaydına bilgilerin girilmesi, söz konusu bilginin özel polis birimi için gerekli olası ve “ulusal güvenliğe karşı suçları” önleme veya belirleme amacını gütmesi şartlarına tabidir;
- Söz konusu kanunda, hangi bilgilerin dağıtılabileceği, bilgilerin hangi otoritelere iletilebileceği, söz konusu iletinin hangi şartlarda yapılabileceği ve bilgilerin paylaşılması konusunda karar verilirken Ulusal Polis Kurulu’nun takip etmesi gereken işlem hakkında açık ve detaylı hükümler vardır;
- Son olarak, gizli polis kayıtlarındaki bilgilerin personel dışında kullanımı, pratikte ceza davaları ve İsveç vatandaşlığına geçme konulu davalar ile sınırlıdır.

Bu davada mahkeme sistemin etkin ve demokratik toplumun gereklerine uygun işleyişinin denetiminin Parlamento, Adalet Bakanlığı, Parlamenter Ombudsman ve Meclis Adalet Komitesi gibi bağımsız devlet kurumlarına verilmiş olmasına çok önem vermiştir.

1995 yılında bir davacı, bir erkek çocuğa ahlaka aykırı saldırı şüphesiyle tutuklandıktan sonra basında çıkan ve polis tarafından evinde çok miktarda çocuk pornografisi malzemesi bulunduğu dair ayrıntı içeren haberlerin özel hayatına saygı gösterilmesi hakkını ihlal ettiği konusunda şikâyetle bulunmuştur. Komisyon bunun bir müdahale olduğunu kabul etmiş ancak kamuoyunu ilgilendiren konular hakkında kamuyu bilgilendirme meşru

amacı güdüldüğü ve olayların gerçeklere dayalı bir özeti olduğu için müdahaleyi haklı bulmuştur.

Yukarıdaki bilgiler ışığında, sekizinci maddenin kapsadığı hakların korunmadan faydalanabilmesi için bu maddenin ikinci fıkrasındaki şartların oluşmamış olması gerektiği açıktır. Mahkeme bunu ciddi bir biçimde incelemekte ve kararlarını bunun ışığında vermektedir.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### TÜRKİYE'DE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ VE KORUNMASI HAKKI

#### 1. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA

Teokratik bir yönetim yapısına sahip olması nedeniyle, kişinin devlete karşı ileri sürebileceği, doğuştan sahip olduğu tabii haklar düşüncesine sahip bir anlayış bu devlette yaygın değildi. Dar anlamda tanınan kişisel güvenlik hakkı, can ve mal güvenliği hakkı, şan ve şöhretin korunması hakkı, kardeş muamele görme hakkı, adalete kavuşma hakkı, ibadet etme hakkı gibi haklar batı dünyasının özgürlük fikri bu devlete ulaşınca dek onun dini hukukunun bir parçasını oluşturan haklar demetiydi<sup>108</sup>.

#### 1.1. 1839 Gülhane Hattı Hümayunu- 1856 Islahat Fermanı

1839 yılında İkinci Mahmut'un ölmesinden sonra yerine Abdülmecit geçmiştir. Abdülmecit devletin kuruluşunu yeniden düzenleyen bir ferman hazırlamıştır. Bu ferman 3 Kasım 1839'da, Gülhane'de, Padişahın, yabancı elçilerin ve halkın huzurunda fermanı yazan zamanın Dışişleri Bakanı Mustafa Reşit Paşa tarafından okunmuştur.

Tanzimat Fermanında bir yandan birçok temel hak ve özgürlük tanınmış, diğer yandan da devlet iktidarının kullanılmasına ve sınırlandırılmasına

---

<sup>108</sup> Kapani,op.cit.,s.87

ilişkin birçok ilke kabul edilmiştir. Ancak bu haklar ve ilkeler bir hayli dağınık ve iç içe girmiştir. Tanzimat Fermanının *özel hayatın gizliliği ve korunması hakkı ile ilişkili olabilecek hükümleri* şunlardır:

a) *Can Güvenliği (Emniyet-i Can .-* Fermanın başında “emniyet-i can” tanınmakta ve bu konuda yeni kanunların (kavanin-i cedide) “vaz ve tesisinin lazım ve mühim görün”düğü belirtilmektedir.

b) *Irz ve Namus Dokunulmazlığı (Mahfuziyet-i Irz ve Namus.-* Tanzimat Fermanı “mahfuziyet-i ırz ve namus”u da tanımaktadır. Yine Fermanda “hiç kimse tarafından diğerinin ırz ve namusuna tasallut vuku bulmaması” öngörülmüştür. Burada “ırz ve namus” deyiminin dar anlamda değil, geniş anlamda, “şeref ve haysiyet” anlamında yorumlanması gerektiğine işaret edenler de vardır. Gerçekten de Tanzimat Fermanının yabancı dillere yapılmış çevirilerinde, bu “ırz ve namus ” için “şeref (*honneur, honour, ehre*)” kelimesi kullanılmıştır<sup>109</sup>.

c) *Mülkiyet Hakkı (Mahfuziyet-i Mal .-* Ferman “mahfuziyet-i mal (mal dokunulmazlığı)”ı tanımıştır. Ferman, herkes mal ve mülküne tam bir serbesti içinde malik ve mutasarrıf olmalı ve buna dışarıdan herhangi bir müdahalede bulunulmamalıdır demektedir.

---

<sup>109</sup> Kapani,op.cit.,s.95; Yavuz Abadan, *Tanzimat Fermanının Tahlili, Tanzimat (Yüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle)*, İstanbul, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları,1940, c.I, s.53.

Tanzimat Fermanı can, mal ve ırz güvenliğini tanıyıp ilân etmekle kalmayıp bunların niçin gerekli olduğunu da açıklamaktadır. Ferman, “emniyet-i can ve mahfuziyet-i ırz ve namus ve mal” konularında yeni kanunların “vaz ve tesisi lazım ve mühim görün”düğünü belirtmektedir.

*h) Müsadere Yasağı-* Fermanda açıkça “müsadere yasağı” kabul edilmiştir. Fermana göre, bir kimsenin suç işlemesi halinde, onun malı müsadere edilmemelidir. Çünkü müsadere o kişinin mirasçılarını miras hakkından mahrum eder; oysa suçlunun mirasçılarının bu suçla bir alâkaları yoktur.

Kemal Gözler<sup>110</sup>, Gülhane hattı Hümayunu’nu incelerken şu hususlara değinmiştir:

*“Tanzimat Fermanı kişinin temel hak ve özgürlükleri açısından tam olarak olmasa da o dönem için yeterli bir liste sunmaktadır. Bu bakımdan Tanzimat Fermanını Türklerin ilk “temel haklar beyannamesi” veya “haklar fermanı” olarak görenler olmuştur. Münci Kapani bu görüşü reddetmektedir. Kapani’ye göre, Tanzimat Fermanı, “Avrupa ve Amerika’daki örneklerle kıyaslanamayacak kadar cılız bir demetçiktir. Klasik beyannamelerin başında yer alan Hürriyet prensibi’nden hiç söz açılmamıştır. Sadece en ilkel birkaç temel hak garanti altına alınmak istenmiştir, o kadar. Bu belgede 18. yüzyıl felsefesinin derince izlerini ve genel hürriyet doktrininin esintisini aramak boşuna bir çabadır.”*

---

<sup>110</sup> Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, Bursa, Ekin Kitapevi Yayınları, 2000, s.3–5



Tanzimat Fermanı bir temel “haklar beyannamesi”<sup>111</sup> olarak görülebilir. Zira Fermada tanınan temel haklar, genel kanının aksine hiç de cılız değildir. Yukarıda görüldüğü gibi birçok temel hak ve özgürlük tanınmıştır. Yaşama hakkı, mülkiyet hakkı, insan onuruna saygı ilkesi, kişi dokunulmazlığı gibi temel haklar ve ilkeler kabul edildiği gibi, vergilendirmeden askerliğe ilişkin birtakım temel ilkeler de kabul edilmiştir.

1856 tarihli Islahat Fermanı’nda da ilk başta Tanzimat Fermanı ile ilan edilen can, mal ve namusun (şerefin) korunması konuları tekrarlanmış ve pekiştirilmiştir.

## 1.2. Meşrutiyet Dönemleri

- **1876 tarihli Kanun-i Esasi** Türk toplumunun ilk yazılı anayasasıdır. Bu anayasada insan hak ve özgürlükleri de klasik esaslara uygun olarak ilk defa liste halinde yer almıştır. 1876 tarihli "Kanuni Esasi"de vatandaşlara tanınan genel haklar, yasalar önünde eşitlik, *kişi dokunulmazlığı*, *konut dokunulmazlığı*, basın özgürlüğü, ticaret serbestliği, dilekçe hakkı, eğitim özgürlüğü, kamu hizmetlerine girebilme imkânı, mal güvenliği, angarya ve işkence yasağı, vergilerin kanunla alınabilmesi gibi <sup>112</sup> temel hak ve özgürlükler şeklinde özetlenebilir. Güvencesiz ve yaptırımsız olması nedeni ile bu anayasa ve korumaya çalıştığı hak ve özgürlükler uzun ömürlü olamamıştır.

---

<sup>111</sup> Ibid., s.3-12

<sup>112</sup> <http://www.yasayanayanayasa.ankara.edu.tr/belgeler/1876.htm>, (21-12-2006)

- **İkinci Meşrutiyet**'le birlikte 1908'de tekrar yürürlüğe giren Kanun-i Esasi ile insan hak ve hürriyetleri alanında çok fazla bir değişiklik yapılmamıştır. Özel hayatın gizliliği ve korunması hakkı ile ilgili olabilecek değişiklikler; 10. madde de geçen kişi dokunulmazlığı biraz daha pekiştirilmesi, 119. madde ile “haberleşmenin gizliliği” esasının getirilmesidir<sup>113</sup>. Ancak bu haklar da yine kâğıt üzerinde kalmışlardır.

## 2. CUMHURİYET TÜRKİYESİNDE

### 2.1. 1924 Anayasa Rejimi

1924 Anayasası'nda, özel hayatın gizliliği ve korunması ile ilgili olabilecek maddeler “Türklerin Kamu Hakları” başlığı taşıyan beşinci faslında düzenlemiştir. Anayasanın 68. maddesinde tabiî hukuk prensibi belirtilmiş ve onu izleyen maddelerde yine 1789 modeli klasik hak ve hürriyetler sayılmıştır: Eşitlik ilkesi (m.69), *kişi dokunulmazlığı*, *kişi güvenliği* (m.72), işkence ve eziyet yasağı (m.73), mülkiyet hakkı (m.74), din hürriyeti (m.75), ***konut dokunulmazlığı (m.76)***, basın hürriyeti (m.77), seyahat hürriyeti (m.78), sözleşme hürriyeti, çalışma hürriyeti, mülk edinme ve tasarrufta bulunma hürriyeti, toplanma hürriyeti, dernek kurma hürriyeti, şirket kurma hürriyeti (m.70, 79), eğitim hürriyeti (m.80), ***haberleşmenin gizliliği esası (m.81)***, dilekçe hakkı (m.82), vicdan hürriyeti, düşünce hürriyeti, söz hürriyeti (m.72).

---

<sup>113</sup> Kapani,op.cit., s.104-108

Temel hak ve hürriyetlere 20 maddelik bir yer verilmiştir. Birçok temel hak ve özgürlüğün Anayasada sadece ismi vardır: Örneğin 70'inci madde şöyle demektedir: “*Şahsî masûniyet, vicdan, tefekkür, kelâm, neşir, seyahat, akit, sây ü amel, temellük ve tasarruf, içtimâ, cemiyet, şirket, hak ve hürriyetleri Türklerin tabî hukûkundanır*”. Temel hak ve hürriyetlerin hangi hallerde ve hangi ölçütlere uyularak sınırlandırılacağı hususu Anayasada düzenlenmemiştir. Teorik olarak temel hak ve hürriyetler kanunla olmak şartıyla sınırlandırılabilir. Ancak bu kanunların uyması gereken anayasal ilkeler ve ölçütler getirilmemiştir. Bu nedenle, yasama organının temel hak ve hürriyetleri keyfi bir biçimde sınırlandırmasının yolu açıktı.

## 2.2. 1961 Anayasası

1961 Anayasasında<sup>114</sup> temel hak ve özgürlükler ikinci kısımda düzenlenmiştir. Bu kısmın birinci bölümünde temel hak ve özgürlüklere ilişkin genel hükümler, ikinci bölümde kişinin hakları ve ödevleri, üçüncü bölümde sosyal ve iktisadî haklar ve ödevler, dördüncü bölümde ise siyasî haklar ve ödevler düzenlenmiştir. Sosyal hak ve ödevler, ilk defa sistematik olarak 1961 Anayasasında düzenlenmiştir. Bu 1961 Anayasasının önemli bir yeniliğidir.

1961 Anayasasının, 1924 Teşkilât-ı Esasîye Kanunu göre, temel hak ve özgürlüklere daha geniş bir yer verdiği hemen gözlemlenmektedir. Bu Anayasa temel hak ve özgürlükler sınırlandırılmasını oldukça güvenceli bir

---

<sup>114</sup> Kemal Gözler, *Türk Anayasaları*, Bursa, Ekin Kitapevi, 1999, s.117–215

sisteme bağlamıştır. 1961 Anayasası'nın temel hak ve özgürlükler ile ilgili özelliklerini sıralamak gerekirse:

“—Sistematik bakımdan hürriyetler geniş ve etraflı bir şekilde düzenlenmiştir.

—Felsefi açıdan hürriyet anlayışı gerçekçi bir temele dayanmaktadır.

—Sosyal ve ekonomik hakların tanınması ile çağdaş hürriyet anlayışı benimsenmiştir.

—Demokrasi ve devrimleri korumayı amaçlayan bir hürriyet düzeni kabul edilmiştir.

—Güvenceli bir hukuk düzeni getirilmiştir.”<sup>115</sup>

1961 Anayasası'nın özel hayatın gizliliği ve korunması hakkı kapsamında ki hükümleri şunlardır:

## **“II. Özel Hayatın Korunması**

### **a) Özel Hayatın Gizliliği**

**MADDE 15.-** Özel hayatın gizliliğine dokunulamaz. Adli kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.

*Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usûlüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; millî güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de, kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kağıtları ve eşyası aranamaz.*

**20.9.1971 tarih ve 1488 sayılı Kanunla aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:**

**MADDE 15.-** Özel hayatın gizliliğine dokunulamaz. Adli kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.

---

<sup>115</sup> Kapani, op.cit.,s.117-126

*Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usûlüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; millî güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz.*

**b) Konut Dokunulmazlığı**

**MADDE 16.-** Konuta dokunulamaz.

*Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usûlüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; millî güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de, kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, konuta girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.*

**c) Haberleşme Hürriyeti**

**MADDE 17.-** Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir.

*Haberleşmenin gizliliği esastır. Kanunun gösterdiği hallerde, hâkim tarafından kanuna uygun olarak verilmiş bir karar olmadıkça, bu gizliliğe dokunulamaz.”*

1961 anayasasında getirilen anayasanın yargısal denetimi mekanizması ile hem genel anlamda hem de temel hak ve özgürlüklerin korunması ile ilgili olarak denetim güçlenmiştir.1961 Anayasası 1971 ve 1973 yıllarında üç defa değiştirilmiştir ve bu değişiklikler sonrasında temel hak ve özgürlüklere ciddi sınırlamalar getirilmiştir.

## 2.3. Günümüz Türkiyesi

Özel hayatın, aile hayatının, konut ve haberleşmenin korunması ve bu korumanın sınırları Anayasanın aşağıda belirtilen maddelerinde yer almıştır:

### *“IV. Özel hayatın gizliliği ve korunması*

#### *A. Özel hayatın gizliliği*

*Madde 20 – Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. (Üçüncü cümle mülga: 3.10.2001–4709/5 md.)*

*(Değişik: 3.10.2001–4709/5 md.) Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.*

#### *B. Konut dokunulmazlığı*

*Madde 21 – (Değişik: 3.10.2001–4709/6 md.)*

*Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca*

*bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.*

### **C.Haberleşme hürriyeti**

#### **Madde 22 – (Değişik: 3.10.2001–4709/7 md.)**

*Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.*

*Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, karar kendiliğinden kalkar.*

*İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.”*

Yukarıdaki anayasa maddeleri, hukuk devleti olmak vasfının da önemli göstergeleridir. T.C Anayasası’nda sınırlı sayıda sayılmış koşullar gerçekleşmediği müddetçe kimsenin üzerinin, özel kâğıtlarının ve eşyalarının aranmayacağı ve bu eşyalara, konutuna el konulamayacağı ayrıca haberleşme hürriyetinin de esas olduğu belirtilerek aslında bu çalışma boyunca “özel hayatın gizliliği ve korunması” hakkı olarak incelenen konunun T.C. Anayasası ile de güvence altına alındığı görülmektedir.

Bu hükümlerde sorun olabilecek olan kısımlar sınırlı sayıda belirtilmiş olan durumların (milli güvenlik, kamu düzeni vs. ) içeriğinin her yönetim tarafından başka türlü yorumlanması ile uygulamada meydana gelecek olan adaletsizliktir. Milli güvenlik, kamu düzeni, genel ahlak gibi kavramlar, bir devletin yaşayabilmesi için vazgeçilmez ve çok önemli görünen kavramlar olarak gösterilse de aslında pek çok anti-demokratik rejimde baskı unsuru olarak kullanılmış olan kavramlardır. Bu kavramların toplumu oluşturan insanların önüne geçmemesi ve özgürlükler alanını genişletmesi gerekirken, uygulamada tam tersine durumlarla karşılaşmaktadır. Bu kavramların gerçek anlamlarına kavuşabilmesi ve kişilerin özgürlük alanlarını öldürmemesi için, devletin bu kavramlara “devletin bekası” gözlüğünden değil de, vatandaşlarının yaşamlarının ve özgürlüklerinin öncüllüğü gözlüğünden bakması gerekmektedir. Bu şekilde bir yaklaşım, toplum içinde varolan birçok gerilimin de önünü kapatabilecek ve kamu düzeni sağlanabilecektir.

Özel hayatın gizliliği ve korunması hakkı ile ilgili diğer yasal düzenlemeler ise şunlardır;

***1-Tutuklu ve hükümlülerin avukatları ile görüşme ve haberleşmelerine*** yönelik olarak tam bir koruma sağlayan yasa hükmü düzenlenmemiştir. Bu konudaki haberleşmeler 1967 tarihli bir tüzüğün hükümlerine göre gerçekleşmektedir(madde 114). Bu konu ile ilgili “**Ceza ve Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun**”un **59. maddesinde** “*Avukatların savunmaya ilişkin belgeleri, dosyaları ve müvekkileri ile yaptıkları konuşmaların kayıtları incelemeye tâbi tutulamaz*” hükmü getirilerek bu konu ile ilgili bir düzenleme yapılmıştır.



**2- Tutuklu ve hükümlülerin yakınları ile telefon görüşmesi yapabilmeleri** amacıyla **Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkif evlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük**'te değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik 27.4.2001 gün ve 24385 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak, yürürlüğe girmiştir. Söz konusu değişiklikle tutuklu ve hükümlülere haftada on dakika yakınları ile cezaevlerinde kurulan telefonlar ile görüşme yapma imkânı sağlanmıştır.

**3- 15.6.2001 tarih ve 37397 sayılı Genelge ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununa tabi olan kişiler ile 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleri ile Mücadele Kanununa** muhalefetten tutuklu ve hükümlü olanların diğer tutuklu ve hükümlüler gibi ayda bir defa anne, baba, eş ve çocukları ile açık görüş yapmalarına imkân sağlanmıştır.

Bu düzenlemeler de özel hayatın korunması açısından ileri adımlardır. Tutuklu olan kişilerin de yaşam alanlarının korunması ve müdahalelere kapalı hale getirilmesi, kamu vicdanı açısından önemlidir. Tutuklu ve hükümlülere sağlanan bu haklar aslında onların ailelerine, yakınlarına sağlanan haklar olarak da düşünülmeli ve aslında bir kişinin suçunun onun yakınlarını da mağdur haline getirmesinin önü kapanmalıdır – ki yukarıdaki düzenlemeler tam da bu konuyla ilgili uygulama sağlamaktadır.

**4-25832 sayılı Resmi Gazetede** yayınlanan 01.06.2005 tarihli “**Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği**” nin yedinci maddesi, adli arama konusunda şu hükme yer vermiştir:

### **“Adlî aramalarda karar ve emir verme yetkisi**

**Madde 7** - Adlî aramaya karar vermek yetkisi hâkimindir. Kolluk, arama kararı alınmasını talep ettiği durumlarda, makul şüphe sebeplerini belirten ayrıntılı ve gerekçeli bir rapor hazırlar ve Cumhuriyet savcısına başvurur.

Hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşılamadığı hâllerde ise kolluk âmirinin yazılı emriyle arama yapılabilir.

**Cumhuriyet savcısına ulaşılamayan hâllerde kolluk âmirinin yazılı emriyle gerçekleştirilen arama ve elkoyma işlemi üzerine; ilgili kolluk görevlilerince neden Cumhuriyet savcısına ulaşılamadığı, Cumhuriyet savcısının hangi vasıtalarla arandığını belirten ayrıntılı tutanak düzenlenerek ilgili soruşturma evrakına eklenir.**

Kolluk âmirlerince konutta, iş yerinde ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda arama kararı verilemez. Sayılan bu yerlerde arama ancak hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının yazılı emriyle yapılabilir. Ancak 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda öngörülen suçlar bakımından, özel konut ve eklentilerinde hâkim kararı olmadıkça arama yapılamaz.

Kolluk âmirinin yazılı emriyle yapılan arama ve sonuçları Cumhuriyet başsavcılığına derhâl bildirilir.

Cumhuriyet savcısına ulaşılamayan hâllerde ise kolluk âmirinin yazılı emriyle konut, iş yeri ve kamuya açık olmayan kapalı alanlar dışında arama yapılabilir.

Arama talep, karar veya emrinde;

- a) Aramanın nedenini oluşturan fiil,
  - b) Aranılacak kişi, aramanın yapılacağı konut veya diğer yerin adresi ya da eşya,
  - c) Karar veya emrin geçerli olacağı zaman süresi,
  - d) Aranılacak eşyanın elde edilmesi hâlinde el konulup konulmayacağı,
- açıkça gösterilir.

Cumhuriyet başsavcılıklarınca, arama ile ilgili kararları vermek üzere, yirmi dört saat süreyle nöbetçi Cumhuriyet savcısı görevlendirilir.”

Yönetmeliğin sekizinci maddesinde ise karar alınmadan arama yapılabilecek haller belirtilmiştir:

**“Karar alınmadan yapılacak arama**

**Madde 8** - Aşağıdaki hâllerde ayrıca bir arama emri ya da kararı aranmaz:

a) Hakkında tutuklama kararı veya yakalama emri veya zorla getirme kararı bulunan kişi ile hakkında gıyabî tutuklama kararı verilen kaçak yakalandığında üstünde, yakalanması amacıyla konutunda, işyerinde, yerleşim yerinde, bunların eklentilerinde ve aracında yapılacak aramada,

b) Hâkim kararı veya Cumhuriyet savcısının yazılı emri ile veya kolluk tarafından doğrudan yakalanan kişinin, kendisine, başkalarına veya yakalama işlemini yapan kolluk görevlilerine zarar vermesini önlemek amacıyla yapılacak kaba üst aramasında,

c) Gözaltına alınan kişinin, nezarethaneye konmadan önce yapılan üst aramasında,

d) Herhangi bir sebeple hukuka uygun şekilde yakalandıktan sonra kolluk güçlerinin elinden kaçmakta olan kişilerin veya işlenmekte olan veya henüz işlenmiş olan veya pek az önce işlendiğini gösteren belirtilerin olduğu suçun failinin yakalanması amacıyla takibi sırasında girdikleri araç, bina ve eklentilerinde yakalanması amacıyla yapılacak aramalarda,

e) 1) 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 17. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında, kaçak eşya, her türlü silâh, mühimmat, patlayıcı ve uyuşturucu maddelerin bulunduğu şüphe edilen her türlü kap, ambalaj veya taşımaya yarayan diğer araçlarda hemen yapılan aramalarda,

2) 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 17. maddesinin altıncı fıkrası kapsamında gümrük salonları ve gümrük kapılarında kaçak eşya sakladığından kuşkulanan kişilerin gümrük kontrolü amacıyla gümrük görevlilerince aranmasında;

3) 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 18. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında, 27.10.1999 tarihli ve 4458 sayılı Gümrük Kanunu gereğince belirlenen kapı ve yollardan başka yerlerden gümrük bölgesine girmek, çıkmak veya geçmek ve bu yerlerde rastlanacak kişi ve her nevi taşıma araçlarının yetkili memurlar tarafından

durdurulmasında ve bu kişilerin eşya, yük ve üzerleri ile varsa taşıma araçlarının aranmasında,

f) 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 24 üncü maddesindeki kanunun hükmü ve âmirin emrini yerine getirme, 25 inci maddesindeki meşru savunma ve zorunluluk hâli ve 26. maddesindeki hakkın kullanılması ve ilgilinin rızası ile diğer kanunların öngördüğü hukuka uygunluk sebepleri ve suçüstü hâlinde yapılan aramalarda, toplum için veya kişiler bakımından hayatî tehlikeyi ortadan kaldırmak amacıyla veya kapalı yerlerden gelen yardım çağrılarını üzerine, konut, işyeri ve yerleşim yeri ile eklentilerine girmek için.”

Arama ve elkoyma faaliyeti, bir devletin toplum huzurunu sağlamak adına kullanabileceği yaptırım gücü en yüksek araçlarından birisidir. Bu gücün kullanılırken temel insan haklarının ihlal edilmemesi gerekir. 01.06.2005 tarihli “*Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği*” nin yedinci maddesinin ikinci fıkrası, uygulamada kişi özgürlüklerini zedeleyecek bir hal alabilecektir. Bu maddenin yeniden düzenlenmesi ve “*gecikmesinde sakınca bulunan haller*” in sınırlı sayıda tutulması gerekmektedir. Aksi halde bu fıkra, uygulamada keyfiliğin önünü açmakta ve adalet hissini yıpratmaktadır.

**5 -15 Eylül 2003 tarihinde Gülben Ergen<sup>116</sup>** isimli şarkıcının gizli görüntülerinin alınmış olduğu 'yatak odası' kaseti, 'özel hayatın gizliliği

---

<sup>116</sup> 11 Eylül 2003 tarihli Akşam Gazetesi'nde çıkan haber: “Kadınlar öfkeli: “Özel hayat ihlal edildi” Kamuoyunda Gülben Ergen'in kasetiyle birlikte başlayan özel hayat tartışmasına, siyasetçiler ve kadın kuruluşları temsilcileri de katıldı. Tepkiler şöyle: Meclis İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Sözcüsü, AKP Adıyaman Milletvekili Faruk Ünsal: “İki kişinin paylaştığı özel bir şey tek taraflı ihlal edilmiştir. Bu ağır cezalı bir suçtur. Bir, ahlaki olarak rızası alınmadan, ikincisi şantaj açısından bakıldığında hak ihlalidir. Konu adliyeye intikal etmiştir. Etmeseydi, biz komisyon olarak inceleyebilirdik diye düşünüyorum.”CHP İstanbul Milletvekili Güldal Okuducu: “Sayın Başbakan 4 eş konusunda açıklamalarda bulunuyor. Türkiye Cumhuriyeti başbakanına düşen, Kuran'a göre değil, Medeni Hukuk'a göre yorum yapmaktır. Ancak, bunu bilinçli bir şekilde yapıyorlar. Bu olay da böyle. Toplumun tepkisizleştirilmesinin bir sonucudur.”Mor Çatı Vakfı'nın gönüllü avukatı Canan Arın: “Her boyutuyla Anayasa'yla güvence altına alınan özel hayatın dokunulmazlığı açıkça ihlal edilmiştir. Doğrudan doğruya bir kadının adının verilmesi çok çirkin. Ciddi bir tazminat davası açabilir. Çünkü maddi ve manevi kişiliği saldırıya uğramıştır.”Uçan Süpürge Genel Koordinatörü Halime Güner: “Özel hayat dendiğinde erkeklerin hâkim olduğu bir dünyada kadınların cinsellikleri sergilediği bir dünya ortaya çıkıyor. Bu özel hayatın içinde kadınlar cinsel bir obje. Oysa özel alan politiktir. Sanatçının, özel alanını kamusal alana taşıması gerekir.”

tartışmasını' o dönemde yeniden alevlendirmiştir. 5271 sayılı Türk Ceza Kanunu'ndaki hukuki boşluklar o dönemde iyice ortaya çıkmıştır. Seksen yıllık yasada özel hayatın gizlice görüntülenmesi suç olarak belirtilmişti. Hukukçular ancak olayda şantaj tespit edilmesi durumunda sanıkların üç yıla kadar hapisle yargılanmasının yolunu açmaya çalışıyorlardı. Kasetin sadece çoğaltılarak para karşılığı satıldığı belirlenmesi durumunda ise hapis cezası uygulanmıyordu. 5271 sayılı Türk Ceza Kanunu'na göre bu suça üç milyar dokuz yüz otuz milyon lira para cezası veriliyordu. Kasete ilişkin bilgi veya görüntülerin medyaya sızdırılması da suç teşkil etmekteydi. Savcılık, bilgilerin polislerce sızdırıldığını belirlerse, iki yıla kadar hapis cezası isteyebiliyordu. **5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu** ile bu konulardaki boşluklar giderilmiştir. Aşağıda Yeni Türk Ceza Kanunu ile getirilen hükümler incelenecektir.

—2005 yılında yürürlüğe giren **Türk Ceza Yasası** uyarınca **Konut Dokunulmazlığı** şu şekilde düzenlenmiştir:

*“ Bir kimsenin konutuna, konutunun eklentilerine rızasına aykırı olarak giren veya rıza ile girdikten sonra buradan çıkmayan kişi, mağdurun şikâyeti üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

*Evlilik birliğinde aile bireylerinden veya konutun birden fazla kişi tarafından ortak kullanılması durumunda bu kişilerden birinin rızası varsa, yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz. Ancak bunun için rıza açıklamasının meşru bir amaca yönelik olması gerekir.*

*Birinci fıkra kapsamına giren fiillerin, açık bir rızaya gerek duyulmaksızın girilmesi mutat olan yerler dışında kalan işyerleri ve eklentileri hakkında işlenmesi hâlinde, altı aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezasına hükmolünür.*

*Fiilin, cebir veya tehdit kullanılmak suretiyle ya da gece vakti işlenmesi hâlinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.”*

—5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda “özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar” başlığı altında bir bölüm vardır. “**Haberleşmenin gizliliği**” konusu da bu bölüm içinde özel olarak hüküm altına alınmıştır. Kanunun 132. maddesin de düzenlenen hüküm şu şekildedir:

*“1- Kişiler arasındaki haberleşmenin gizliliğini ihlâl eden kimse, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.*

*2- Kişiler arasındaki haberleşme içeriklerini kaydı suretiyle gerçekleştirse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.*

*3- Kendisiyle yapılan haberleşmelerin içeriğini diğer tarafın rızası olmaksızın alenen ifşa eden kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.*

*4- Kişiler arasındaki haberleşmelerin içeriğinin basın ve yayın yolu ile yayınlanması halinde, ceza yarı oranında artırılır.”*

Madde metninde, kişiler arasındaki haberleşmenin gizliliğinin ihlâli suç olarak tanımlanmaktadır.

Söz konusu suç, belirli kişiler arasındaki haberleşmenin içeriğinin öğrenilmesiyle işlenmektedir. Kişiler arasındaki haberleşmenin ne suretle yapıldığının suçun oluşumu açısından önemi yoktur. Bu haberleşme, örneğin mektupla, telefonla, telgrafla, elektronik posta yoluyla yapılabilir. Bu suç açısından önemli olan, haberleşmenin belirli kişiler arasında yapılmasıdır. Söz konusu suçu, bu haberleşmenin tarafı olmayan kişi işleyebilir.

Haberleşmenin gizliliğinin sadece dinlemek veya okumak suretiyle ihlâl edilmesi, bu suçun temel şeklini oluşturmaktadır. Ancak, bu gizlilik ihlâlinin, haberleşme içeriklerinin, yani konuşulanların veya yazılanların kayda alınması suretiyle yapılması, bu suçun nitelikli şekli olarak düzenlenmiştir. Örneğin, telefon konuşmalarının ses kayıt cihazı ile kayda alınması.

Maddenin ikinci fıkrasındaki kişiler arasındaki haberleşme içeriklerinin hukuka aykırı olarak ifşa edilmesi ayrı bir suç olarak tanımlanmıştır. Suç haberleşme içeriklerinin ifşasıyla yayılmasıyla yani yetkisiz kişilerin öğrenmesinin sağlanmasıyla oluşur. Bu suçun oluşabilmesi için ***ifşanın mutlaka hukuka aykırı olması gerekir***. Örneğin; kişiler arasındaki telefon konuşmalarına ilişkin kayıtların Savcılık veya mahkemeye verilmesi, duruşmada açık bir şekilde dinlenmesi veya okunması halinde söz konusu suç oluşmaz.

Ancak soruşturma ve kovuşturma aşamasında iken kişiler arasındaki konuşma içeriklerinin hukuka uygun bir şekilde kayda alınmış olsalar bile örneğin televizyonlarda ve gazetelerde yayınlanması halinde suç oluşur (Örn: Neşter operasyonu, Yargıtay Başkanı, Mit mensubu konuşmaları).

Maddenin üçüncü fıkrasında ise kişinin kendisinin yapılan haberleşmelerin içeriğini diğer tarafın rızası olmaksızın **alenen** ifşa etmek suretiyle haberleşmenin gizliliğini ihlal etmesi ayrı bir suç olarak düzenlenmiştir.

Suçun oluşabilmesi için ifşanın alenen yapılması gerekir. Bu bakımdan kişinin kendisine gönderilen mektubun gönderenin bilgisi ve rızası dışında bir başkasına okutması halinde suç oluşmaz. Buna karşılık mektubun gönderenin bilgisi ve rızası dışında alenen okunması başkaları tarafından okunmasını temin için bir yere asılması veya basın yayın yoluyla yayınlanması halinde bu suç oluşur.

Kişinin kendisine gönderilen elektronik postayı gönderenin bilgisi ve rızası dışında başkasına okutması halinde bu suç oluşmaz, ancak bu iletiyi gönderenin rızası dışında herkesin ortasında okuması, başkalarının okumasını temin etmesi, bir yere asması, basın-yayın yoluyla yayınlaması halinde bu suç oluşur.

Maddenin son fıkrasında bu suçların basın yayın yoluyla işlenmesi halinde cezaların artırımı öngörülmüştür.

Haberleşmenin gizliliğini ihlâl suçları **765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 190. ve 197.maddelerinde** düzenlenmiştir. Ancak buradaki düzenlemenin daha açık anlaşılabilir ve günün koşullarına uygun bir düzenleme olduğunu söyleyebiliriz. Bu suçlarda hukuken korunan menfaat "kişilerin haberleşme hürriyetini korumaktır."

Haberleşmenin gizliliğini ihlâl suçlarında 132.maddenin bir ve ikinci fıkrasındaki suçların faili haberleşmenin tarafı olmayan kişiler, üçüncü fıkradaki suçun faili ise mağdurun kendisiyle haberleştiği (haberleşmenin tarafı olan) bir kişi olabilir.



Bu suçların işlenebilmesi için haberleşmenin hukuka aykırı olarak dinlenmesi, yayınlanması, kayda alınması gerekir. Türk mevzuatına göre; haberleşmenin hukuka uygun olarak dinlenmesi, kayda alınması veya belirli kişilerin öğreneceği şekilde kullanılması (örneğin; yargılama nedenini üçüncü kişilerin öğrenmesi) hukuka uygunluk sebepleridir.

**—Türk Ceza kanunu'nun 133. maddesinde de kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması ile ilgili bir hüküm düzenlenmiştir;**

*“(1) Kişiler arasındaki alenî olmayan konuşmaları, taraflardan herhangi birinin rızası olmaksızın bir aletle dinleyen veya bunları bir ses alma cihazı ile kaydeden kişi, iki aydan altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

*(2) Katıldığı aleni olmayan bir söyleşiyi, diğer konuşanların rızası olmadan ses alma cihazı ile kayda alan kişi, altı aya kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.*

*(3) Yukarıdaki fıkralarda yazılı fiillerden biri işlenerek elde edildiği bilinen bilgilerden yarar sağlayan veya bunları başkalarına veren veya diğer kişilerin bilgi edinmelerini temin eden kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis ve bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu konuşmaların basın ve yayın yoluyla yayınlanması hâlinde de, aynı cezaya hükmolunur.”*

Bu maddede **üç suç tipi** düzenlenmiştir<sup>117</sup>:

1- Kişiler arasındaki aleni olmayan konuşmaların gizliliğini ihlâl suçu. Bu suçun oluşabilmesi için iki veya daha fazla kimse arasında yapılan konuşmaları taraflardan birinin rızası hilafına,

<sup>117</sup> Nevzat Toroslu, **Ceza Hukuku Özel Kısım**, Ankara, Savaş Yayınevi,2005

- Bir aletle dinlemek,
- Bunları bir ses alma cihazı ile kaydetmek,
- Bunları basın yayın yoluyla yayınlamak.

Bunlar, seçimlik hareketle işlenen suçlardır. Suçun oluşması için örneğin gizli bir mikrofonla dinlenmesi yeterlidir. Ayrıca kaydedilmesi zorunlu değildir. Yine bunları bir ses cihazına kaydetmek durumunda bunları ayrıca dinlemek gerekmez. Burada taraflardan birinin rızasının olması suçun oluşmasını önlemez. Çünkü madde metninde kişiler arasındaki aleni olmayan konuşmaların taraflardan herhangi birinin rızası ile değil, rızaları olmaksızın dinlenmesi gerekir. Burada konuşmaya taraf olan tüm kişilerin rızasının varlığı halinde suç oluşmaz.

2- Aleni olmayan söyleşinin ve diğer konuşmaların rıza olmadan ses alma cihazıyla kayda alınması.

—Burada suçun maddi unsuru, aleni olmayan bir söyleşinin ve sohbetin ve diğer konuşmaların, konuşanlardan birinin rızası hilafına

—Ses alma cihazıyla kayda almak,

—Bunları basın yayın yoluyla yayınlamak.

Bu suçun oluşabilmesi için söyleşinin aleni olmaması gerekir. Eğer söyleşi, konuşma aleniye suç oluşmaz. Buradaki ses alma cihazı, hem ses hem de görüntü alınabilen cihazları kapsamaktadır.

3- a) Kişiler arasındaki aleni olmayan konuşmaların gizliliğini ihlâl suçu;

b) Aleni olmayan söyleşinin ve diğer konuşmaların rıza olmadan ses alma cihazıyla kayda alınması suçlarında elde edilen bilgilerin yarar sağlamak amacıyla kullanılmaya veya başkalarına verilmeyi veya diğer kişilerin bilgi edinmelerini sağlamak durumunda suç oluşur. Seçimlik hareketli suçtur. Bir hareketin yapılmasıyla suç oluşmaktadır.

*Ayrıca tüm bu suçların;*

—Kamu görevlisi tarafından ve görevinin verdiği yetkiyi kötüye kullanmak suretiyle,

—Belirli bir meslek ve sanatın sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle işlenmesi halinde ceza yarı oranında arttırılır (YTCK 137).

—Bu suçlara teşebbüs mümkündür (YTCK Md.35)

—Bu suçlara iştirakin her hali mümkündür (YTCK Md.37,39)

—Bu suçların tüzel kişinin faaliyetleri çerçevesinde işlenmesi halinde tüzel kişiler hakkındaki özel güvenlik tedbirlerine hükmedilebilir (YTCK md.60, 140).

Bu maddede kişiler arasındaki aleni olmayan konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması suç olarak tanımlanmıştır. Kişiler arasındaki yapılan konuşmaların, aleni olmayan konuşma olarak kabulü için konuşmanın

yapıldığı yerin önemi yoktur. Örneğin bir parkta, bir çay bahçesinde iki kişi arasında geçen konuşmanın başkaları tarafından özel gayret gösterilerek duyulabilecek olması halinde aleni olmayan konuşma söz konusudur. Yine bir evde sınırlı sayıda kişiler arasında yapılan konuşma aleni olmayan konuşmadır.

— **TCK madde 134 de ise özel hayatın gizliliğini ihlal suçu düzenlenmiştir;**

*“(1) Kişilerin özel hayatının gizliliğini ihlâl eden kimse, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır. Gizliliğin görüntü veya seslerin kayda alınması suretiyle ihlâl edilmesi hâlinde, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz.*

*(2) Kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri ifşa eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Fiilin basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde, ceza yarı oranında artırılır.”*

Maddede kişilerin özel hayatının gizliliğinin hangi durumlarda ihlale uğradığı geniş olarak anlatılmamıştır. Bu aslında önemi bir avantaj olarak da kullanılabilir. Türk hukukçular, bu konuda atak davranmalı ve ihlal olarak karşılaşılan durumlar ile ilgili dava süreçlerini başlatarak emsal kararların alınmasını sağlamalıdır. Bu şekilde içtihatlar oluşacak ve özel hayatın gizliliğinin ihlali konusundaki ihlallerin niceliği oldukça düşebilecektir.

—**Kişisel verilerin kaydedilmesi suçu ise TCK madde 135’de düzenlenmiştir;**

*“(1) Hukuka aykırı olarak kişisel verileri kaydeden kimseye altı aydan üç yıla kadar hapis cezası verilir.*

*(2) Kişilerin siyasî, felsefî veya dinî görüşlerine, ırkî kökenlerine; hukuka aykırı olarak ahlâkî eğilimlerine, cinsel yaşamlarına, sağlık durumlarına veya sendikal bağlantılarına ilişkin bilgileri kişisel veri olarak kaydeden kimse, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.”*

Kişisel bilgilerin bilimsel ortama geçirilip kaydedilmesi ve kullanılması günümüzde yaygın bir şekilde yapılmaktadır. Örneğin sigorta şirketleri, hastaneler, bankalar, büyük alışveriş merkezleri, müşterilerine ait kişisel bilgi kayıtlarını tutmaktadırlar. Bu bilgiler ancak sınırlı bir şekilde amacına uygun olarak kullanılması gereken bilgilerdir. Eğer bu amacın dışında kullanılırsa, kişilerin hak kaybına veya zarara uğraması mümkündür.

**—TCK'nin 136. maddesinde de kişisel verileri hukuka aykırı olarak vermek veya ele geçirmek suçu düzenlenmiştir;**

*“(1) Kişisel verileri, hukuka aykırı olarak bir başkasına veren, yayan veya ele geçiren kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”*

Bu maddede hukuka uygun olarak kaydedilmiş olsun veya olmasın kişisel verileri hukuka aykırı olarak başkalarına vermek, yaymak veya ele geçirmek bağımsız bir suç olarak tanımlanmıştır.

**— 5231 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 138. maddesi kişisel verilerin yok edilmemesi halinde ne olacağını düzenlemiştir;**

*“1) Kanunların belirlediği sürelerin geçmiş olmasına karşın verileri sistem içinde yok etmekle yükümlü olanlara görevlerini yerine getirmediklerinde altı aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir.”*

—Türk Ceza Kanunu’nda düzenlenen özel hayatın gizliliğinin korunması ile ilgili hükümlerden diğerleri; Türk Ceza Kanunu’nun 124. maddesinde düzenlenen haberleşmenin engellenmesi, 285. maddesinde düzenlenen gizliliğin ihlâli ve 286. maddesinde düzenlenen ses veya görüntülerin kayda alınması suçlarıdır;

#### ***“Haberleşmenin engellenmesi***

***Madde 124 - (1) Kişiler arasındaki haberleşmenin hukuka aykırı olarak engellenmesi hâlinde, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adlî para cezasına hükmolunur.***

*(2) Kamu kurumları arasındaki haberleşmeyi hukuka aykırı olarak engelleyen kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

*(3) Her türlü basın ve yayın organının yayınının hukuka aykırı bir şekilde engellenmesi hâlinde, ikinci fıkra hükmüne göre cezaya hükmolunur.*

#### ***Gizliliğin ihlâli***

***Madde 285 - (1) Soruşturmanın gizliliğini alenen ihlâl eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, soruşturma aşamasında alınan ve kanun hükmü gereğince gizli tutulması gereken kararların ve bunların gereği olarak yapılan işlemlerin gizliliğinin ihlâli açısından aleniyetin gerçekleşmesi aranmaz.***

*(2) Kanuna göre kapalı yapılması gereken veya kapalı yapılmasına karar verilen duruşmadaki açıklama veya görüntülerin gizliliğini alenen ihlâl eden kişi, birinci fıkra*

*hükmüne göre cezalandırılır. Ancak, bu suçun oluşması için tanığın korunmasına ilişkin olarak alınan gizlilik kararına aykırılık açısından aleniyetin gerçekleşmesi aranmaz.*

*(3) Bu suçların basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde, ceza yarı oranında artırılır.*

*(4) Soruşturma ve kovuşturma evresinde kişilerin suçlu olarak damgalanmalarını sağlayacak şekilde görüntülerinin yayınlanması hâlinde, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.*

### ***Ses veya görüntülerin kayda alınması***

***Madde 286 - (1) Soruşturma ve kovuşturma işlemleri sırasındaki ses veya görüntüleri yetkisiz olarak kayda alan veya nakleden kişi, altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”***

Bu madde hükümlerinin koruma altına aldığı olgular günümüzde sıklıkla ihlal edilmektedir. Ancak hakları ihlal edilen kişiler tepki üretmediklerinden, hukuk uygulamaları da gelişmemekte ve varolan düzenlemeler kadük hale gelmektedir. Her gün gazetelerde, halen soruşturma evresinde olan bir olayın şüphelisi hakkında kesin yargı içeren haberler yayımlanabilmekte ancak bu duruma karşı bir tepki ortaya çıkmamaktadır. Tam da bu yüzden toplumun bilinç düzeyin artırılması gerekmektedir. Haklarını bilmeyen ve korumayan insanlar yığını haline dönüşen yaşadığımız bu dünyada, hukukçulara düşen görev bu durumlardan haberdar olunur olunmaz gerekli yasal süreci başlatmalarıdır.

**6- 01 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı ‘**Türk Medeni Kanunu**’ nun Aile Hukuku başlıklı ikinci kitabında ve **4320 sayılı ‘Ailenin Korunmasına Dair Kanun**’ ile **4787 sayılı ‘Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun**’da Avrupa İnsan**

Hakları Sözleşmesi'nin sekizinci maddesinde getirmeye çalıştığı düzenlemeye yakın, aile hayatını koruyucu önemli yasal düzenlemeler getirilmiştir. Aile hayatı, özel dostluklar, duygusal ve cinsel yaşantı bu alana girer. Bu alanda mektuplar, fotoğraflar, filmler gibi çeşitli araçlar kullanılmış olabilir. Bu alanda yer alan malzemelerin gizliliğine her türlü müdahale hukuka aykırıdır.

Nitekim **Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, 25.4.2004 gün 2002/2-617-648 sayılı kararında; boşanma davasında delil olarak sunulan “günlüğün” delil olma niteliği ile ilgili olarak,

*“ Özel hayatın gizli alanı dediğimiz ve sadece bireyi ilgilendiren alanına hiçbir şekilde müdahale edilemez. Örneğin kişinin cinsel yaşamı böyledir. Hayatın bu gizli alanı ihlal edilerek bir delil elde edilmişse, bunu kim, nasıl ve hangi amaçla elde etmiş olursa olsun, söz konusu delil mahkemede delil olarak kullanılamaz. Günlükte insanın iç dünyasını ilgilendiren son derece gizli ve özel hayatın dokunulmaz alanını oluşturan bilgiler yer alır. Öncelikle özel hayatın gizliliğinin korunması esas olmalıdır. Hukuka uygun yollardan elde edilmemiş deliller yasal bir delil olarak değerlendirilemez.”* değerlendirmesini yapmıştır.

**7- 34/97 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluşları Reklâm ve Yayın İlkeleri ve Usulleri İle ve Reklam Gelirleri Üst Kurul Payları'nın Ödenmesi Hakkında Yönetmeliğe** göre, kimsenin özel hayatı önceden izin alınmadıkça reklâm konusu yapılamayacaktır (madde 5/h). Ayrıca, **3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun**'un yayın ilkelerini düzenleyen 4. maddesinin 03.8.2002 gün ve 4771 sayılı Kanununun 8. maddesi ile değişik d bendinde “Özel hayatın gizliliğine saygılı olunması” açıkça belirtilmiştir. Bu kanuna ilişkin



çıkarılan Yönetmeliğin 15. maddesindeki yayınlarda gizli kayıt ve çekim yapılma yasağı da en çok özel hayatın gizliliğini korumaktadır.

**8-Kolluk güçlerinin yapacakları her tür aramanın esasları ve sınırlarını düzenleyen Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununun 03.8.2002 gün ve 4771 sayılı Kanunla değişik 9. maddesi**, kamu gücünü kullananların kişinin özel hayatına müdahalede keyfiliğe kaçıcı hareketlerini önleyici düzenleme niteliğindedir. Bu maddeye göre,

*“ Polis, millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh, patlayıcı madde veya eşyanın tespiti amacıyla usulüne göre verilmiş hâkim kararı veya bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde mahallin en büyük mülkî amirinin vereceği yazılı emirle;*

*A) 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamına giren toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapıldığı yerde veya yakın çevresinde,*

*B) Özel hukuk tüzel kişileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları veya sendikaların genel kurul toplantılarının yapıldığı yerin yakın çevresinde,*

*C) Halkın topluca bulunduğu veya toplanabileceği yerlerde,*

*D) Öğretim ve eğitim özgürlüğünün sağlanması için her derecede öğretim ve eğitim kurumlarının ve 20. maddenin ikinci fıkrasının (A) bendindeki koşula uygun olarak girilecek üniversite, bağımsız fakülte veya bağlı kurumların içinde, bunların yakın çevreleri ile giriş ve çıkış yerlerinde,*

*E) Umumî veya umuma açık yerlerde veya öğrenci yurtlarında veya eklentilerinde,*

*F) Yerleşim yerlerinin giriş ve çıkışlarında,*

*G) Her türlü toplu taşıma veya seyreden taşıt araçlarında,*

*Suçun önlenmesi amacıyla kişilerin üstlerini, araçlarını, özel kâğıtlarını ve eşyasını arar; suç unsurlarına el koyar ve evraki ile birlikte Cumhuriyet savcılığına tevdi eder.*

*Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlara göre suç iz, eser, emare veya delillerinin tespiti veya faillerinin yakalanması amacıyla polis tarafından yapılacak aramalar için de usulüne göre verilmiş hâkim kararı veya bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, diğer kanunlarda yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmalıdır.*

*5680 sayılı Basın Kanunu kapsamına giren basılı eserlerin arama ve zaptı, genel hükümlere tâbidir. “*

**9-T.C. Anayasası'nın başlangıç hükümleri ile 20. maddesi hükümlerine aykırı olduğu öne sürülen CMUK'un 94. maddesi ile ilgili olarak Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açılmış ve **Yüksek Mahkeme 31.3.1987 gün 1986/24 Esas ve 1987/8 sayılı kararında,****

*“Özel hayatın korunması her şeyden önce bu hayatın gizliliğinin korunması, başkalarının gözleri önüne serilmemesi demektir. Orada cereyan edenlerin yalnız kendisi veya kendisinin bilmesini istediği kimseler tarafından bilinmesini isteme hakkı, kişinin temel haklarından birisidir. Bu niteliği sebebiyledir ki, özel hayatın gizliliğine dokunulmaması, insan haklarına ilişkin beyanname ve sözleşmelerde korunması istenilmiş, ayrıca tüm demokratik ülke mevzuatında açıkça belirlenen istisnalar dışında bu hak devlet organlarına, topluma ve diğer kişilere karşı korunmuştur. İnsan mutluluğu için büyük önemi olan özel hayata saygı gösterilmesi hakkı onun kişiliği için temel bir hak olup yeteri kadar korunamadığı takdirde kişilerin ve dolayısıyla toplumun kendini huzurlu hissedip güven içinde yaşamaları mümkün değildir. Bu nedenlerle söz konusu gizliliği çeşitli biçimlerde ihlal eylemleri suç sayılarak ceza yaptırımlarına bağlanmıştır.*

*Arama, temel haklardan özel hayatın dokunulmazlığı ve gizliliği hakkını ihlal eden ve gereksiz yapıldığında insan onurunu kıran davranıştır. Bu sebeptir ki mutlak zaruret olmadıkça bu yola başvurulmaması gerekir. Modern toplumlarda diğer kişi haklarında olduğu gibi özel hayata saygı da sınırsız bir hak niteliğinde değildir. Aramanın, özel hayatın gizliliği, konut dokunulmazlığı ve kişi özgürlüğü gibi haklara getirdiği geçici sınırlamalar Anayasal dayanağını, temel hak ve hürriyetlerin yerine göre sınırlandırılmasını mümkün kılan Anayasa'nın 13. maddesinin ilk fıkrasındaki genel nitelikli sınırlama nedenleriyle, özel hayatın gizliliğine ilişkin 20. maddesinde bulunmaktadır. Suç her halde kamu düzenini bozan bir eylemdir ve bu nedenle ceza yaptırımına bağlanmıştır. Soruşturulan ya da kovuşturulan bu suça bağlı olarak CMUK'un 94. maddesi uyarınca amaçla sınırlı yapılmış olan aramayı Anayasa'ya aykırı bulmak isabetli sayılamaz.” gerekçesiyle Anayasa'ya aykırılık itirazının reddine karar vermiştir.*

Arama konusuyla ilgili verilen bu karardan anlaşılmalıdır ki, kamu düzeninin bozulduğu hallerde yeniden tesis edilebilmesi için, CMUK'un 94. maddesi gözetilerek sebep-sonuç ilişkisi doğru bir şekilde ortaya konan aramanın temel hak ve hürriyetleri zedeleyici bir tarafı yoktur. Kanun maddeleri ancak insan onuru ve özgürlüğünü ön plana çıkaran yöntemler ile uygulandığında bir anlam taşırlar. Bu açıdan bakılırsa, aslında kanunların sorunlarının değil, uygulamacıların yanlış ve çarpık bakışlarının ihlallere neden olduğu görülebilecektir. Kanun uygulayıcıların bilinç düzeylerinin artırılması, eğitim hayatları bittikten sonra dahi çeşitli seminer vb. araçlar ile iş yaşamlarındaki yabancılaşmanın engellenmesi, mevzuatı uygularken onlara daha geniş bir açıdan yaklaşabilme kabiliyeti kazandırabilir. Böylece insan haklarına karşı olan duyarlılıkları da artırılabilir.

## 2.4.Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye

### 2.4.1.Genel Olarak

- Sözleşme, Türkiye tarafından 1954 yılında onaylanmıştır. 18 Mayıs 1954 de onay belgesinin Avrupa Konseyi Genel Sekreterine verilmesi ile Sözleşme Türkiye açısından da yürürlüğe girmiş ve iç hukukun bir parçası olmuştur.
- Sözleşmenin Türk hukukundaki yerini anlayabilmek için T.C. Anayasası'nın 90. maddesine göz atmak gerekir:

#### *“D. Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma*

*MADDE 90. – Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.*

*Ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.*

*Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticarî, teknik veya idarî andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticarî veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.*

*Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.*

*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.*

*(Ek cümle: 7.5.2004–5170/7 md.)Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”*

Bu durumda Türk Yasalarında Sözleşme ile çelişkili bir konu olduğunda, uygulanacak olan Sözleşme'nin maddeleridir. Bu hükmün yorumlanması ve uygulanması konusunda Mesut Gülmez'in tespitleri<sup>118</sup> şöyle özetlenebilir:

(a) Düzenleme, Türkiye'nin taraf olduğu tüm insan hakları sözleşmelerini kapsamaktadır.

(b) Düzenleme, yasalarla sınırlı değildir. Anayasa'ya eklenen cümlede, “milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi” ifadesi yer almaktadır. Diğer bir deyişle, uluslararası antlaşmalarla yalnızca “kanun”un değil, bir bütün olarak “mevzuat”ın çelişmesi durumunda da bu uygulama zorunludur.

(c) Madde metninde yer alan “esas alınır” ifadesi, uluslararası sözleşmelerin ulusal hukuka üstün tutulduğu anlamına gelmektedir. Aynı konuda farklı

---

<sup>118</sup> [http://www.yol-is.org.tr/genel/bizden\\_detay.php?kod=171](http://www.yol-is.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=171) (28.08.2006)

düzenleme yapan birden çok uluslararası sözleşme varsa, en ileri haklar getiren sözleşme uygulanmak zorundadır.

(ç) Düzenleme, yargıyı olduğu kadar yürütmeyi ve yasamayı da bağlamaktadır. Yürütme, karar verir ve uygularken, uluslararası sözleşmeye öncelik vermelidir. Yasama organı yeni bir yasa çıkarırken, uluslararası sözleşme ile çelişilmemesine dikkat etmelidir.

(d) Düzenleme, uluslararası denetim organlarının kararlarını da göz önüne almalıdır.

Bu maddenin, çalışma içerisinde değerlendirilmesinin nedeni, kişinin özel hayatının gizliliğinin korunması açısından hukuk yollarına başvurusu halinde, yargı organlarında gözetilecek olan yasaların geniş yorumlanması gerektiğine dikkat çekmeye çalışmak amacıdır. Türk mevzuatında sınırlı olarak korunan bir hak, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası bir anlaşmada daha geniş kapsamda korunmuş olabilir. Bu durumda kanun uygulayıcılar, hak ihlalleri ile karşılaştıklarında, hem ulusal hem de uluslar arası mevzuatı derinlemesine araştırmalı ve adaleti bu şekilde sağlamalıdır.

#### **2.4.2. Özel Hayatın Gizliliği Ve Korunması Hakkının İhlali ile ilgili Türkiye Hakkında Sözleşme Organlarınca Verilen Karar Örnekleri**

—Acar ve diğ~~er~~leri/Türkiye davasında (28.11.1997), başvuranlar, akrabalarının, Olağanüstü Hal Bölgesi'ndeki köy korucuları tarafından öldürüldüklerinden şikâyetçi olmuşlardır.( Başvuranlar, Sözleşme'nin ikinci, altıncı ve sekizinci maddelerine dayanmışlardır. Başvuranlar ayrıca, ikinci

maddeyle birlikte Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin on üçüncü maddesine de dayanmışlardır. Söz konusu dava öncesinde başvuranlar, Türkiye'nin güneydoğusunda yer alan Mardin'in Midyat ilçesine bağlı Çalpınar köyünde ikamet etmekteydiler. 20 Nisan 1992 tarihinde sabah 7.00 sularında, bir grup köylü bir minibüs ve kamyon ile Çalpınar köyünden Midyat ilçesine doğru hareket etmişlerdir. Midyat'a giderken, silahlı bir grup insan, köylüleri Çalpınar köyünden bir kilometre uzaklıkta durdurmuşlardır. Köylüleri araçlardan inmeleri için zorlamışlar ve yolun kenarında sıraya geçmelerini emretmişlerdir. Köylülere ateş edip kaçmışlardır. Başvuranlara göre, silahlı grup köy korucularından oluşmaktadır. Jandarmalar, suç mahallinin bir taslağını çizmiş ve Midyat Cumhuriyet Savcısı'na hitaben bir olay raporu hazırlamışlardır. Raporda, askeri üniforma giymiş bir grup teröristin, Çalpınar köyüne bağlı Kuyubaşı yakınlarında bir minibüs ve kamyonu durdurduğu belirtilmiştir. Bu kişiler, Hasan Akay, İsmet Acar, Mehmet Ağırman, Abdülkadir Akan, Süleyman Acar ve Mehmet Akan isimli altı köylüyü öldürmüştür. Reşit Acar, Mehmet Emin Acar, Sabri Acar, Ahmet Acar, İbrahim Akan, Yusuf Acar, Erdal Acar, Salih Acar, Süleyman Acar ve Semra Akan isimli dokuz köylü ise yaralanmıştır. Ayrıca, jandarmalar Kalashnikof tüfeklerden atılan 66 adet 7.62 mm'lik boş fişek bulmuştur. Raporda, bu olayın PKK üyeleri tarafından gerçekleştirilen ideolojik amaçlı bir öldürme olduğu sonucuna varılmıştır. )

Avrupa İnsan hakları Mahkemesi olayla ilgili sekizinci maddenin ihlal edildiği iddiasını şu şekilde değerlendirmiştir;

“ Başvuranlar, güvenlik güçlerinin yaptığı iddia edilen baskı sonucunda köylerinden ayrılmak zorunda kalmaları sebebiyle özel ve aile hayatlarına saygı gösterilmesi haklarının ihlal edildiğinden şikâyetçi olmuşlardır. AİHS’ in sekizinci maddesine dayanmaktadırlar,

Hükümet, başvuranın akrabalarından birinin ifadesine atıfta bulunarak başvuranların güvenlik görevlileri ya da köy korucuları tarafından tehdit edilmediğini ve köylerini terk etmek zorunda bırakılmadıklarını öne sürmüştür.

AİHM, kendisine sunulan kanıtlar ışığında, başvuranların iddialarını incelemiştir fakat AİHS’ in sekizinci maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmayı gerektirecek yeterli somut bir temeli olmadığı kanısındadır.”<sup>119</sup>

—**Menteş/Türkiye** davasında (28.11.1997), başvuranlara göre, evleri Haziran 1993’teki operasyon sırasında güvenlik güçleri tarafından yıkılmıştır(olağanüstü hal bölgesinde). Başvuranların sekizinci maddenin ihlali ile ilgili iddiaları komisyon tarafından kabul edilmiştir. Burada yaşayan insanların güçlü aile bağları ve oturdukları yerin niteliği göz önünde bulundurulmuş; başvuranların özel, ailevi hayatına ve meskenine hürmet edilmesi hakkına özellikle önemli bir müdahale yapıldığının açığa çıkmasını kabul etmiş ve tedbirin yargıdan muaf olduğunu da Sözleşmenin sekizinci maddesinin ihlali olduğunu tespit etmiştir.

—**Selçuk ve Asker/Türkiye** davasında (24.4.1998) , başvuruçular, Kulp Jandarma Karakol Komutanı (“KK”) Recep Cömert komutasındaki askerlerin 16 Haziran 1993 tarihinde İslamköy’deki evlerini kasten yaktıklarından ve on gün sonra dönerek kısmen Bayan Selçuk’a ait olan değirmeni yaktıklarından şikâyetçi olmuşlardır. Bu olayda mahkeme

---

<sup>119</sup> <http://www.yargitay.gov.tr/aihm/aihm.php> (29–08–2006)



sekizinci maddenin ihlal edildiğine oybirliği ile karar vermiştir. Ayrıca **Akdıvar ve Diğerleri/Türkiye** (21893/93), **Bilgin/Türkiye** (16.11.2000), **Yöyler/Türkiye** (24.7.2003) davalarında da mahkeme, aynı konuyla bağlantılı olarak sekizinci maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir.

—Sophia **Gudrun Hansen/Türkiye** (23.09.2003) davası da boşanmış olan eşin çocukla kişisel ilişki kurulmasını engellemesi ile ilgili bir davadır. İzlanda da oturan ve bu ülkenin vatandaşı olan Hansen, bir Türk vatandaşından evliliğinden iki kız çocuğu doğurmuş ve 1989 yılında bu çift boşanmıştır. Türkiye'ye gelen koca, kızlarının İzlanda'ya dönmek istemediğini belirterek çocukları anneye vermemiştir. Buna karşılık İzlanda Mahkemeleri, boşanma sırasında çocukların velayetini anneye bırakmıştır. Başvurucunun Türk mahkemelerine yaptığı müracaat sonucunda çocuklar kendisiyle yaşamak istemediklerini ifade etmişlerdir. Ama dava sonucunda mahkeme çocukların velayetini babaya bırakmıştır. 1992–1998 yılları arasında çocuklarını icra yoluyla ziyaret etme hakkını elli kez kullandığı halde dört defa görüşebilmiştir. Bu nedenle de baba Halil Al Türk mahkemelerince ziyaret hakkını ihlal etmekten dolayı birçok kez cezaya çarptırılmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi altı yıl beş ay süren yargılama süresince, yargılamanın uzunluğu nedeniyle kızlarını görmesi konusunda başvurucuya yardım yönünde önlem alınmadığı bu tür yargılamaların, seri yargılamayı zorunlu kıldığı çünkü çocuklar ile anne babalardan ilgili olanı arasındaki ilişkilerde tamir edilemez sonuçların ortaya çıkacağını ifade etmiştir. Başvuran ile kızlar arasındaki görüşmeyi kolaylaştırması için sosyal hizmet servislerinden görüş almak veya psikolojik ya da çocuk psikiyatrisinden yardım almak gibi bir yola

gidilmediği, eski koca ile başvuru arasında işbirliği sağlayacak bir ortamın oluşturulmadığı, çocukların başvurucuya gösterilmediği, bu konuda gerekli önlemlerin alınmadığı hususlarında görüş belirtmiştir. Bunun yanında Türk Hükümetinin resmi makamların kendilerinden beklenen yükümlülüğü yerine getirmek için gerekenleri yaptığı şeklindeki savunmaya Divan katılmamıştır. Kocaya verilen para cezalarını etkili ve uygun bulmamıştır. Bu nedenlerle Mahkeme, Türkiye'nin sekizinci madde ile koruma altına alınan aile yaşamına saygı hakkını ihlal ettiğini belirtmiştir.

Türkiye aleyhine açılan davaların birçoğunun temelinde siyasal kökenleri olduğu açıkça görülmektedir. Bu siyasal bakışın yanlış zeminlerden kendisini beslemesi sonucunda aslında temel ihlallerin üzeri örtülmektedir. Yukarıdaki olayların büyük çoğunluğunda, olağanüstü hal durumunda oluşmuş devlet eliyle yapılan ihlaller mahkeme önüne götürülmüştür. Kendi ülke sınırları içerisinde bilinçli hak arama yollarını deneyen bireylere sahip bir ülkede asla bu şekilde uluslararası mahkemelerde yargılanma süreçleri yaşanmayacaktır. Ancak toplumunu geliştirememiş Türkiye gibi ülkelerde ise hak aramak sadece ideolojik bir mücadele aygıtı haline gelmektedir. Bu ise ne hukukun gelişmesine ne de toplumun ilerlemesine yardımcı olmaktadır.

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİNİN KORUNMASI HAKKININ İHLALİNDE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ ROLÜ

#### 1.KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI

##### 1.1. Kapsamı ve İşlevi

Kitle iletişim araçları denildiğinde tüm yazılı ve görsel basın (gazete, dergi, radyo, televizyon, internet, sinema vb. ) anlaşılmaktadır. Ancak radyo ve özellikle televizyon her evde bulunduğu ve günümüzün gelişmiş teknolojisi sayesinde çok uzaklardaki olayları bile canlı olarak tüm ayrıntısıyla görüntülü olarak insanlara sunduğu için en etkili olanlarıdır.

*Anayasanın yirmi sekizinci maddesinde* yer alan düzenlemeye göre basın hürdür ve sansür edilemez. *5680 sayılı Basın Yasasının* birinci maddesi de paralel bir düzenleme içermektedir. Böylece Anayasa ve yasalar basının özgür olduğunu kabul etmekte ve özgürce yayın yapmasını Anayasal/yasal güvence altına almış olmaktadır. TV; radyo ve gazete gibi iletişim araçlarında özel sorumluluk rejimi söz konusu olduğundan, bazı durumlarda kişi hakkında yapılan yayınlar, kişilik hakkına saldırı niteliği taşımayacaktır. Zira burada karşımıza bir yandan ifade özgürlüğü çıkmaktadır, bir yandan da hukuka uygunluk sebepleri çıkmaktadır. Örneğin, ünlü bir sanatçının resminin ondan izinsiz yayınlanması kişilik hakkına saldırı sayılmayacaktır, nitekim ünlü biri olması hukuka uygunluk

sebebi sayılır. Bir başka örnekte, bir kamu görevlisinin kamuya ait aracı özel işlerinde kullanması haber yapılırsa, bu haber özel hayatın gizliliğine, dolayısıyla kişilik hakkına bir saldırı oluşturmayacaktır. Zira burada da kamu yararı söz konusudur. Netice olarak, iletişim araçlarında yayınlanan herhangi bir haberin, yazının, yorumun kişilik haklarını ihlal etmemesi için şu unsurlar gerekmektedir: Haberin veya yayının güncel olması, gerçek olması, haberin ve yayının özünde kamu yararı bulunması gerekmektedir. Bunların dışında sunuş da dengeli olmalı, gereksiz abartılardan kaçınılmış olmalıdır. Bu sınırları aşan haber, yazı ve yorumlarla kişilik hakları zedelenenler ihlali durdurmak için dava açabilecekleri gibi, maddi ve manevi tazminat isteyebilecektir. Basına sağlanan basın özgürlüğü güvencesinin nedeni; toplumun sağlıklı, mutlu ve güven içinde yaşayabilmesi içindir.

Bireyin, dünyada ve özellikle içinde yaşadığı toplumda meydana gelen ve toplumu ilgilendiren konularda bilgi sahibi olması, basının görevini yerine getirmesi ile sağlanacaktır. Diğer bir anlatımla basın, olayları izleme, araştırma, değerlendirme, yayma ve böylece kişileri bilgilendirme, öğretme, aydınlatma, yönlendirme yetki ve sorumluluğuna sahiptir.

Kitle iletişim araçlarının görevleri halka haber ve bilgi vermek, eğitime ve eğlenceye katkıda bulunmak olarak sıralanabilir. Ancak hızla gelişen teknolojiye bağlı olarak kitle iletişim araçlarının nitelik ve niceliğinde ortaya çıkan artışlar, bunlar arasındaki rekabeti de arttırmıştır. Bu rekabet sonucunda kitle iletişim araçları olarak sayılabilecek tüm yazılı ve görsel basın-medya olmadık işlere imza atmakta ve toplum içinde sanal bir

tüketim isteği yaratarak aslında ciddi tehlikelere yol açmaktadır. Özel hayatın gizliliği ve korunması hakkı, kitle iletişim araçları tarafından rekabetin ve yoz bakış açısının sonucu olarak yapılan yayım ve yayınlar sonucunda birçok ihlal ile karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca teknolojinin gelişmesi özel hayatın da sürekli bir tehdit altında kalmasına neden olmaktadır. Gece görüş dürbünleri ve kameraları, toplu iğne büyüklüğünde mercek ve mikrofonlar, uzaktan en küçük sesleri bile kaydeden antenler, teleobjektifler kötü niyetli kişilerin ellerinde çok basit birer malzeme olarak kullanılabilir. Hâlbuki gizli ses ve görüntü kaydı sistemin yerleşmesi ile toplumun içinde yaratılacak olan korku ve güvensizlik, toplumsal ilişkileri asgariye indirecek ve kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkını engelleyen zehirli bir ortam yaratacaktır. Bu yöntemlerin büyük bir kısmı da kitle iletişim araçlarının yöneticileri tarafından uygulanmakta ve kişilerin özel hayatlarına çoğu zaman kamu yararı olmaksızın müdahale de bulunmaktadır. Sonuç olarak; kitle iletişim araçları bir yönü ile kamu hizmeti verirken bir yönü ile ise özel hayatın gizliliği ve korunması hakkına ciddi bir darbe indirmektedirler.

## **1.2. Kitle İletişim Araçlarının Kişilik Haklarına Müdahalesi**

Bir olaydaki davranış biçiminin hukuka aykırılık oluşturduğu kabul edildiği durumlarda, basın yoluyla yapılan bir yayındaki olay hukuka aykırılık oluşturmayabilir. Bu basına güçlü bir özgürlük alanı vermektedir, ancak basının bu ayrıcalık taşıyan konumu ve özgürlüğü sınırsız değildir. Yayınlarda kişilik haklarına saygı göstermesi ve gerek Anayasanın Temel hak ve özgürlükler bölümünde yer alan ve gerekse eski Medeni Kanun'un 24

ve 24/a maddesinde, yeni Medeni Kanunda ise 24. ve 25. maddeleriyle, yine özel yasalarda güvence altına alınmış bulunan kişilik haklarına saldırıda bulunmaması da yasal ve hukuki bir zorunluluk ve gerekliliktir. Özel hayata ve onun gizliliğine müdahalede bulunmaması ve yahut müdahale durumlarında sınırlarını iyice belirlemesi gerekmektedir. Bu müdahaleye bir örnek olarak sunulan aşağıdaki dava yararlı olabilir:

Davacı vekili dilekçesi ile “A ----- Gazetesinde 11 Mayıs 1994 tarihinde “Paparazzi” sayfasında ‘bir güzelden diğerine, hızlı çapkın kesilen Serdar --- şimdi de kendisi gibi gece hayatını seven ----- ile beraber yaşıyor’ başlığı altında bir haber yazısı ile müvekkiline uzaktan yakından benzemeyen bir kadın ile bir erkeğin otomobile binerken resminin yayınlandığını, yine aynı gazetenin 18 Mayıs 1994 tarihinde “**Duyda inanma**” sayfasında, “**bu kez ayak uydurmak zor**” başlığı altında bir haber yazısı ile yine müvekkiline hiç benzemeyen ve elinde bir bira kutusu tutan bir kadın ile erkeğin resminin yayınlandığını, müvekkilinin sık sık sevgili değiştiren, hızlı gece hayatı olan bir kişi olarak kamuoyuna tanıtılarak, teşhir edildiğini, oysa müvekkilinin Menkul Değerler isimli borsa aracı kurumunun yurt dışı ve yurt içi yüksek mevduat sahibi hatırlı müşterilerinin portföylerini yöneten bir üst düzey yönetici olduğunu, asılsız haber yüzünden iş yerinde ve müşterileri arasında üzücü diyaloglara sebep olduğunu --- müvekkilinin uğradığı manevi zararın çok büyük olduğundan bahisle 2.000.000.000TL manevi tazminatın yayın tarihinden itibaren işleyen kanuni faizi ile birlikte davalıdan tahsiline, masraf ve vekâlet ücretinin davalılara tahminine, mahkeme kararının tirajı yüksek iki gazetede masrafın davalılardan alınarak ilanına karar verilmesini” istemiştir.

Taraf vekilleri delil ve belgelerini ibraz etmişler, incelenen Şişli ikinci Asliye Ceza Mahkemesinin 1994/780 sayılı neşir yoluyla hakaret davasının 16.7.1996 tarihinde TCK'nin 480. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca sanığın altı ay müddetle hapsine, 3.000.000.TL ağır para cezasıyla cezalandırılmasına dair verilen kararın 16.8.1996 tarihinde kesinleştiği görülmüştür. Dinlenen davacı tanığı, davacının bir borsa aracı kurumunda yurt dışı işlemleri yürüten bir görev ifa ettiğini; bar, restoran, tiyatro gibi yerlere gittiğini ancak gazetede yayınlandığı gibi sık sık sevgili değiştiren ve ahlak dışı yaşantısı olan bir kimse olmayıp mazbut bir yaşam sürdürdüğünü, adının da bir dedikoduya karışmadığını beyan etmiş, davalı vekili ise verilen mehillere rağmen ara kararını yerine getirmediğinden davalı tanığın dinlenmesinden vazgeçilmiştir.

Davaya konu edilen gazeteler, tarafların iddia ve savunmaları, tanık beyanı, kesinleşen Ceza Mahkemesi kararı, tarafların mali ve içtimai durumları ile yayınların toplum üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde, Medeni Kanun'un 24 ve 24/a ve Borçlar Kanun'un 49. maddeleri gereğince davanın --- kabulüne ve kararın ilanına karar vermek suretiyle hüküm tesis edilmiştir. (Şişli 5. Asliye Hukuk Mahkemesi 1.4.1997 E. 490 K. 379)

Basının özel yaşama müdahale edebileceği durumlar şunlar olabilir:

**1-** Yayıncılık açısından bu istisna kişinin davranışlarının haber değeri taşıması veya iznin bulunması halinde mümkündür. Eğer kişi gazetecileri davet ediyorsa, fotoğrafı çekilirken el sallayıp, gülümsüyorsa izin verilmesi

hali vardır. Ancak burada verilen izin kadar çekim yapılması ya da görüntü alınması söz konusudur. Bir defalığına izin verildiğinde, bu kişiyi sürekli izlemek onun özel hayatını yaşamasına engel olur ve hukuka aykırı düşer.

**2- Özel yaşama medyanın müdahale edebileceği bir diğer alan da, yayına konu olan kişinin hukuka aykırı davranışlarda bulunmasıdır.** Medya mensupları bu tür olaylarla karşılaştıklarında haber ve eleştiri amacıyla bunları yayımlayabilirler.

### **1.2.1. Sır Alanına Müdahale**

Kişinin sır alanı, diğer kişilerin bilgileri dışında tutulan alandır. Aile hayatı, özel dostluklar, ikili ilişkiler, duygusal ve cinsel yaşantı bu alana girer. Bu alanda mektuplar, anılar fotoğraflar, filmler gibi çeşitli araçlar kullanılmış olabilir. Aile, duygusal ve cinsel alan ve bu alanda yer alan malzemelerin gizliliğine her türlü müdahale hukuka aykırıdır. Kişi bu alanda yaşanan olayları yazılmamak kaydıyla basın mensuplarına anlatabilir veya birkaç dostla bu alanı beraber yaşayabilir. Bu kişilerin kendilerine anlatılan yahut şahit oldukları olayları üçüncü kişilere aktarmaları yasaklanmıştır. Yine basın ve yayın organları çalışanları bir başka olayı araştırırken tesadüfen özel hayat ile ilgili bilgilere ulaşabilirler. Ya da kimliklerini gizleyerek bu bilgileri ele geçirebilirler. Hangi yolla olursa olsun elde edilmiş bulunan bu bilgilerin hukuka aykırı bir olayın duyurulması amaçları dışında toplanması, çekilmesi ve yayınlanması yasaktır.



Kişi haklarından özel yaşama giren bir başka bölüm de konuşmaları, yazıları mektupları ve anılarıdır. Yargı kararlarına göre, mektup, anı ve sırlar mutlak nitelik taşıyan sübjektif haklardır. Bunların, yazarın izni olmadan yayınlanması kişilik haklarına saldırı oluşturur.

Medeni Kanunda bu tip kişilik hakları ile ilgili olarak açık bir düzenleme bulunmamakla beraber, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun* 85. maddesinde gerekli kural bulunmaktadır. Buna göre, eser niteliğinde bulunmasa bile mektuplar anılar ya da bunlara benzer yazılar yazarların veya mirasçılarının izni olmadıkça veya ölümünden itibaren on yıl geçmedikçe yayınlanamaz. Mektupların yayınlanabilmeleri için ayrıca mektubu gönderen kişinin, ölmüşse yakınlarının izni gerekir. Bunun da koruma süresi **on yıldır**. Medya mensuplarının bu kurallara uymaması halinde ilgililer tazminat davası açabilirler. Ek olarak ilgililerin şikâyeti üzerine savcılıkça açılacak dava, Ceza Kanununun 197. ve 199. maddelerine göre yargılama başlatılabilir. Fakat cezası az miktarda para olduğundan bu yargılama caydırıcı değildir. Bu konunun yaptırımlarının güçlü sonuçlar doğurabilmesi için cezaların daha yüksek miktarlar içermesi şarttır.

### **1.2.2. Kişilerin Reklâm Konusu Yapılması**

Kimsenin özel hayatı, sosyal hayatı ve mülkü önceden izin alınmadan reklâm konusu yapılamaz. Kişilik haklarıyla ilgili bu ortak kural, *Radyo ve Televizyon Kuruluşları Reklâm Yayın İlkeleri ve Usulleri ile ilgili yönetmeliğin* 5/h maddesinde bulunmaktadır. Bu kurala uymamanın cezası

İlgili tarafından açılacak maddi ve manevi tazminattır. Ancak Reklâm Kurulu bu reklâmı şikâyet halinde yasaklayabilir ve para cezası verebilir. Ayrıca RTÜK de bunu yayın ilkesinin ihlali kabul ederek uyarı ve tekrarında yayın durdurma cezası verebilir.

Özel hayatın gizliliği konusunda **3984 sayılı Kanun**da özel bir düzenleme olmamasına rağmen dördüncü maddenin j bendi; kişileri küçük düşürücü ve aşağılayıcı yayın yapmamayı bir ilke olarak kabul ettiğinden kullanılabilir. Ancak buna bile gerek olmadan 33. maddedeki “yayın ilke ve esaslarına aykırı yayın yapan uyarılır” hükmünden hareketle “**Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik**” de yer alan beşinci maddenin d fıkrası kullanılmalıdır. Maddede açıkça yayınlarda “özel hayatın gizliliği ihlal edilemez” denmektedir. Aynı Yönetmeliğin on beşinci maddesindeki gizli kayıt ve çekim yapılma yasağı zaten en çok özel hayatın gizliliğini korumaktadır. Bu nedenlerle Kanun’un otuz üçüncü maddesi ve Yönetmeliğin saydığımız hükümleri doğrultusunda bir ihlal ile karşılaşıldığında veya bu yönde bir şikâyet alındığında uyarı ve tekrarında yayın durdurma cezası verilmelidir.

Unutulmaması gereken nokta, kamuya mal olmuş kimselerin ortak hayat alanlarının oldukça geniş, buna mukabil özel hayat ve sır alanları diğer kimselerinkilere göre daha dar oluşudur. Diğer bir deyişle burada ters orantılı bir ilişki vardır. Bu itibarla toplumda tanınmış kişilerin özel hayatı, sosyal hayatı ve sağlık durumları ile ilgili bilgileri basın-yayın organları daha geniş olarak sunabilir. Yine de bir kimsenin sadece toplum tarafından tanınmış olması, onun özel hayatına girmek için her zaman yeterli bir sebep teşkil etmez.

İleriki bölümlerde incelenecek olan oyuncu “Gamze Özçelik” in başına gelen olayda, şahsın kişilik hakları çok ciddi saldırıya uğramıştır. Eski sevgilisi ile cinsel ilişki esnasındaki görüntüleri internet aracılığı ile yayınlanmış ve hatta ulusal televizyon kanallarında görüntü kalitesi bozulmak suretiyle (ki bu yöntem de kişinin kişilik hakkını her halükarda ihlal etmektedir) yayına verilmiştir. Görülmektedir ki basın özgürlüğü olarak atfedilen olgu bu olmamalıdır ve bu yola giden her türlü yayının sahip-sahiplerine hukuki ve cezai yaptırımlar getirilmelidir. Özellikle internet yolu ile yapılan ihlallerde, bu tarz görüntü ve yazıları yayınlayan web sitesi-sunucusu sahiplerinin-moderatörlerinin kovuşturulması esas olmalıdır.

### **1.2.3. Basının Gizli Kamera Kullanımı**

Medyanın özel hayatın gizliliğine saygı hakkını ihlal ederken en fazla başvurduğu araç “gizli kamera”dır. Gizli kamera kullanımı; basın-yayın organlarının, gazetecilerin, haber toplarken olayın halka duyurulmasında kamu yararı olduğu gerekçesiyle başvurdukları bir yöntem olmuştur. Bunun yanında ses kaydedici cihaz olarak da “gizli mikrofon” kullanılmaktadır. Bu iki teknik cihaz sayesinde normal yollarla elde edilmesi güç bilgiler toplamak için kişilerin özel hayatlarına iradeleri dışında sızılmaktadır. Bu yöntemde gazeteciler, röportaj yapma, telefon etme, alenen izleme ve gözleme, yetkili otoritelere başvurarak bilgi alma, belgelere başvurma veya verileri inceleme yollarını denemeden, suiistimalleri, yanlış hareketleri, suç teşkil eden davranışları ortaya çıkarmak için, doğrudan kişinin bürosuna, işyerine evine üzerlerinde gizledikleri ses ve/veya görüntü kaydedici

cihazlarla girmekte ve kişilerin sır alanlarına, özel hayat alanlarına müdahale etmektedir.

Televizyon yayıncılığının pahalı bir faaliyet alanı haline gelmesi ile, televizyonlar haber bulma, böylelikle izlenirlik oranını artırma gayreti içine girmektedirler. Diğer bir deyişle, “rating”lerini arttırabilmek için türlü yollara başvurabilmektedirler. Hangi sanatçının kiminle birlikte yaşadığı, flört ettiği, hangi işadaminin hangi üst düzey kamu yöneticisiyle yemek yediği hangi futbolcunun hangi sanatçıya arkadaşlık teklifi ettiği veya bunların tersi, kim kimin babası yahut annesi, ağaçta mahsur kalan kediyi kurtarma operasyonu, falanca soyundu (flaş haber) vb. olaylar televizyonların haber programlarını oluşturduğu görülmektedir. Konuya öbür yönüyle bakıldığında, bu tür olayların halka dayatma haber olarak verildiği de söylenebilir. Bütün bu haber programlarının yahut güncel programların yayınlanmasında reklâm alabilme, böylece para kazanma amacı yatmaktadır. Yukarıda sayılan ilişkileri tespit etmek için basın-yayın mensuplarının gizil kamera kullanma yoluna çok sık olarak başvurdukları görülmektedir. Sanat dünyasındaki yakın ilişkileri izleyen Paparazzi gazetecilerin de gizli kamera kullanarak sanatçı, futbolcu gibi aktüel kişilerin özel hayatlarına sık sık tecavüz ettikleri görülmektedir. Burada herhalde özel hayat hakkı ve **kamu yararı** kavramları basın-yayın hürriyetinin verdiği haklar ile karıştırılmaktadır. Bu karıştırmanın kötü sonuçlar doğurabileceği ilk kez, 1997 yılının eylül ayında Lady D olarak anılan, Prenses Diana'nın, paparazziler tarafından izlenirken kaza geçirip ölmesi ile anlaşılmıştır. Bu olay çok tepki çekmiş ve bir çok ünlü kişi de paparazzi olgusunun sınırlarını aştığına vurgu yapmıştır. Yine bu olaydan sonra, bir grup paparazzinin,

hurdaya dönen Mercedes'te can çekişen Diana'nın fotoğraflarını çekip, kaçtıkları ve bir milyon dolara pazarladıkları iddiası da basın etiği açısından şok yaratmış ve rekabet uğruna kişilerin yaşamlarıyla ilgili haber peşinde koşan bu kirlili meslekle ilgili olarak varılan yargılar değişmiştir. 1990'lı yıllarda basına çok fazla rating kazandıran bir simge haline gelen Diana'nın başına gelen olay, temelde paparazzileri ünlerine ün katmak için kullanan şöhretleri de düşündürmüş ve geri çekilmelerine neden olmuştur. Günümüzde daha da farklı yöntemler ile insanların özel yaşamlarından parçalar koparılmakta ve bilinçsizce televizyon izleyen kitlelere bu bilgiler sunulmaktadır, toplum yozlaştırılmaktadır.

Ulusal mevzuatta konu ile ilgili bazı düzenlemeler mevcuttur.

**1-2954 Sayılı TRT Kanunu**'nun yayın esaslarını düzenleyen 5. maddesinin "a" bendinde "Kamu Yararını Korumak ve Kollamak" hükmü mevcuttur.

**2-3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanununun** yayın ilkelerini düzenleyen dördüncü maddesinde "radyo ve televizyon yayınlarının kamu hizmeti anlayışı içinde" yapılacağı öngörülmüştür. Kamu hizmeti; Devlet veya diğer kamu tüzel kişileri veya bunların gözetim ve denetimi altında diğer kişilerce, kamunun genel ve ortak gereksinimlerini sağlamak için yapılan faaliyettir.

İster kamu yayın kuruluşu olsun, isterse ticari yayın kuruluşu olsun, bütün televizyon yayınlarında kamu yararı ön planda tutulmalıdır. TRT'nin kamu yararı ilkesine sadık bir şekilde yayın yaptığını söylemek mümkündür.

Ancak özel televizyon kanallarının “ticari amacı” ön planda tuttıkları, buna mukabil “kamu yararı” gibi bir kaygılarının olmadığı söylenebilir.

3-Gizli kamera ile haber yapmak ve vermek mutlak surette hukuka aykırı değildir. Gizli kamera ile haber yapıldıktan sonra, habere konu olan kişi yayından evvel yayına sarih olarak veya zımnen “RIZA” göstermişse hukuki sorumluluk doğmaz. RTÜK tarafından çıkarılan “*Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmeliğin* “Gizli Çekim ve kaydı” düzenleyen on beşinci maddesinde “Gizli kamera gizli mikrofon veya benzeri yöntemlerle yapılan çekimler ve tespit edilen ses kayıtları, ilgillerin *izni* olmadan yayınlanamaz” hükmü mevcuttur. Aynı Yönetmeliğin genel yayın ilkelerini düzenleyen beşinci maddesinin “d” bendinde “Yayınlarda özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığı ilkeleri ihlal edilemez” hükmü mevcuttur. Bunun gibi, Basın Konseyi’nin 1988 yılında çıkardığı *Basın Meslek İlkelerinin 5.* maddesinde “Kişilerin özel yaşamı kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında yayın konusu olamaz” hükmü mevcuttur.

Kişi ister topluma mal olmuş isterse sıradan bir kimse olsun, sır alanı mutlak surette hukuki koruma altında olduğundan, gizli kamera kullanılarak “gizil hayat’ına” (sır alanına) girilerek haber yapılması hukuka aykırıdır. Sır alanı dışındaki hallerde, mesela özel alana giren konularda gizli kamera kullanılmasında ise “*üstün kamu yararı*” kıstası uygulanmalıdır.

Gizli kamera kullanılarak, kişilerin özel hayatına giren olayların, kamu yararı olduğu gerekçesiyle haber olarak verilmesinde ve bunlar hakkında eleştiri yapılmasında, haber verme hakkının icrasının sınırları içinde kalınmalı, eleştiri sınırları aşılmamalı, hakaret edilmemeli, sövülmemeli,

iftira edilmemeli, özel amaç ve çıkarlara hizmet edilmemeli, aksi yargı kararıyla kesinleşmedikçe habere konu olan kişiler suçlu olarak ilan edilmemelidir.

#### 1.2.4. Fotoğraf Yayınlanması

İhlali doğurabilecek bir başka husus da izinsiz fotoğrafların yayımlanmasıdır. İzinsiz fotoğrafın, bilginin ve basının özgürlüğüyle bireyin özel hayatı arasındaki kapışma şeklinde ortaya çıkan bir olgu olduğu açıktır. **Birleşik Devletler**de böyle bir tartışma sürekli olarak yaşanmaktadır. İki Amerikalı televizyon yıldızı **Paul Reiser** ve **Michael J.Fox**<sup>120</sup>, **Meclis Hâkimler Alt Komisyonu**'nda fotoğrafçıların yaya olarak ya da arabayla kovalanmasının ve ev gözetleme hareketlerinin tehlikeli ve izinsiz bir davranış olduğunu ispat etmiştir. **Fox**, katıldığı bir panelde, fotoğrafçıların babasının cenazesinde izinsiz fotoğraf çektiğini ve yeni doğan oğlunun fotoğrafını çekmek için gazetecilerin izinsiz olarak hastaneye girdiğini söylemiştir.

İnsan haklarıyla ilgili yasalar, örneğin **Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonu** her iki hakkı da korumaktadır. Bu, kişinin özel mülkünde olup olmadığı; bireyin davranışlarının yasal veya ahlaklı olup olmadığı; ya da kişinin halka mal olup olmadığı konularına göre değişmektedir.

---

<sup>120</sup> Paul Reiser ve Michael J.Fox, Amerika'nın en çok izlenen televizyon kanalları NBC ve ABC'de en çok izlenen iki dizinin yıldızı, paparazzilerle ilgili olarak özel hayatlarına müdahale edildiği için mahkemeye başvurdular. Reiser, yeni doğan çocuğunun fotoğrafını çekebilmek için paparazzilerin evinin önünde kamp kurduğundan sürekli takip edildiğinden yakınıyor. Fox da düğün, babasının cenazesi ve çocuğunun doğumunda izinsiz fotoğraf çekildiğini belirtiyor

**Birleşik Krallıkta**, pek çok kişi, izinsiz fotoğraf çekimiyle ilgili tartışmalardan **Kraliyet Ailesi** tecrübelerinden dolayı yeterince bilgilenmiştir. Buna, çok özel bir örnek olarak; ergenlik yıllarını fotoğrafçılar tarafından adım adım takip edilerek geçiren dünyanın en çok fotoğraflanan kadını **Prenses Diana'nın** spor salonunda çekilmiş fotoğrafları verilebilir. Ayrıca yukarıda da değinilen, Prenses Diana'nın arabasında paparazziler tarafından izlendiği sırada kaza yaparak ölmesi de bu konu ile ilgili hassasiyeti arttırmıştır.

### 1.3. Bir Televizyon Kanalının İncelenmesi

Görsel medya tarafından özel hayatın gizliliği ve korunması hakkına yapılan müdahaleleri daha açık bir şekilde görebilmek için, ulusal beş büyük kanaldan birisi olan “Kanal D” nin bir günlük yayın akışındaki bazı programlar seçilerek incelemeye tabi tutulmuş ve sadece verili gündeki yayımları değil, genel yayın politikaları üzerine değerlendirme yapılmıştır. Sonuçlar ihlallerin niceliğinin fazlalığı ve topluma dayatılan yoz kültür açısından vahimdir. Kanalın yayın akışı örneği (9.1.2007 tarihli) aşağıdaki şekildedir;

<b>06:30</b> Aşk Meleğim <b>1. Bölüm</b>
<b>07:00</b> Şirinler
<b>07:30</b> Sihirli Annem
<b>08:45</b> <i>Dobra Dobra</i>
<b>10:30</b> <i>Sabahların Sultanı</i>
<b>13:30</b> Haber
<b>14:00</b> Fırtına <b>12. Bölüm</b>
<b>15:15</b> <i>Esra Ceyhan"la</i>



<b>17:15</b> Aşk Meleğim <b>2. Bölüm</b>
<b>19:00</b> <i>Ana Haber Bülteni</i>
<b>19:50</b> Spor
<b>20:00</b> Futbol Karşılışması <b>Efes Pilsen Cup: Galatasaray &amp; Feyenord</b>
<b>21:45</b> Binbir Gece <b>7. Bölüm</b>
<b>00:00</b> <i>Canlı Canlı</i>
<b>02:00</b> Kobra Takibi
<b>03:20</b> Sultan Makamı
<b>05:30</b> Trafik-Sigaranın Zararları
<b>05:59</b> Klip Zamanı
<b>20:00</b> Futbol Karşılışması
<b>22:00</b> Yabancı Sinema
<b>01:30</b> Kobra Takibi
<b>03:20</b> Sultan Makamı
<b>05:30</b> Trafik-Sigaranın Zararları
<b>05:59</b> Klip Zamanı

Kanallar açısından günün en çok izlenen saatleri olan saatlerde (bu programlar yukarıdaki yayın akışı listesinde altları çizili olarak belirtilmiştir) -ki günün toplamda altı yedi saatini kapsamaktadır- yayın akışında insan hayatlarına doğrudan müdahale eden, ünlülerin yahut ünlü olmaya çalışan insanların (kendi istekleri olsa dahi) hayatlarını teşhir eden ve izleyicilerin algılarında bozukluk yaratan programlar yayınlanmaktadır. Bu programlarda meydana gelen birkaç olaya örnek şunlar olabilir;

1-08.45 saatinde başlayan programda ve 10.30 a dek süren “Dobra Dobra” adlı magazin programının bir bölümünde, OSMAN YAĞMURDERELİ isimli yapımcının daha önce başka bir programda (HEY GİDİ GÜNLER) Perihan Savaş isimli oyuncunun, İbrahim Tatlıses’ten olan çocuğu “Melek” ile İbrahim Tatlıses’in diğeri çocuğu “İdo” arasında bir fark olduğunu söylemesi üzerine, oyuncu Perihan Savaş, “Dobra Dobra” programına konuk olmuştur. Dobra Dobra programına konuk olarak katılan Perihan

Savaş, izlerken dehşete kapıldığını belirterek "Bana bu açıklamaları söylediler ama inanmadım. İzleyince gerçekten dehşete düştüm `Erkek çocuğu tercih ettim` dedi. Osman Yağmurdereli gibi modern bir insanın bunu söylemesi beni çok şaşırttı. Bir insanın çocuğunun tercihi yapılır mı?" dedi.

Programa telefonla bağlanan Osman Yağmurdereli "Yapımda bazı tercihler kullanılır. Ben bunu o programda İdo`dan yana kullandım. Perihan Hanım`ı İbrahim Tatlıses`ten dolayı tanır, çok sever, sayarım. Ama bu konuda Perihan Hanım`ı muhatap almam, hesabını da kimseye vermem." dedi.

Yukarıda kısaca özetlenen program akışında, kişilerin özel hayatlarına giren "aile kavramı" çok gerici bir bakış açısıyla tahribata uğratılmıştır. Başkasının aile yaşamı, çocukları ile ilgili yakışık almaz ifadelerde bulunan bir şahıs, özel hayatın gizliliği ve korunması hakkını ihlal etmiştir. Ancak olay bundan ibaret de değildir. Asıl önemli olan, bir ulusal televizyon programının, reklâm peşinde olan bu bilinçsiz ünlülere kucak açarak topluma bu yayınları sunmalarıdır. Bunun nedeni ise bu şekilde beyinlerini yıkadıkları kitleler üzerinden elde ettikleri "rating"lerdir.

2- 10.30 da başlayan "Sabahların Sultanı" adlı TV programında ise, şarkıcı Seda Sayan, "Biri Bizi Gözetliyor"- "Biz Evleniyoruz"- "İkinci Bahar" vb. gözetleme programlarından toplamış olduğu şahısları programda konuk etmek suretiyle, izleyicileri, başkasının özel hayatına yönlendirme işini çok iyi bir şekilde yerine getirmiştir. Bu gözetleme programlarını izleyen kişilerden oluşan programdaki konukları ise, gözetleme programında oynamış olan sahte insanların sahte hayatlarının rüzgârına kapılmakta ve

ilginç taraflaşmalar yaşayarak, tüm toplumsal sorunlardan uzak tutulmaktadırlar.

**3-** 15.15' te başlayan “Esra Ceyhan’la” isimli programda ise topluma yanlış ahlak kuralları dayatılmakta ve aile yaşamına ve toplumsal sorunlara yüzeysel çözümler üretilmektedir. Programın sunucusu olan kişi, kendisinde herkesin yaşantısı ile ilgili yorum yapabilme hakkını bulmakta ve programa konuk olan ve ciddi ailevi-ruhsal sorunlar yaşayan insanlara, hayatlarını anlattırarak, bu kişilerin anlık rahatlamalarını “rating” e dönüştürmektedir.

2006 yılında yayın ilkeleri ile ilgili güzel gelişmeler de olmuştur. Toplumun bir kesimi, Radyo Televizyon üst Kurulu’na yayınlanan kadın programları ile ilgili şikâyetlerini 2006 yılı boyunca bildirmiş ve bunun üzerine RTÜK Kadın programlarının değiştirilmesine karar vermiştir. Bu sevindirici bir gelişme olmuş ve az da olsa bu programlarda yaşanan insan onurunu zedeleyici yayınların önüne geçilebilmiştir. RTÜK'ün talebi üzerine yayın kuruluşlarının temsilcileri, program yapımcıları ve televizyonların izleyici temsilcileri 28 Kasım'da İstanbul'da bir araya gelmiş; toplantı sonucunda yoğun şikâyetlere neden olan bazı programlarda değişikliğe gidilmesi kararlaştırılmış ve bu karar ertesi günden itibaren yayın kuruluşlarınca uygulamaya konulmuştur. RTÜK'ün kayıtlarına dayanarak verdiği bilgiye göre, kadın programlarında değişiklik kararının uygulamaya konmasından iki gün önce, 27–28 Kasım 2006 'da 444 1 178 numaralı RTÜK İletişim Merkezine kadın programlarıyla ilgili toplam 1912 adet başvuru yapmıştır.

Değişikliğin ardından 29–30 Kasım'da ise 444 1 178 RTÜK İletişim Merkezine toplam **749 adet şikayet** gelmiş, kadın programlarında değişikliğe

gidilmesiyle birlikte RTÜK İletişim Merkezine gelen kadın programlarıyla ilgili şikayetlerde yüzde 60.8 oranında azalma olmuştur. Öte yandan 107 izleyici RTÜK İletişim Merkezini arayarak, kadın programlarıyla ilgili karardan dolayı RTÜK'e ve yayıncılara teşekkür mesajları bırakmıştır. RTÜK Başkanı Zahid Akman, basına yaptığı açıklamasında;

*“Halkımızın beklentileri çerçevesinde yayın kuruluşlarımız önemli bir karar almışlar ve bu kararı uygulamışlardır. Kendilerine teşekkür ettik. 444 1 178 RTÜK İletişim Merkezini arayan vatandaşlarımız da yayıncularımıza bizim aracılığımızla teşekkür ediyorlar. Bizim açımızdan sevindirici olan meselenin diyalogla ve süratle çözümlenmiş olmasıdır. Bu aynı zamanda televizyon kanallarında yeni uygulamaya başladığımız izleyici temsilciliği müessesesinin de bir başarısıdır. Çünkü artık vatandaşlarımız RTÜK İletişim Merkezine olduğu gibi doğrudan doğruya televizyon kanallarındaki izleyici temsilcilerine de ulaşarak, görüşlerini bildirebiliyorlar. Yayın kuruluşlarımızın temsilcileriyle toplantı yaptığımızda zaten izleyici temsilcileri aracılığıyla halkın tepkileri kendilerine ulaşmıştı ve çözüm geliştirmeye hazır dılar. Bu nedenle süratle sonuç alabildik. Kendilerine teşekkür ediyoruz.” demiştir.*

Bu tür tepkiler az olmaklar beraber umut vaat edicidir. Toplum tepki ürettiği takdirde, sonuç alınabileceğini görmüş ve biraz daha bilinçlenebilmiştir.

#### **1.4. Bir Gazetenin İncelenmesi**

Türkiye'nin en çok okunan gazetelerinden birisi olan “hürriyet” gazetesinin haberlerine bakılması sonucunda da vahim bir tablo karşımıza çıkmaktadır. 1 Aralık 2006 tarihli gazeteden bazı haberler aşağıda örnek olarak sunulmuştur:

## 1- “Karı kocadan yeni evli komşuya seks şantajı” Haberi

*“Antalya'da yeni evli H.A. cep telefonuyla çıplak görüntüsünü çeken komşusu Sabahat Ü'nün kendisiyle lezbiyen ilişkiye girdiğini, sonra da tehditle kocası Nuri Ü'ye peşkeş çektiğini iddia ederek şikâyetçi oldu.*

*İDDİAYA göre 40 yaşındaki 1 çocuk annesi Sabahat Ü. komşusu 24 yaşındaki H.A'yı evine davet etti. Birbirlerinin saçlarını boyayan iki kadından H.A. evine gidip duş almak isteyince ev sahibi Sabahat Ü. "Bizim banyoda duş alabilirsin" dedi. Bu öneriyi kabul eden yeni evli H.A. duş almak için banyoya girince, arkasından gelen Sabahat Ü. cep telefonuyla çıplak fotoğraflarını çekti.*

### **YA SEKS YA İNTERNET**

*Sabahat Ü. apar topar banyodan çıkan komşusu H.A'ya "Ya benimle sevişirsin ya da bunları internette yayınlam" dedi. Tehdit ettiği genç kadınla iddiaya göre lezbiyen ilişkiye giren Sabahat Ü, yine tehditle H.A'nın bu kez kocası Nuri Ü. ile cinsel ilişkiye girmesini sağladı. H.A'nın durumu, seralarda işçilik yapan eşi S.A'ya anlatması üzerine olay ortaya çıktı.*

### **PORNO FİLMDEKİ GİBİ**

*Komşu çiftten şikayetçi olan H.A. olayı şöyle anlattı:*

*"Karı koca, bana evlerinde porno CD'ler izlettirip aynı fantezileri benimle yapmaya başladılar. Nuri Ü. benimle ters ilişkiye girdi. Porno yıldızları nasıl sevişiyorsa, karı koca benimle o şekilde sevişti. Nuri Ü. benimle ters ilişkiye girerken, zorlandığı yerlerde eşi ona yardım etti. Bazen aramıza girdi. Bunlar gerçekleşirken fotoğraf çektiler. Bu ilişki ve şantajla tecavüz bir ay boyunca devam etti."*

### **ASIL ŞANTAJCI ONLAR**

*Sabahat Ü'nün belediyede görevli eşi Nuri Ü. ise, H.A'nın iddialarını kabul etmedi. Asıl H.A.*

ile eşi S.A'nın kendilerinden para koparmak için şantaj yaptığını ileri süren Nuri Ü. "Miras kalan arsamızı müteahhide verdik. Bizim çok paramız olduğunu sanıp para istediler. Vermeyince iftira attılar" dedi.

### **EVDE PORNO CD'LER**

Polisin evde yaptığı aramada, çok sayıda porno CD bulundu. Ancak, H.A'nın cep telefonu ve fotoğraf makinesi ile çekildiği iddia edilen fotoğraflarına rastlanmadı. Nuri Ü. ve eşi Sabahat Ü. hakkında Ağır Ceza Mahkemesi'nde "cinsel saldırı" suçundan dava açıldı.

*Teslime TOSUN Soner KOCAER, (DHA)"*

Haberin toplum tarafından öğrenilmesi elbette basın özgürlüğünün en önemli parçalarından birisidir. Ancak yukarıdaki haberde karşılaşılan medya ihlali, şahısların resimlerinin ve isimlerinin alenen verilmesidir ( her ne kadar resimlerde tahrifat yapılmış olsa da bu tahrifat, kişiyi tanınmayacak hale getirmemiştir). Asıl ihlal ise yukarıda çıplak resimleri çekilen şahsın, görüntülerinin kullanılarak tehdit edilmesidir. Günümüzde cep telefonlarının da internet gibi yaygın kullanımı ve bu telefonların teknolojik olarak ileri enstrümanlara sahip olması sonucunda bu tip olaylara sık sık rastlanılmaktadır. Cep telefonları ile görüntü, resim ve ses kaydedebilme özelliği ile ilgili olarak, gizli kamera ile ilgili olan yasal mevzuat mutlaka uygulanmalı ve hatta daha ağır yaptırımlar getirilmelidir.

2-“ İşte o sırt“ başlıklı haber

***Yağmur Afacan'ın, sevgilisi Pınar Altuğ için "Onun en çok sırtını beğeniyorum" demesi, büyük ses getirdi.***

*Düzgün vücuduna güvenen ve dekolte kıyafetler giymekten çekinmeyen Pınar Altuğ, sık sık sırtı açık elbiselerle objektife poz veriyor. Bu pozlarıyla bir bakıma, sevgilisinin övgüyle söz ettiği sırtını kendisinin de çok beğendiğini kanıtlıyor."*

Yukarıdaki haberde kişilerin arasındaki ilişki pervasızca topluma sunulmakta ve bu haberi hazırlatanlar bu iş üzerinden para kazanmaktadır. Habere konu olan şahıslar için özel hayatlarının ortaya dökülmesi ünlerine ün katarken, gazetenin de tirajı artmaktadır. Aşağıdaki haberde de aynı çarpıklığı görmek mümkündür.

### 3- “Aşkımıza da çocuğumuza da sahip çıkmadı“ Haberi

*“Dün Kanal D'de yayınlanan "Dobra Dobra" programına katılan Gizem Özdilli, aşklarını reklâm malzemesi yaptığını iddia edenlere yanıt verdi:*

*Özdilli "Zamanında birinci sayfalık aşklar yaşadım. Bu şekilde reklâm yapmak isteseydim onları kullanırdım. Serdar Bilgili'yi kullanmadım, sevdiğim için saygı gösterdim. Oysa Serdar aşkımıza da çocuğuna da sahip çıkmadı. Kürtaj olmaya şoförüyle gittim. Yaşadıklarımın sonradan artık hiçbir erkeğe güvenmiyorum. Bu ülkede ilişkilerini sahiplenen bir tek adam tanıyorum; İbrahim Tatlıses."*

Bu tarz haberlerin yapılmasının basın özgürlüğü ile bağlantısı bulunmamaktadır. İnsanların cinsel hayatları, çocuklarını aldirmaları yahut böyle bir durumun varlığı sadece o kişileri ilgilendiren bir olgudur. Toplumun bu bilgiyi edinmesinin kimseye bir yararı yoktur. Ancak tüketim kültürü, insanları yemek içmek gibi, magazin üzerinden yaşamları da tüketmeye endekslemektedir.

4- Özel hayatın gizliliği ve korunması hakkına müdahalenin en kötü örneklerinden biri; 15 Kasım 2006 tarihli gazetede yapılmış ve henüz soruşturma evresinde olan bir olayın şüphelisi ile ilgili haberde, şahıs kesin cümleler ile bir nevi yargılanmıştır. İhlalin hangi boyutlara ulaşabileceğini gösteren, **“Çocuk doktoru pornocu çıktı” başlıklı haber şu şekildedir:**

*“Başbakan Erdoğan'ın "Bizi ciddi biçimde tedirgin ediyor" sözleri üzerine, İstanbul'da*

*18 adrese baskın yapıldı. 14 kişi gözaltına alındı. Zanlılar arasında Silivri'de görev yapan bir çocuk doktoru da var.*

*'Çocuk pornosunun Türk baronu' olarak tanınan Hakan. Y.'nin yeğeni M.Y. de bir porno sitesinin yöneticisi çıktı.*

*BAŞBAKAN Recep Tayyip Erdoğan'ın çocuk pornosuyla ilgili rahatsızlığını, "Bizi ciddi biçimde tedirgin ediyor" sözleriyle dile getirmesinin üzerinden 24 saat geçmeden İstanbul polisi, çocuk pornosu ve porno sitesi yayını yapan 18 ayrı adrese baskın düzenledi.*

*Çocuk pornosu ve porno yayını yapan sitelere yönelik operasyonun hazırlıklarının 6 ay önce başladığı bildirildi. Bilişim Suçları Büro Amirliği ve Güvenlik Şube Müdürlüğü'nden oluşturulan özel bir ekip, Türkiye'den yayın yapan bu internet sitelerinin IP numaralarının izini sürdü. Uzun süren çalışmaların ardından adresleri tespit edilen sitelere dün 07.00 sıralarında operasyon düzenlendi. Güvenlik Şube Müdürlüğü'ne bağlı ekipler, Şişli, Etiler, Nişantaşı, Sarıyer, Beykoz ve Kadıköy'deki 18 ayrı adrese baskın yaptı.*

*Operasyonlarda, 'çocuk pornosunun Türk baronu' olarak tanınan ve iki hafta önce yapılan operasyonda yakalanan Hakan Y.'in (36) yeğeni M.Y. (20) ile aralarında bir çocuk doktorunun da bulunduğu 14 kişi gözaltına alındı. Beykoz'daki evinde yakalanan ekonometri bölümü öğrencisi M.Y.'in iki bilgisayarına el koyuldu.*

*Polis yetkilileri, çocuk pornosu ve porno sitesi yayını yapan sitelere yönelik operasyonun süreceğini kaydederek, gözaltı sayısının yükseleceğini bildirdi*

### ***Emniyetin önlem paketi***

*İSTANBUL Güvenlik Şube Müdürlüğü'nün hazırladığı ve İçişleri Bakanlığı'na gönderdiği raporda çocuk pornosu ve porno ile ilgili mücadele ilgili şu çözüm önerilerine yer verildi.*



*\* İnternet servis sağlayıcıları filtreleme uygulamalı.*

*\* Kayıt tutulmalı ve gerektiğinde ilgili birimlere verilmeli.*

*\* İnternet kafe standardı geliştirilmeli, denetim yapılmalı.*

*\* Bilgi akışının çok hızlı olduğu internet ortamında işlenen suçlarda, klasik suçla mücadele yöntemlerinin yetersizliğinin giderilmesi. IP bilgilerine hızlı erişim (kolluk açısından) özellikle internet kafeler için kullanıcı kayıtlarının tutulması.*

*\* Teknik takip ve denetlemelerin yetkili bir kurul tarafından ele alınarak özel mevzuatla desteklenmesi zorunluluğu.*

*\* Yukarıda bahsedilen önerilerinde dikkate alınarak Bilişim Suçları ile ilgili kanun tasarısının yürürlüğe girmesinin hızlandırılması.”*

Haber çok masum görünmektedir. Ancak kamu yararına yapılan hukuki bir müdahalenin sonucunda medyanın pervasızlığı nedeniyle, insan hakları alanına ciddi bir darbe indirilmektedir. Yukarıdaki haberdeki şüphelinin suçu henüz kesinleşmemiştir. Ancak buna rağmen medya hâkim rolüne soyunmakta ve kesin kararı vermektedir. Resimlerini yayınlamakta, aile üyelerinin de resimleri bir sonraki gün çıkan gazetede verilmekte ve hukuk kurallarından en önemlisi olan “suçsuzluk karinesi” hiçe sayılmaktadır. Bu şahsın mahkeme süreci sonunda beraat etmesi durumu ortaya çıkarsa, yaşadığı mağduriyetin boyutları büyük olacaktır. Bir mağduriyeti gidermek için kamu vicdanında daha derin mağduriyetler bırakmak, toplum geleceği açısından da adalet hissini incitmektedir.

## 2.İNTERNET YAYINCILIĞINDAKİ İHLALLER

### 2.1. İnternette Kişilik Hakları

Yaşamın her alanında olduğu gibi hukuk alanında da en değerli varlık insandır. İnsanın maddi ve manevi değerleri vardır ve bu değerler hukukça korunmalıdır; kişinin medeni haklara sahip olabilme ve bunu kullanabilme hakları, hayatı, vücut bütünlüğü, adı, görüntüsü, ailesi, özel hayatı, şeref ve haysiyeti yukarıda da tez çalışmasının başında da belirtildiği gibi mutlaka güvence altına alınmalıdır. İletişim ve bilişim teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla diğer alanlarda olduğu gibi internet yoluyla da kişilik haklarına yapılan saldırılar artmıştır. Bundan kısa bir zaman önce, internetin dünyaya erişim olanaklarını oluşturmaya başlayanlar, internetin bu denli gelişip, dünyayı adeta ele geçireceğini ve insanoğlunun internet ve dolayısıyla bilişim teknolojisi karşısında bu kadar güçsüz kalabileceğini hayal bile etmiyorlardı. Aslında atom bombası tecrübesini yaşayan insanoğlu, internetin de masumca başlayıp sonunda insanlığı yok edebilecek kadar tehlikeli bir oyuncak haline geleceğini tahmin edip önlemlerini almalıydı. İnternet kullanımının yarattığı problemlerden birisinin de teknolojiye yetişemeyen hukuk kurallarını ihlal etmek olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim bu araçlarla ihlal edilen kişilik hakları çok daha geniş kitlelere ulaşabilmekte, kişinin toplum içindeki yeri, şeref ve haysiyeti daha fazla zedelenmektedir.

Kitle iletişim araçlarının yayın ilke ve usullerini düzenleyen ve bazı durumlarda denetimlerini yapan bir kamu otoritesi (RTÜK) olduğu gibi,

özdenetim yapan sivil otoriteler de (Basın Konseyi) mevcuttur. Ancak, İnternet ortamında denetim yapan kamusal bir otorite yoktur. Zaten kamusal bir denetim mekanizması İnternet'in doğasına aykırıdır. Sivil otorite ise belirli bir yere kadar özdenetim yapabilmektedir. Bu sebeple, İnternet ortamında sık sık rastlanan değişik hak ihlalleri ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir marka hakkında asılsız e.posta zincirleri, saygın bir öğretim üyesi ya da milletvekili adına açılan porno siteleri, sohbet ve forum ortamlarındaki asılsız isnatlar, hakaret ve sövmeler, özel hayatı deşifre eden görüntü ve mesajlar hep İnternet'in sağladığı kolaylıklarla yapılagelmektedir.

İnternet yayıncılığı ya da internetin bir yayın aracı olarak kullanılması, medya kuruluşlarının internet üzerinden kendi sitelerini kurması ile başlamıştır. Medya kuruluşlarının internet ortamına taşınması ve internette sayfa açmaları ile başlayan bu süreç, birçok yayın siteleri ve portalları şeklinde gelişmiş ve adeta yeni bir medya türü oluşmuştur.

İnternet hem yayıncı hem de tüketici açısından sonsuz bir özgürlük sunmaktadır. Ayrıca maliyet olarak da çok düşük harcamalarla internet yayıncılığı yapılabilir. Örneğin, 306,5 milyon Dolara satılan bir televizyon kanalı yerine aynı miktardaki yatırım ile kurulabilecek sayısız internet haber portalına sahip olunabilmektedir. İnternet aracılığı ile yayındaki en önemli hususlardan birini de “sansürsüz” olarak hedef kitleye ulaşabilmek oluşturmaktadır. Bunun sonucu olarak da dünyada yükselen yeni bir eğilim olarak, internet medyası kurmak tercih edilmekte hatta bilişim şirketleri televizyon, gazete yayıncısı şirketleri bünyelerine

katmaktadır. Şu andaki haliyle bile diğer kitle iletişim araçlarının yerini büyük oranda almaya başlayan internet, gelişen teknolojisini ile ileride geleneksel medya için tam anlamıyla bir alternatif olacaktır.

*“Yeni ve çok etkili bir kitle iletişim aracına dönüşen internet; kontrolsüz ve sahipsiz bir mecra olarak görülmekte, geleneksel kitle iletişim araçlarına oranla çok yönlü oluŐu adeta her bir bilgisayarın aynı zamanda bir dağıtıcı yani yayın kaynağı oluŐu, sınırsız (anonim) hedefe ulaŐabilmesi, hızlılığı, kolay ulaŐılabilirliđi ve feed-back sürecinin hemen başlaması ile yarattığı cazibe sonucu, özel hayat başta olmak üzere kişilik hakları, Şeref ve haysiyet, fikr  haklar gibi kişisel haklara saldırmakta ve kişiyi adeta savunmasız bırakmaktadır.”<sup>121</sup>*

İnternet aracılığı ile kişilik hakları ihlal edilmektedir. İsim ve resim hakkı, Şeref ve haysiyet, ticari ve mesleki değerler ve ruhsal kiŐiliđe yönelik olarak internet aracılığı ile ihlal gerçekleŐtirilebilmektedir. Geleneksel kitle iletişim araçlarında bu ihlaller karşısında  nleme, yayın durdurma, toplatma ile maddi ve manevi tazminat davaları gibi korunma araçları bulunurken, internet medyasında mağdur durumdaki kişi, haklarını aramak için fiziksel olarak muhatap bile bulamamaktadır. Ancak Türkiye’de hukuki yollara baŐvurulduđunda bu tür ihlallerin cezasız kalmayacağı da görülmektedir. Bunu örneklerinden ilki olarak Başbakanlık Basın ve Halkla İlişkiler MüŐaviri A. Ő. Kılıç’ın, TOBB Başkan Yardımcısı ve Konya Ticaret Odası (KTO) Başkanı H.  z lmez’e internet yoluyla hakaret ettiği iddiasıyla açtığı davanın sonucu gösterilebilir. Geçen yıl internette kurduğu ‘www.siyasetmerkezi.com.’ adlı sitesinde köşe de yazmaya başlayan Kılıç,

---

<sup>121</sup>Feridun Nizam, Serkan Biçer,“İnternet Yayıncılığında Etik ve Hukuki İhlaller”,<http://inet-tr.org.tr/inetconf10/bildiri/28.doc> (30.08.2006)

geçen ocak ayında yazdığı yazılarda KTO Başkanı Üzülmöz'ü yalancılıkla suçlayıp, 'entrikacı', 'zalim', 'fitneci' demiş, bunun üzerine mahkeme kararıyla 'www.siyasetmerkezi.com.' sitesi kapatılmıştır. H. Üzülmöz, A. Ş. Kılıç'ın internetteki yazılarında kendisine hakaret ettiği iddiasıyla da Şubat 2006 da on bin YTL'lik manevi tazminat davası açmış ve Konya 1. Asliye Hukuk Mahkemesi, Kılıç'ı üç bin YTL tazminat ödemeye mahkûm etmiştir.

Özel hayatın gizliliğine ilişkin yapılan ihlaller de internet yayıncılığında çok fazla yer işgal etmektedir. Geleneksel kitle iletişim araçlarında daha fazla özen gösterilen özel hayatın gizliliği prensibi, internet medyasında hiçe sayılarak kişinin özel hayatı tam anlamıyla deşifre edilmektedir. İnternet medyasının sınırsız ve sansürsüz yapısına, ses ve görüntü alma araçlarındaki ilerleme eklenince kişinin kamusal ve özel her türlü hayat alanı an be an kayıt altına alınarak, çok rahatlıkla internet ortamında yayınlanabilmektedir.

Bu konu ile ilgili Türkiye'de meydana gelen olaylar ibret vericidir. İnternet aracılığı ile ve gizli kamera kullanımının da yardımıyla bir şahsın özel hayatına nasıl müdahale edilebileceğine dair örneklerden birkaçı aşağıda incelenmiştir.

### **2.1.2. "Tuğgenerale e-mail Tuzağı" Olayı**

2002 yılında meydana gelen olay, aslında internet kullanımındaki yozluğun gelecekte ne hale gelebileceğini göstermiştir. Ancak çok fazla ders çıkarılamamış olması, ihlallerin boyutunu gittikçe insan hakları normlarından uzaklaşmıştır. Aşağıda incelenecek olan olayda, 2002 yılında terfi sırası gelmiş olan Tuğgeneral Mustafa Fırat'ın yükselmesini önlemek

için komplo hazırlayan kimliği belirsiz kişilerin yazdığı mail, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne yönelik dayanaksız iddiaları içermektedir. Şahıs, İftira ve yalan söyleyebilmek için sınırsız bir kullanım alanı sağlayan internetin kurbanı olmuştur. Türk Hava Kuvvetleri'nde disiplini ve dürüstlüğü ile tanınan Hava Tuğgeneralı'nın, hiç haberi olmadığı halde, sanki kendisi yazmış gibi gösterilen bir e-mail olayında yaşadıkları korkunç olmuştur. Pek çok kişiye gönderilen ve bir internet sitesinde de genişçe yayımlanan on üç sayfalık e-mailde generale atfen pek çok yalan iddiaya yer verilmiştir. Yazıda, Hava Kuvvetleri'nde generallerin uçmadan uçuş ödeneği aldığı, özel işler için kargo uçaklarının seferber edildiği, devlete ödetilen özel cep telefon faturaları, milyarlar olan kantinciler, VIP uçağı olarak kullanılan tanker uçakları ile ilgili iddialar yer almıştır. Uzunca bir süreden beri internetteki bu sitede yer alan yazının, yine Hava Kuvvetleri içinden bir kişi tarafından yazıldığı ifade edilmiştir.

Vahim olan durum bu olayın sorumlularının bulunamamış olmasıdır. O yıllarda internetin kullanıcılarına ulaşmak için gereken sistem henüz Türkiye'de oturmduğundan, bu tür mağduriyetler cezasız kalabilmiştir.

### **2.1.2. Gamze Özçelik Olayı**

Yukarıda da değinilen olayda, Gamze Özçelik adındaki mankenin gizli görüntülerinin internet ortamında yayınlanması ve bu görüntüleri çok kalabalık bir grubun izlemiş olması, şahsın özel hayatının gizliliğini ihlal etmiştir. Olayın sonucunda ihlal edilen hukuk kurallarının sayısı oldukça fazladır. Olayın tümü internet-gizli kamera kullanımının fütursuzca

yapılması sonucunda ödenecek bedeller açısından örnek niteliğindedir. Sabah Gazetesi'nin "www.sabah.com.tr" isimli sitesinde olayın kısa özeti şöyledir;

*20.8.2005*İşinde başarılı, erkekleri peşinden sürükleyecek kadar güzel genç bir kız... 20 Ağustos 2005 gününü gösterdiğinde bu genç manken için artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı...İnternet sitelerine düşen bir görüntü yazılı ve görsel medyanın dikkatini bu genç kıza çevirdi...porno içerikli görüntüdeki kişi manken Gamze Özçelik'e çok benziyordu. Kendinden geçmiş, yarı baygın haldeki bu genç kız acaba Özçelik miydi? ...

*22.8.2005*... kısa bir süre sonra görüntülerdeki kişinin 'o' olduğu kesinlik kazandı. Özçelik'in görüntüleri cep telefonlarından mesaj olarak gönderiliyor, kimi köşe yazarları 'seyretmeyin' diye yazılar yazıyor, kimi 'seyrettim, üzgünüm' diyor, kimi ise bu görüntüleri çeken kişiyi sorguluyordu. Genç kızın hayatı allak bullak olmuştu. Ve nişan tarihi de ertelendi.

*9.9.2005* ...Ve genç kadın, Demirkol hakkında cebren ve hile ile rıza dışı ırza geçme ve yayın yoluyla özel hayatın gizliliğini ihlal suçundan suç duyurusunda bulundu. Gamze Özçelik, Cumhuriyet Savcılığı'na verdiği dilekçede olayı şöyle anlattı: 'Bir yıl önce beraberdik. Olay günü birlikte dolaşırken ailesine ait Kozyatağı'ndaki evinden bir şey alacağını söyleyip beni eve soktu. Bana bir şeyler içip içmeyeceğimi sordu. Bir bardak bir şey içtikten sonra aniden başım ağırlaştı. Kendimi kaybettim. Hiçbir şey hatırlamıyorum. Kendime geldiğimde yatakta yatıyordum. Bana kendimi kötü hissedince yatağa yatırdığını söyledi. O gün yatak odasının duvarları beyazdı. Sonradan duvarlarını bordo renge boyadılar." Görüntüler yayınlandığında kendisinde olmadığı için olayı hatırlamadığını söyleyen Özçelik, daha sonra şikâyetçi oldu ve psikolojisinin bozulduğunu gerekçe göstererek 500 bin YTL tazminat istedi. Avukatıyla emniyete gelerek 'Bana bunu yapanın mutlaka yakalanmasını istiyorum' dedi.

**12.9.2005...**, Kadıköy Cumhuriyet Savcısı Ali Doğan tarafından sorgulandıktan sonra "cebir ve şiddet kullanarak ırza geçme" suçundan tutuklanma istemiyle mahkemeye sevk edildi. Ve Gökhan Demirkol, çıkarıldığı Kadıköy Nöbetçi 3. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı...

**13.9.2005** Avukat Ömer Yeşilyurt tevaciüzün gerçekleştiği günü saniyesine kadar ortaya çıkarttırdı. Buna göre görüntü 1 Temmuz 2004'te Antalya Kemer'deki bir otelde çekilmişti. Ve o tarihlerde Demirkol ile Özçelik ayrılmıştı.

**26.9.2005** ...soruşturmayı derinleştiren ekipler, Demirkol'un evine ve büro olarak kullandığı iki yere yapılan baskında, dört bilgisayara incelenmek üzere el koydu... Yapılan ilk incelemede Gamze'nin tecavüze uğrama görüntüleri bilgisayara kaydedilmiş olarak bulundu. Görüntülerin, internet sitelerinde dolaşan görüntülerle aynı olduğu belirlendi...

**27.10.2005...**Gökhan Demirkol'un, görüntülerdeki kişinin duruş pozisyonlarına göre 30 değişik fotoğrafı çekildi. Bu fotoğraflar, şöyleydi: Yüz profilden sağ-sol çene, her iki elin açık ve içinde bir şey varmışçasına yumruk yapılmış halde. Sağ-sol diz ve diz kapak. Sağ ve soldan göbek bölgesi...Polislerin işlemi tamamlanınca savcılık çekilen fotoğrafları Ankara Kriminal Daire Başkanlığı'na gönderdi. Ve Gökhan Demirkol'un avukatlarından Cihan Aydın hakkında fotoğraf çekimini engellemeye çalıştığı için savcılık tarafından dava açıldı.

**10.11.2005** Oyuncu Gamze Özçelik'in, kendisini ilaçla uyutup tecavüz ettiğini ileri sürdüğü eski basketbolcu Gökhan Demirkol'un anne ve babası, özel hayatlarına ait görüntülerin basında yer almasından dolayı tazminat davası açtı. Tülay ve Ali Rıza Demirkol, Kadıköy Asliye Hukuk Mahkemesi'ne verdikleri dava dilekçesinde, söz konusu tecavüzün gerçekleştiği görüntülerdeki mekânın kendilerine ait yatak odası olduğunu söylemekle suçladıkları Özçelik'ten 40 bin YTL tazminat istediler.



*28.11.2005 Ankara Kriminal Daire Başkanlığı raporunu hazırladı. Savcılığın göndermiş olduğu Demirkol'a ait 30 fotoğraf, Özçelik'e tecavüz eden görüntülerdeki kişi ile karşılaştırıldı. Kriminal Daire Başkanlığı laboratuvarlarında yaklaşık beş yıldır kullanılan üstün görüntüleme ve analiz sistemiyle her bir fotoğraftaki pozisyon, görüntüdeki aynı pozisyonla karşılaştırılıp, plazma ekranda 24 eşit parçaya bölünerek 10 bin kez büyütüldü...Böylece Demirkol'un Özçelik'e tecavüz eden görüntülerdeki kişiyle 10'da 8 oranında uyumu tespit edildi. Ayrıca rapora göre Özçelik, büyük bir ihtimalle eczanelerde satılan bir ilaç nedeniyle baygın haldeydi. Bu ilaç, alkol ile birlikte iki tane alındığında kişinin hafızasını etkiliyor ve kullanan, hiçbir şey hatırlamıyordu...*

*29.11.2005 Kadıköy Cumhuriyet Savcısı Kriminal Daire Başkanlığı'ndan gelen rapor üzerine İstanbul polisinden Gökhan Demirkol'un yakalanarak savcılığa çıkartılmasını istedi. Polis, şüpheliyi evinde yakalayıp adliyeye sevk etti. Mahkeme Demirkol'un tutuklanarak Ümraniye Cezaevi'ne gönderilmesine karar verdi. Şu anda dava dosyası suçun işlendiği yer olan Antalya'da..."*

### **Sonuç:**

25 Aralık 2006 da, Antalya Adliyesi üçüncü Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen 'tecavüz' davasının karar duruşmasına, son savunma için söz alan Avukat Ömer Yeşilyurt, karton üzerine özel hazırlanmış, olay görüntülerinin fotoğraflarının yer aldığı tabloyu, meslektaşı Cihan Aydın'ın yardımıyla heyete anlatmıştır.

Demirkol'un diğer avukatları Rıdvan Yıldız ise, “Olay görüntülerde cebir, şiddet ve tehdit olması gerek. Burada öyle bir durum söz konusu değil” derken, diğer avukat Cihan Aydın da, “Böyle bir ilişkide tecavüz denilmesi lüks olur” diye konuşmuştur.

Mahkeme başkanı Mustafa Şahin son olarak sanık Gökhan Demirkol'a 'Son savunması' için söz verdiğinde;

*“Biz cahilce özel hayatımıza teknolojiyi soktuk. 25 yaşındayım. Üniversite öğrencisiyim. Hayatımdan bir beklentim olmasa böyle şeyleri kovalarım. Benim bir hayatım var ve ‘tecavüzcü’ damgası yedim. Bu yaşadıklarım teknoloji ile haşır neşir olanlara ders olsun. Gamze Özçelik gibi herkesin tanıdığı, imza isterken titrediği bir kadını, annesi ve kızıyla beraber yattığı bir yatağa atabilir misin? Gamze, Ayşe, Fatma değil ki? Benim mülküm yok ama adalete güveniyorum.” demiştir.*

Mahkeme heyeti, karar için salonun tamamen boşaltılmasını istenmiştir. Yaklaşık kırk beş dakika kararı görüşen mahkeme heyetinin başkanı Mustafa Şahin, Demirkol'un önce TCK'nın 416/1 maddesi uyarınca yedi yıla çarptırıldığını, duruşmalardaki iyi hali nedeniyle bu cezanın beş yıl on ay hapse indirildiğini açıklamıştır. Mahkeme, Demirkol'un, ömür boyu kamu hizmetlerinden de yoksun kalmasına karar vermiştir. Kararın, Yargıtay tarafından onanması halinde, Demirkol, tutuklu kaldığı sürelerde göz önüne alınıp yaklaşık on dokuz ay hapis yatabilecektir.

Gökhan Demirkol, Gamze Özçelik'in görüntülerini internette yayınladığı iddiasıyla İstanbul birinci Asliye Ceza Mahkemesi'nde 'Özel hayatın gizliliğini ihlal' suçundan altı buçuk yıla kadar hapis istemiyle yargılanıyor. Ayrıca Özçelik'in ailesinin de kırk bin YTL tazminat istemiyle açtığı dava devam etmektedir.

### **2.1.3. Ali Kırca Olayı**

2006 yılının Ağustos ayında ortaya çıkan olayda da Ali Kırca isimli haber spikeri, oyuncu Gamze Özçelik ile aynı kaderi paylaşmıştır. Bir otel

odasında kurulan gizli kamerayla Kırca'nın siyah saçlı bir bayanla sevişme görüntüleri kayda alınmış, yüksek çözünürlü kamerayla çekilen görüntülerin hangi amaçla kaydedildiği anlaşılamamıştır. Kimliği belirsiz kişi ya da kişiler tarafından çekilen bu görüntüler daha sonra *e-mail yoluyla* özel bir televizyon kanalına gönderildi. Bu televizyon kanalı özel hayatın gizliliği ilkesine bağlı kalarak gönderilen bu görüntüleri "çöpe" atınca aynı kişi bu kez korkunç bir yönteme başvurdu. Görüntüler internet ortamında dolaşıma açılmıştır.<sup>122</sup>

Gizli çekim yapanlara daha önce herhangi bir cezai yaptırım uygulanmıyordu. Önceki yıllarda Tamer Karadağlı adlı sinema oyuncusunun da bu şekilde bir olay yaşatılmıştı. Kurulmuş ancak gizli kamera çekimleri suç sayılmadığı için yakalananlar hakkında herhangi bir cezai işlem yapılmamıştı. Ancak son yıllarda bu olaylar sıkça yaşanmaya başlayınca, 2004 yılında Türk Ceza Kanunu'nda "Hayatın Gizli Alanına ve Özel Hayata Karşı Suçlar" başlıklı yeni yasal bir düzenleme yapıldı. "Hayatın Gizli Alanına ve Özel Hayata Karşı Suçlar" düzenlemenin 192. maddesine göre, bu görüntüleri sadece çekenler değil dağıtanlar ve bilgisayar yoluyla yayanlar hakkında üç yıla kadar hapis ve beş bin YTL'ye kadar ağır para cezası getirilmiştir.

## **2.2. İnternet İhlalleri Karşısında Devlet ve Birey**

İnternet kullanımında karşılaşılan bir başka sorun ise, İnternet ortamında oluşan suçların tespiti, suçun takibatı ve failerin cezalandırılmalarıdır. 2006

---

<sup>122</sup><http://www.mgdmagazin.com/kategori.asp?CategoryID=3> (30.08.2006)

yılının son aylarında Türkiye’de yaşanan “çocuk pornosu” skandallarında da bu durumun önemi ortaya çıkmıştır. Emniyet Genel Müdürlükleri, “IP” adresleri üzerinden bu tür sitelere giren kişileri takip altına alma yollarını bulmuş ve suç işlenmesi riskini azaltan girişimler başlatmışlardır. Suç işleyen kişinin e-posta adresi, mağdurun e-postasının okunduğu programında (Outlook Express, ücretsiz e-posta veren Web sitelerinin inbox kutusu, vb.) görülmesi mümkündür. Fakat görülen bu adresten sanığa ulaşmak her zaman mümkün değildir. Sanığın gönderdiği e-posta adresinin uzantısında ( @ işaretiinden sonra ) yurt içinde bulunan bir internet servis sağlayıcının (İSS) adı varsa (...@ turk.net;...@superonline.com;...@rt.net;...@) sanığın saptanması mümkündür. Aynı şifre ve kullanıcı adı kullanılarak birden fazla kişi, aynı zamanda olmamak şartıyla internet’e bağlanabilmektedir. Bu durumda internet bağlantısı için kullanılan telefon farklı olacağı için bu telefon numarası İSS’lerden sorulmalıdır. E-posta adresi yurt dışı kaynaklı bir web adresinden alınmışsa, sanığın tespiti, bu adres alınırken doldurulan formda yer alan bilgilerin doğru olması halinde mümkündür. Yurt dışı kaynaklı (Yahoo, Hotmail vb.) bir web sitesinden alınan ücretsiz e-posta için bu gibi siteler, e-posta alacak kişilere kimlik bilgilerine dair bir form doldurtmakta, aynı zamanda sundukları sözleşmenin de onaylanmasını da istemektedirler. Burada doldurulan formların gerçeği yansıtmadığı her zaman şüpheyle karşılanmalıdır, zira sadece beyana itibar edilerek gerekli yerler doldurulup sözleşme onaylandığında bu siteler, isteyen herkese bir veya birden fazla e-posta adres vermektedirler, bu şekilde bir kimse, değişik kimlik bilgileri ile birden fazla e-posta alabilmektedir<sup>123</sup>.

---

<sup>123</sup> Cengiz Otacı, Genel Adap ve Aile Düzenine Karşı İşlenen Suçlar, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2000, s.141

İnternette, “chat” denilen yolla da bazı suçlar işlenebilmektedir. Chat, İCQ, MIRC, IRC denilen programlar sayesinde internet bağlantısı aracılığıyla yazılı, sözlü ya da görüntülü özellikleri bulunan ve e-postaya göre daha çabuk ulaşan ve kısa mesajlar alıp göndermeyi sağlayan bir iletişim yoludur. Chat yolu ile gönderilen mesajların sahibi, e-postadan farklı olarak kullanıcı adları ile değil, rumuzları (nickname) ile belli olmaktadır. Bazı chat programları (İCQ’da olduğu gibi) gelen mesajın yanında mesajı gönderen kişinin e-posta adresini, chat numarasını da gösterdiğinden, bu kişinin söz konusu numarayı ve rumuzu alırken doldurduğu formda yer alan bilgilere ulaşılması olanaklı olmaktadır. Örneğin, İCQ listesinde mesaj gönderen kişinin rumuzuna mouse ile sol tıklanması halinde, açılan penceredeki “user’s details” kısmından mesaj gönderen kişinin adı, soyadı, oturduğu şehir, kullandığı telefon, çalışma alanı vs gibi bilgilere ulaşılabilir. Ancak yine de bu bilgilerin doğruluğunu şüphe ile karşılamak gerekir<sup>124</sup>.

Yukarıda sözü edilen tüm hususlarda, servis sağlayıcı şirketten bilgi talep edilirken mutlaka IP numarası, bağlantı tarih ve saatleri sorulmalı ve gecikmeksizin bu işlemler yapılmalıdır. Aksi takdirde servis sağlayıcı şirketler uzun süre bu bilgileri muhafaza etmediklerinden ve kendilerini buna zorlayan yasal bir düzenleme de bulunmadığından, bu konularda olumlu cevap vermeyebilirler. Bu konudaki boşluklar yasal olarak düzenlenmek suretiyle adli mercilere bilgi verme yükümlülüğü kabul edilmelidir.

Türkiye’de, internette “tr” (Türkiye) ekine sahip alan adlar konusunda yetki ve sorumluluk ODTÜ Bilgi İşlem Daire Başkanlığına aittir. Buna karşılık

---

<sup>124</sup> Ibid., s.141-142

özellikle dış kaynaklı web sitesine ilişkin alan adları konusunda en yetkili kuruluş “InterNIC” (ABD) tir. Pornografik nitelikte olduğu iddia edilen dış kaynaklı web sitesinde bir Türk vatandaşının adının kullanıldığı olayda, yetkili Cumhuriyet Savcısınca, ABD’deki InterNIC kuruluşuna başvurulması gerektiği, ODTÜ Bilgi İşlem Dairesi’nin yetkilileri tarafından belirtilmiştir<sup>125</sup>.

İnternet ortamında gerçekleşen suçların bilgisayar verilerinden işlendiğinin ortaya çıkarılması için bu verilerin elde edilmesi ve iletişimin dinlenmesi yoluna gitmek gerekmektedir. Türkiye’nin henüz imzalamadığı *Siber Suç Sözleşmesinde* birtakım koruma tedbirleri öngörülmektedir. Bunlar; depolanmış bilgisayar verilerinin hızlı biçimde korunması, trafik verilerinin hızlı biçimde korunması ve kısmen açıklanması, üretim emri, depolanmış bilgisayar verilerinin aranması ve bunlara el koyma, trafik verilerinin anında/gerçek zamanlı olarak toplanabilmesi, içerik veri yolunun kesilip ele geçirilmesi<sup>126</sup> dir.

Bu tedbirlere, insan hak ve hürriyetlerine saygı ve orantılılık ilkesi gereğince başvurulabilmelidir. “Meşru amaç” kriterine her zaman bağlı kalınmalıdır. İnternet ortamında işlenen suçlara ilişkin olarak soruşturma ve kovuşturma usulleri yasalarda detaylı bir şekilde düzenlenmeli ve tüm usul işlemleri yargıç kararına bağlı kılınarak yargı denetiminde hukuksal güvenceye kavuşturulmalıdır.

Türkiye’de, bu konuda kural olarak yasal bir düzenleme bulunmadığından,

---

<sup>125</sup> Kayıhan İçel, *Kitle Haberleşme Hukuku*, 4.Bası, İstanbul, Beta Yayınları, 1998, s.420

<sup>126</sup> Serap Keskin, *Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesinde Ceza Muhakemesine İlişkin Hükümlerin Değerlendirilmesi*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:LIX, Sayı:1-2, 2001, s.161 vd.

arama ve el koymaya ilişkin *Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun* kuralları kıyasen uygulanmaktadır. Ceza muhakemesinde amaç, hukuk devleti esasları çerçevesinde maddi gerçeğin araştırılması olduğundan her şey delil olabilir, böylece internet aracılığıyla işlenen suçların ortaya çıkarılması bakımından, bilgisayar hard diski, CD ve disket gibi araçlara da el konulabilir. Zira bilgisayar verilerinin saklı bulunduğu şeyler de fail ve fiil ile bağlantılı olduğu ve soruşturma için faydalı görüldüğü takdirde, “sübut delil” ve “eşya” kavramları içinde değerlendirilerek arama ve el koymanın konusunu teşkil edebilir. Elektronik veri taşıyan hard disk, disket ve manyetik bantlar, CMUK'un 102. maddesi anlamında kağıt kapsamında değerlendirilmelidir. Böylece, uygulamada sık sık rastlandığı gibi kolluk tarafından bunlar üzerinde inceleme yapılması kanuna uygun değildir. Çünkü, CMUK'un 102/1. maddesi, bu yetkiyi, özel hayatın gizliliği ilkesine verilen önem gerekçesiyle hakime vermiştir. Bu verileri hakim inceleyemiyorsa, bilirkişiye başvurmalıdır. Kolluğun bu konularda inceletme yetkisi, CMUK'un 66. maddesi uyarınca, sadece Cumhuriyet Savcısının kararı ile mümkündür. Bu bakımdan, kolluğun, tek başına bilirkişiye başvurma yetkisi yoktur. Ancak disket vb. şeylerin sahibinin açık rızası varsa, bunlar kolluk tarafından incelenebilir veya inceletilebilir. Aksi takdirde, bilgisayar verileri delil olma niteliğini kaybeder. Kaldı ki, bilgisayar verileri hukuka uygun şekilde deşifre edilmiş olsa dahi, hiçbir zaman tek başına delil değerini taşımaz. Zira bu şeylerin içeriği her zaman değiştirilebildiği için güvenilirliği de tartışılır. Bu bakımdan, bilgisayar disketlerinin delil olarak kullanılmak istenmesi halinde, mutlaka yan delillerle desteklenmesi gerekmektedir. Bu hususta, *4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleri İle Mücadele Kanununda* bir düzenleme yer

almaktadır. Bu kanuna göre (m.2), iletişimin dinlenmesi, suç işlenmesine ilişkin kuvvetli belirti halinde, hazırlık soruşturması aşamasında gecikmesinde sakınca varsa, Cumhuriyet Savcısının emriyle yapılabilir. Ancak bu emrin yirmi dört saat içinde hakim kararına bağlanması şarttır. Ancak bu hükümler, sadece bu kanunda açıkça yer alan suçlar bakımından uygulanabilir; diğer suçlar hakkında uygulama alanına sahip değildir. Bu nedenle, isnat edilen suç, 4422 sayılı kanunun kapsamı dışında olduğu veya çıktığı takdirde, bu kanuna göre elde edilmiş olan deliller değerlendirilemez, bu kayıtlardan delil olarak yararlanılamaz. Aksinin kabulü halinde, 4422 sayılı kanuna göre soruşturma açılarak bu tedbirlere başvurulması suretiyle birtakım suiistimallere açık kapı bırakılmış olacaktır.

Bu eylemlerle kişilik hakları zedelenen bireylerin başvurabileceği birtakım hukuki yollar da mevcuttur. İnternet'teki haksız bir yayının kaldırılması için dava açılabilir, eğer maddi ve manevi bir zarar meydana gelmişse Medeni Kanun'un 24. ve 25. maddeleri ve Borçlar Kanunu'nun 49. maddesi gereği tazminat davaları açılacaktır. Bir kurumun veya şirketin ticari unvanına, markasına, ürünlerine, müşterilerine, itibarına ya da hizmetine yönelik bir saldırı olduğu takdirde, kişilik haklarına saldırı nedeniyle tazminat davalarının yanı sıra, Türk Ticaret Kanunu'nun 57. maddesi gereği haksız rekabet davalarının da açılması mümkündür. Kişilik hakları saldırıya uğrayanlar dilerse, ihlalcinin kınanmasını ve kınamanın baskı sayısı yüksek gazetelerde yayınlanmasını isteyebilirler. Kişilik haklarına saldıranların hapis ve para cezasıyla cezalandırılmasını istemek hakkı ayrıca mevcuttur. Burada dikkat edilecek husus, *dava öncesi delil elde etmek* olmalıdır. Bu sebeple, haksız yayınların kaybolmadan tespit



edilebilmesi ve sorumlusunun belirlenebilmesi için Sulh Hukuk Mahkemeleri'nden delil tespiti istenmelidir.

Geleneksel kitle iletişim araçlarında rastlanan gerçek dışı, iftira ve yalan habere karşı kişinin tek güvencesi durumunda olan ve silahlarda eşitliği sağlayan cevap ve düzeltme hakkı, internet yayıncılığı alanında maalesef hiç kullanılamamakta ve kişi savunmasız bırakılmaktadır. Nadiren de bu hakkın kazanılması durumunda ise internetin anonim ve anlık özelliği yüzünden cevap ve düzeltme hakkı kullanılsa bile hiçbir işe yaramamaktadır.<sup>127</sup>

İnternet yayıncılığı ve kullanımı için hızlı bir şekilde yeni kanunların çıkarılması şarttır. Sadece Elektronik İmza Kanunu ile internetin yol açtığı zararları önlemek mümkün görünmemektedir.

---

<sup>127</sup>“ [www.hatunbank.com](http://www.hatunbank.com)” adlı bir sitede genç kızların çekilmiş olan fotoğrafları, kendi rızaları dışında ve hatta haberleri bile olmadan yayınlanabilmektedir. Burada özel hayatın gizliliğine yapılmış olan ciddi bir müdahale söz konusudur.

## SONUÇ

Özel hayatın gizliliği ve korunması hakkında hazırlanan tüm ulusal ve uluslararası düzenlemelerde, modernitenin ihtiyaç duyduğu insan tiplemesi koruma altına alınmaya çalışılmıştır. Ancak devletler, uluslararası ve ulusal mevzuat alanlarında, “ideal insan” tiplemesine yönelik kurallar koymaya çalışırken, pratikte yurttaşlarını hak ihlalleri konusunda eğitmemektedirler. Kişilerin bilinç düzeylerini arttırmamakta ve çoğu zaman bu bilinçsizliğin getirdiği tepkisizliği hoşnut karşılamaktadırlar. Çünkü insanlığın başlangıcından itibaren çeşitli mücadeleler sonucu kazanımlar edinin haklar yelpazesini genişleten insanoğlunun, sürekli bir bilinç durumunda olması, devlet aygıtının toplum yapısına birçok başlıkta yaptığı müdahalelerin önünü kapatacaktır. 21.yy dünyasında olması gereken “ideal insan” (haklarını bilen ve sonuna kadar savunan insan) ile pratiğin insanı arasında gittikçe büyüyen bir açığı bulunmaktadır. Büyüyen bu açığın yok olması için devletlerin, vatandaşlarına sağladığı ekonomik şartları sosyal adalet sistemi ile yeniden şekillendirmeleri, kişilerin yaşamın her alanında kendi yeteneklerini ve beyinlerini geliştirebilecekleri faaliyetlere katılabilmelerinin önünü açmaları, eğitim sistemini revizyondan geçirmeleri en önemli adımlar olacaktır. Demokratik bir toplumda varolan kanunları öğrenen, haklarını bilen ve savunma yollarından kaçınmayan, adalet sistemine güvenen bireyler yetişmesi durumunda, insan haklarının hiçbir boyutunda ihlal niceliğinin büyümesi söz konusu olmayacaktır yahut bu nicelik en aza indirilecektir.

Özel hayatın gizliliği, insanların yerleşik hayata geçmeleri ile birlikte çok önemli bir hal almış ve eski medeniyetlerde dahi korunmuştur. Kişilerin hayatlarını devam ettirmeleri için böylesi önem taşıyan bir konu ile ilgili olarak varolan yasaların kapsamlarının genişletilmesi ve özellikle basın-yayın organları ve internet yayıncılığı ile ilgili olarak ihlallerin azalması için gerekli düzenlemelerin yapılması kaçınılmazdır. Televizyonlarından her gün sapkın karakterler “doğal insan “ tiplmesi olarak hafızalarına kazınan bir toplumun, bir yüzyıl sonra insanlıktan uzak bir noktaya düşeceği açıktır. Yaşam standartlarının çok düşük seviyede olması –ki bu tamamen sosyal, ekonomik ve kültürel politikaların adaletsiz yapılışının bir sonucudur- insanların kendi yaşamlarında bulamadığı ve asla sahip olamayacakları bazı maddi ve manevi durumları, başkalarının hayatlarını izleyerek kendilerini tatmin etmeleri sonucunu da doğurmaktadır. Başkalarının özel hayatlarını kurcalamak ve detaylarına kadar öğrenmek doyumsuz bırakılan bir toplumun -hiçbir kültürel ve sosyal paylaşım yaşamayan kitlelerin- bir nevi rahatlama aracı da olmaktadır. “Biri Bizi Gözetliyor” gibi programların neden olduğu toplumsal yozlaşmanın giderilmesi gerekmektedir. Bu tür yayınlar kesinlikle yapılmamalı ve varolan yasal boşluk doldurulmalıdır. Kadın programları başlığı altında insanların gelip bütün özel sırlarının döktüğü programların formatı ile ilgili değişiklikler yapılmalı, kamu yararı gözetilmeden bu programların gösterilmesinin önüne geçilmelidir.

Birey olma yolundaki engellerin kaldırılması da insanların kendi haklarını savunmaları ve korumaları yönünde atılacak en önemli adımlardan birisidir. Bu engeller kişinin doğumu ile başlamakta ve hayatı boyunca

devam etmektedir. Eğitim sistemindeki ezberci anlayışın yerine bilimsel, akılcı anlayışın getirilmesi, çocuğun daha bebeklik döneminden itibaren bilinçli bir biçimde yetiştirilmeye çalışılması ile bu engellerin çoğu bertaraf edilebilecektir.

Türkiye toplum yapısı özü itibari ile aslında özel yaşamın gizliliğine saygı duyan bir kavrayışa sahiptir. Ancak, temelde ekonomik sorunlarla boğuşan bir toplumun gündelik çıkarlarından oluşan bir alana hapsolmesinden kaynaklı olarak hızla yayılan teknoloji ve internet kullanımı karşısında bilinçsiz bir tüketim içerisine girmesi de doğal bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ünlü yahut sıradan kişilerin hayatlarının yazılı ve görsel basın tarafından şuursuz bir şekilde bu her türlü maddi ve manevi rahatlama yollarından mahrum kalan topluma sunulması sonucunda, ne insan hakları korunabilmekte ne de geliştirilebilmektedir. Özel hayatın gizliliği ise tamamen savunmasız bir konuma itilmektedir. “Özel hayata saygı” diye her yerde boy gösteren ve gerçekte topluma yön vermesi gereken birçok medya mensubu, temelde özel hayatı ihlal ederek insanları psikolojik bir yok oluşa sürüklemektedir. Sabah programında iki sevgilinin yaşadıklarını canlı yayında insanlara sunan bir televizyon kanalı aynı günün akşamı, “toplumumuz gelişkin değil, hiç kimsenin hayatına saygı duymuyor” temalı bir tartışma programını da yayına koyabilmektedir. Bu kirliliği önlemek amacı ile başa gelen hükümetlerin bu yönde yapılan yayınları teşvik etmemeleri ve yaptırım getiren yasalar çıkarmaları gerekmektedir. Aksi halde hem ulusal sınırlarda hem de uluslararası alanda kişi hakları, teoride büyük ilerleme kaydederken pratikte insanların yaşam kaliteleri düşebilecek ve sağlıksız bir toplum ortaya çıkabilecektir.

İnternet kullanımına ilişkin yeni yasaların çıkarılması da kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu alanda ortaya çıkan ihlallerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Türkiye özelinde, internette yayıncılık esaslarını ve sorumluluk rejimini düzenleyen ayrı ve özel bir yasanın çıkarılması geciktirildiği sürece, insanların özel hayatlarının ihlali suçu dışında başka suçlar da internet aracılığı ile işlenebilecektir. İnternet yoluyla işlenen çocuk pornografisi yayını ve ticaretine ilişkin suçlar bakımından tespit, cezalandırma ve önleme amacıyla yapılacak hukuki düzenlemeler, gerek anayasal, gerekse evrensel hukuk temelinde bazı hürriyetlerin özüne dokunması tehlikesinden arındırılarak uluslararası sözleşmeler ışığında özel bir kanun ile düzenlenmelidir.

Uluslararası suçun tam olarak tanımının yapılması gereklidir. Soruşturmadaki bir suç diğer ülkede suç niteliği teşkil etmiyorsa o ülkeden gerekli bilgiler alınamayacaktır. Bu amaçla İnterpol, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyinde uluslararası suçun tanımının yapılmasına dair çalışmalar bulunmaktadır. Türkiye’de de bu çalışmalar özenle takip edilmeli ve çocuk pornografisi ile ilgili kanunlardaki eksiklikler giderilmeye çalışılmalıdır. Bilişim Suçları olgusu teknolojiyi kullanan ve kullanacak bütün ülkelerin ortak problemi haline gelmiş ve özellikle A.B.D ve Avrupa ülkelerinde bu alandaki hukuki ve idari yapılanmaların düzenlenmesi için birçok çalışmalar başlatılmıştır. Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler bilgisayar ağları sayesinde milli sınırları aşmış, bu nedenle ulusal düzenlemeler ve ulusal hukuklar bilişim suçları ile mücadelede yetersiz kalmıştır. Teknolojik

gelişmeler ile globalleşen dünyamızda; tüm ülkelerin işbirliği ile bu tip suçlara karşı mücadele etme gereği ortaya çıkmıştır.

Uluslararası alanda yabancı ülke kolluk güçleri ile koordinasyona gidilmelidir. Türkiye’de gerek delillerin hukuki niteliği, gerekse de İnternet Servis Sağlayıcılardan delillerin elde edilmesi konusunda her türlü düzenleme yapılsa dahi -ki bu konuda henüz bir yasal bir düzenleme mevcut değildir- uluslararası polis ile işbirliğine gidilmeden sağlıklı bir sonuç elde edilmesi mümkün olmayacaktır. Çünkü özellikle internet üzerinde işlenen suçlarda birden fazla geçiş noktası bulunabilmektedir. Bu noktalar da, genelde birden fazla ülke üzerinde olabilmektedir. Böyle olunca, bir olayın soruşturmasında olayın yurt dışındaki bir servis sağlayıcı üzerinden yapıldığı saptandığı takdirde, ilgili ülke polis teşkilatı ile irtibata geçip gerekli bilgilerin elde edilebilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde olayın soruşturması bir noktadan sonra kesilecektir. Bu amaçla ülkelerin bu konuda aralarında ikili polis işbirliğine gitmeleri şarttır ayrıca delillerin elde edilmesi konusundaki sorun çözümlenmeli ve internet servis sağlayıcılarıyla (ISS) işbirliğine zaman kaybetmeden geçilmelidir.

Önceleri sadece resim ve video gösterimi ile başlayan internet üzerinden çocuk pornografisi yayını, şu an P2P yazılımları ile herkesin birbiriyle rahat bir şekilde pornografik resim ve videolarını paylaştığı, değişik ülkeler üzerinden seks amaçlı çocuk ticaretinin yapıldığı ve büyük paraların döndüğü bir sektör haline gelmiş durumdadır. Bu ürkütücü gerçeğin farkına varan ülkeler gerek bilişim suçları gerekse son zamanlarda yüksek bir artış gösteren çocuk pornografisi yayını ve ticareti konusunda özel birimler

oluşturmuş, bu konuda uzman bir ekiple çalışma yöntemlerini seçmişlerdir. Birçok ülkede bilişim suçlarına ve siber terörizme yönelik olarak merkez ve birimler kurulmuştur. Teknolojinin ilerlemesi ile birlikte birçok yeni suç tipinin çıkması karşısında yeterli ve teknik bilgiye sahip birimlerin/personelin bulundurulması ve yetiştirilmesi vazgeçilemeyecek önlemlerden birisidir. Türkiye’de de, diğer dünya ülkelerinde olduğu gibi mutlaka bilişim suçları ile etkili bir şekilde kolluğun mücadele edebilmesi amacıyla kurumlar oluşturulmalı, çalışmalar yapılarak özellikle internet üzerinden çocuk pornografisi yayını ve ticareti suçuna müdahale edebilme gücü kazandırılmalıdır. Bu konuda güvenlik birimleri kurulmalı ve eğitim faaliyetlerinin yürütüleceği enstitüler açılmalıdır.

## KAYNAKÇA

### 1.Kitaplar

**Abadan, Yavuz. Tanzimat Fermanının Tahlili**, Tanzimat (Yüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle), İstanbul, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi yayınları,1940

**Adams, Helen R. Privacy In the 21st Century**, Judith Krug,y.y,Libraries unlimited,2004

**Aydın, Mustafa. Kurumlar Sosyolojisi**, Ankara, Vadi Yayınevi,1977

**Berram, Christopher. Routledge Philosophy Guidebook to Rousseau and The Social Contract**, London, Routledge Guidebooks, 2004

**Beşe, Ertan. Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2002

**Cassirer, Ernst. Devlet Efsanesi**, Remzi Kitabevi, 1984, İstanbul

**Copleston, Frederik. Aydınlanma: Fransız Aydınlanması**, (çev.) Aziz Yardımlı, y.y., İdea Yayınevi, 1989

**Çeçen, Anıl. İnsan Hakları**, Gündoğan Yayınları, Ankara,1995

**Furet, François. Fransız Devrimini Yorumlamak**, (çev.) Ahmet Kuyaş, Alan yayıncılık, İstanbul,1989

**Garfunkel, Simson. Database Nation: The Death of Privacy in the 21st Century**, O'Reilly Media,2000

**Glyndwr, David -Williams, Tudor. Keeping the Peace;The Police and Public Order**,y.y.,Hutchinson Prs, 1967

**Göçer, Mahmut. Uluslararası Hukuk ve İnsan Haklarının Uluslararası Korunması Uluslararası Hukukun İnsan Hakları Alanına Uygulanmasından Kaynaklanan Kimi Sorunlar Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2002

**Göze, Ayferi. Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, İstanbul, Beta, 1986

**Gözler, Kemal. Anayasa Hukukuna Giriş**, Bursa, Ekin Kitapevi Yayınları, 2004

**Gözler , Kemal. Türk Anayasaları**, Bursa, Ekin Kitapevi,1999



- Gözler** , Kemal. **Türk Anayasa Hukuku**, Bursa, Ekin Kitapevi,2000
- Gözübüyük**, Şeref. **Anayasa Hukuku, Anayasa Metni ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**, Ankara, Turhan Kitapevi,2006
- Gralla**, Preston. **The Complete İdiot's Guide to Internet Privacy and Security**, y.y., Alpha Boks, 2002
- Güriz**, Adnan. **Adalet kavramı**, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, İkinci Baskı,2001
- Gözübüyük**,Ş.-**Gölcüklü**,A. Feyyaz. **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ve Uygulaması**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2005
- Hobbes**, Thomas. **Leviathan**, (çev.) Semih Lim, Birinci Baskı, y.y.,Yapı Kredi Kültür ve Sanat yayınları,2001
- İçel**, Kayıhan. **Kitle Haberleşme Hukuku**, 4.Bası, İstanbul, Beta Yayınları, 1998
- Kaboğlu**, İbrahim Ö. **Özgürlükler Hukuku**, İstanbul, Afa Yayınları, 1993
- Kapani**, Münci. **Kamu Hürriyetleri**, Yetkin Yayınları, Yedinci Basım, Ankara, 1993
- Kilkelly**, Ursula. **Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Sekizinci Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz**, İnsan Hakları El Kitapları, No. 1, Starzbourg 2001
- Kindregan**, Charles P. **The Quality of Life: Reflections on the Moral Values of American Law**, Bruce Pub. Co., 1969
- Lane**, Frederick S. **The Naked Employee: How Technology is Comprimpising Workplace Privacy**,y.y.,Amacom Div. American Assn., 2003
- Laurie**, Graeme T. **Genetic Privacy: A change to Medico-legal Norms**,Cambridge, Cambridge University Pres, 2002
- Levent**, Etem. **Belgeler Işığında İnsan Hakları**, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2002
- Macchiavelli**, Niccola. **The Prince and Other Political Writings**, y.y., 1515
- Mill**, John Stuart. **On Liberty**, Ankara Liberal Düşünce Topluluğu, (çev.) Mehmet Osman Dostel, 2003
- Musulin** , Janko. **Hürriyet Bildirgeleri – Magna Charta'dan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne**, İstanbul, Belge Yayınları, 1983

**Otacı ,Cengiz. Genel Adap ve Aile Düzenine Karşı İşlenen Suçlar,** Ankara, Seçkin Yayınevi, 2000

**Özbey, Özcan. İnsan Hakları Evrensel İlkelerinin Avrupa Mahkemesi'nde Uygulanması,** Ankara, Adalet Yayınevi , 2004

**Paul, Ellen Frankel. The Right To Privacy,**Cambridge., Cambridge Uni. Pres, 2000

**Posner,Richard. The Economics of Justice,** Cambridge: Harvard University Press, 1981

**Prosser, William. Handbook of the Law of Torts,** 2nd ed., St. Paul: West,1955

**Sancar, Mithat. Devlet Aklı Kısılacında Hukuk Devleti,** İletişim Yayınları, İstanbul

**Schapiro ,Salwyn. Liberalism-Its Meaning and History,** London:1958

**Schoeman, Ferdinand. Philosophical Dimensions of Privacy: An Anthology,** Cambridge: Cambridge University Press,1984

**Taşkıran, Tezer. Cumhuriyet'in 50. Yılında Türk Kadın Hakları,** 1973, Başbakanlık Basımevi

**Tezcan,Durmuş-Erdem,M.Ruhan-Sancaklar,Oğuz. Avrupa İnsan Hakları Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu,**Ankara,2002

**Thomson, Judith J. The Right to Privacy, Philosophy and Public Affairs,**y.y.,1975

**Timuçin, Afşar. Düşünce tarihi,** BDS yayınları, İstanbul, Çetin Matbaası, 1992

**Toroslu, Nevzat. Ceza Hukuku Özel Kısım,**Ankara, Savaş Yayınevi, 2005

**Tynan, Dan. How to Avoid the Most Annoying Invasions of Your Personal and Online Privacy,** y.y., O'Reilly Media, First Edition, 2004

**Ünal, Şeref. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri,** Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 89, 2001

**Yücel, Mustafa Tören. Hukuk felsefesi,** Ankara, Başkent Matbaası,2005

## 2. Sözlük ve Ansiklopediler

Ana Britannica, İstanbul, Ana Yayıncılık,1994

<http://www.tdk.org.tr/tdksozluk/sozbul.asp?kelime=insan> (12-08-2006)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nsan> (12-08-2006)

[http://www.turkcebilgi.com/Jean-Jacques\\_Rousseau](http://www.turkcebilgi.com/Jean-Jacques_Rousseau), 16 Aralık 2006

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü, Türk dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1998

The Internet Encyclopedia of Philosophy, <http://www.iep.utm.edu/a/aristotl.htm>, 17 Aralık 2006

## 3. Makaleler ve yasal/sanal kaynaklar

A. Vahap Coşkun. “İnsan Hakları ve Kültürel Rölativizm”,  
<http://www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin/khuka/ihvr.htm>, (17 Aralık 2006)

Aziz Şeker. “İnsan Hakları Açısından Toplumsal Sorunlara Bir Bakış”,  
<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/insanhaklaribakisi.doc> , (17 Aralık 2006)

Caprioli, Eric – Saadoun,Ygal - Cantero,Isabelle. “ The Right To Private Privacy: A European Survey”, Rutgers Journal of Law & Urban Policy, sayı:3,2

Coşkun Can Aktan, “Kanun Devleti Değil, Hukuk Devleti Olmalıyız”,  
[http://www.canaktan.org/canaktan\\_personal/canaktan-arastirmalari/liberal-demokrasi/aktan-kanun-devleti.pdf](http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/liberal-demokrasi/aktan-kanun-devleti.pdf), (17 Aralık 2006)

Feridun NİZAM, Serkan BİÇER. “İnternet Yayıncılığında Etik ve Hukuki İhlaller”,  
<http://inet-tr.org.tr/inetconf10/bildiri/28.doc> (30 Ağustos 2006)

Fikret İlkiz. “Kişilik Hakları ve Medya”, Seminer Konuşmaları,  
[http://www.byegm.gov.tr/seminerler/mardin\\_viii/mardin\\_17.htm](http://www.byegm.gov.tr/seminerler/mardin_viii/mardin_17.htm), (17 Aralık 2006)

[http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1nlanma\\_%C3%87a%C4%9F%C4%B1](http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1nlanma_%C3%87a%C4%9F%C4%B1), (16 Aralık 2006)

[http://en.wikipedia.org/wiki/National\\_Do\\_Not\\_Call\\_Registry](http://en.wikipedia.org/wiki/National_Do_Not_Call_Registry), (20 Ağustos 2006)

[http://www.stopdiscrimination.info/fileadmin/pdfs/Nationale\\_Inhalte/Netherlands/Legislation/Constitution\\_NL.pdf](http://www.stopdiscrimination.info/fileadmin/pdfs/Nationale_Inhalte/Netherlands/Legislation/Constitution_NL.pdf) , (17 Aralık 2006)

<http://www.cm.gov.nc.tr/yasalar/2004/29-2004.doc> ,(17 Aralık 2006)

<http://www.turkiyeavrupavakfi.org/1948.asp> ,(17 Aralık 2006)

[http://www.sporbilim.com/t\\_kitleiletisim.html](http://www.sporbilim.com/t_kitleiletisim.html), (27 Ağustos2006)

[http://www.hukuki.net/hukuk/index.php?e=515#\\_ftn117](http://www.hukuki.net/hukuk/index.php?e=515#_ftn117) (27 Ağustos 2006)

<http://www.yasayanayasa.ankara.edu.tr/belgeler/1876.htm>, (21 Aralık 2006)

[http://www.yol-is.org.tr/genel/bizden\\_detay.php?kod=171](http://www.yol-is.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=171) ,(28 Ağustos 2006)

<http://www.yargitay.gov.tr/aihm/aihm.php> ,(29 Ağustos 2006)

<http://www.mgdmagazin.com/kategori.asp?CategoryID=3>, (30 Ağustos2006)

<http://www.sigortacilik.gov.tr/02YD/21TSM/21.01Kanun/EIK.doc>, (30 Ağustos 2006)

Samuel Warren - Louis Brandeis. « The Right to Privacy », Massachusetts, Harvard Law Review 4: 1890

Serap Keskin. “Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesinde Ceza Muhakemesine İlişkin Hükümlerin Değerlendirilmesi” , İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:LIX, Sayı:1-2, 2001

Kamu kayıtlarına erişim yasası,  
<http://www.privacyinternational.org/survey/phr2003/overview.htm> , (17 Aralık 2006)

Kenan ÖZDEMİR. “Türk Hukukunda Ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Özel Hayatın Gizliliği”,  
[http://www.hukuki.net/hukuk/index.php?e=515#\\_ftn59](http://www.hukuki.net/hukuk/index.php?e=515#_ftn59) , (26 Ağustos 2006)

Mesut Yıldız. “Devlet ve Hukuk bağlamında Hobbes, Rousseau ve Kant’ta Özgürlük Sorunu”,  
[http://www20.uludag.edu.tr/~kaygi/2\\_7.pdf#search=%22%C3%B6zg%C3%BCr%C3%BCk%20ve%20hukuk%22](http://www20.uludag.edu.tr/~kaygi/2_7.pdf#search=%22%C3%B6zg%C3%BCr%C3%BCk%20ve%20hukuk%22), (19 Ağustos 2006)

MuratBebiroğlu.<http://www.hyetert.com/yazi3.asp?s=1&Id=44&Sayfa=2&DilId=1&AltYazi=Kaynaklar+%5C%3E+%5Dnsan+Haklar>, (15 Ağustos 2006)

Ramazan Altıntaş. “Özgürlükçü Teoloji: Protestanlık”, Köprü Dergisi, 93. sayı, 2006

Telemarketing: How to Have a Quiet Evening at Home,  
<http://www.privacyrights.org/fs/fs5-tmkt.htm>, (17 Aralık 2006)

Yücel Ertekin. “Ders Notları”, Genel Kamu Hukuku Yüksek Lisansı, İnsan Hakları Hukuku, Mersin, Çağ Üniversitesi,2005

Zeki Hafizoğulları, “Liberal-Demokratik Toplum, Hukuk ve Devlet Düzeninde İfade Hürriyetinin Sınırı”,  
<http://www.zekihafizogullari.com/Makaleler/ifade%20hurriyeti.doc>, (27 Mart 2007)

## ÖZGEÇMİŞ

### KİŞİSEL BİLGİLER :

Adı-soyadı : Şerife GÜNAYDIN  
Uyruğu : T.C  
Doğum Yeri : Adana  
Doğum Tarihi : 25/10/1980  
Adres : Reşatbey mah. Av. Kamil tekerek sok. Selçuk Ecza İşhanı K.2  
D.14 Seyhan-ADANA  
Telefonlar : İş: 0 322 352 32 92- Cep: 0 555 354 84 11  
E-mail : avserifegunaydin@yahoo.com

### EĞİTİM DURUMU :

2004 –(2006) : Çağ Üniversitesi, Genel Kamu Hukuku, Yüksek Lisans  
1998 - 2004 : Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi  
1991 - 1998 : Özel Adana Lisesi  
1988-1991 : Adana Mimar Kemal İlk Öğretim Okulu  
1986-1988 : Pozantı Cumhuriyet İlk Öğretim Okulu

### YABANCI DİL :

İngilizce : FCE,PET,TOEFL sınavlarını yüksek puanlarla verdi.  
Almanca : Başlangıç düzeyinde(Goethe Institut'un I. Kur sınavı birinciliği)  
Fransızca :2005-Kasım ayında kursa başladı. Halen devam etmektedir.

KARİYER :Adana barosu'na 2510 sicil no'su ile2005 yılından beridir kayıtlı olan Avukat Şerife GÜNAYDIN, Reşatbey mh. Av. Kamil Tekerek sk. Selçuk Ecza İşhanı K.2 D.14 Seyhan-Adana adresinde halen avukatlık mesleğini icra etmektedir.